VITT EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
31 A
24

15
10
9
14 6

12 2
2 2
2 2
7—1—10
2 10
2 10
8 2 10

8 2 10
6
8—0—0
22 2 10

4
2 2
2 2
3
5 3

IVSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBRI DVO,

Qui alloquium prȩcipuè continent in publicis malis.

EDITIO OCTAVA.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,
Apud Nicolaum LESCVYER, ſub Scuto Argenteo.
1601.

14-III-A-1

AD LECTOREM PRO CONSTANTIA MEA PRÆſcriptio.

QVOD in iteratâ hac editione, iterũ te alloquor, Lector, præter votũ meũ accidit, etſi nõ præter opinionem. Iudicia enim iſta præuidi antè, imò prædixi. Negant ſatis piè hoc agumentum à me tractatum: negant locis aliquot ſatis verè. Parũ piè ideò: quia Philoſophum egiſſe tantùm videor, inquiunt, nec inſperſiſſe quæ potui & debui è li-

bris ſacris. Quæ admonitio valdè mihi grata: velim & illis ſimplex meum, & ſine fuco reſponſum. Nam quòd apertam pietatem ante omnia requirunt? amo: hoc tantùm moneo, vt oculos priùs ſeriò intendant in finem meum inque ſcopum. Si mihi Theologum agere propoſitum, aberraui: ſi Philoſophum, cur culpant? Haurimus enim è lacunis inquiunt, quæ liceat è puriſſimo diuinarum litterarum fonte. Hucne me vocant? At ego ex animo teſtor & reſpõdeo, non aliam viam ſalutis noſſe, quàm hanc quæ per vnum illum & directum limitem ducat: ad quem tamen percurrendũ, humanas etiam litteras laxamenti aliquid afferre cenſeam, imò adiumen-

ti. Auguſtini conſilium eſſe ſcio, quæ à Philoſophis ſcripta ſunt cólligere, & in vſum noſtrum vindicare poſſeſſoribus illis iniuſtis erepta. Hoc ſequi volui: & peccaui? Peccaſſem, fateor, ſi purum hunc & myſticum religionis noſtræ liquorem corrupiſſem veteri aliquâ & olenti fæce. At cõtrà inſtiti: & ſordentem per ſe, parúmque mundam doctrinã, depurgare atque illuſtrare aggreſſus ſum nouo iſto Sole. Cui bono id non bonum? In pugnâ, equitũ aut ſtatarij militis præcipuam operam eſſe ſcimus: ſpernis ideò ſagittarios & funditores? In domo exſtruendâ architecti maximam laudem & vſum: tolléſne operas igitur & adminiſtros? Idem hîc cenſe. diuinæ

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMAN.

illæ litteræ veri roboris, veræ virtutis & conſtantiæ ſolidæ effectrices: nec tamen humanam prorſus Sapientiam ſperne, eam dico quæ non ſe effert ſed ſeruit placidè & ancillatur. Lapides, cęmenta, calcem ex veteri & diu lapſo ædificio illo Philoſophiæ comportamus: nec inuide lucellum hoc architecto, & patiare materiã hanc ſuſterni ſaltem in fundamentis. At enim ſacra illa meliora, nec verbis iis abſtinendum fuit. Meliora fateor: ſed adde etiam grauiora. Lacertos meos expendo, & artus artéſque libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non ſim ferendo? Theologis, id eſt magnis altíſque viris (& eximios multos hæc ætas tulit) magna iſta & alta relinquo: mea cym-

ba leget litus. Philoſophum ego agam: ſed Chriſtianum. Nam de verbis, quid turbant? Non quo ſtilo ea ſcripta ſint, ſed quo ſenſu videant: nec an vſitatè, ſed an verè. Si enim recti ſenſus, quid refert in re tã arduâ, quo velo aut veſte (modò nõ indecorâ) eos texerim? Si vani conuincant. Nempe hoc ipſum volumus aiunt: & quædam à te ſcripta non ex fide. De rectâ Rotione erras, quam cum priſcis illis exaggeras nimis & attollis. Egône? verbis fortaſſe illorum: ſenſu numquam meo. Nam ne ipſe erres, vno verbo hoc teſtor; nullam me rectam purámque Rationem intellegere; niſi à Deo directam, niſi à fide illuſtratam. Sed quæ malum, illegitima iſta captio eſt, cùm ge-

nere toto ſententia bona ſit, quærere in verbi vnius aut alterius latebrâ calumniæ anſam? Ratio ipſa, & ſuis viribus, non ducit nos ad Deum, non ad verum: ſed tamen vt in aquâ aut pelui defectũ Solis intuemur, idque per Solis ipſius radios, obliquè & quodam flexu: ſic in iſtâ, res diuinas. ſed caue cenſeas aliter, quàm per Deum ipſum. Iam de fato aut fatalibus de impiis ob bonum punitis; ſi quid nimis exacui, aut ab aliis acutũ arripui (quo in genere forteã * Boëthiana illa ſententia ſit) velim ab æquo lectore æquiter legi & intellegi. quam ad rem præiuimus nunc aliquot ad oram Notis. Mihi quidem mens vbique bona: ſi alibi humana hæc lingua aut calamus

* Libro II. ca. X.

titubauit, ne aſperè quæſo nimis luam. Sum enim ex iis, quibus Pietas in corde magis, quàm in ore; quíque factis exerceri eam acriter malim, quàm verbis. Nec ſæculum hoc ſatis mihi placet, (audebo dicere) quo nullum vnquam feracius religionum fuit, ſterilibus pietatis. Quæ contentiones vbique? quæ rixæ? & cùm omnia fecerint, cùm cęlum & terram ſubtilis ingenij alâ peruolârint; quid aliud, quàm cum Ariſtophanęo Socrate ἀεροβατοῦσι? Habes, mi Lector, breuem præſcriptionem noſtram, quæ tamen æquo tibi nimia, ſatis vel iniquo. Te cum curâ moneo hortórque, ne auocent & auertant animum à germano

Philoſophiæ ſtudio noui Domitiani iſti: qui non eam ſolùm (facultas modò & vires ſint) ſed in exſiliū pellant omnes bonas artes. Priſcos illos potiùs patres vide, Græcos, Latinóſque denſo agmine à nobis omnes ſtant, & modeſtum Philoſophiæ ſtudium non ferunt in Chriſtiano ſolùm, ſed inculcant & ſuadent. quorum auctoritatis ſcuto, ſatis me putem ſine aliâ vllâ ratione contra gigantes iſtos tectum. Nam Philoſophiam cur vberius verbis laudem? Fruſtrâ, quia vt montium altitudo procul non appâret, ſed cùm acceſſeris: non item huius ſplendor, niſi cum pernôris. Pernoſci autem ſine Chriſtianâ veráque religione non poteſt. quam

prælucentem ſi tollis : fateor ecce & clamo, ludibrium illa, vanitas, delirium. Benè Tertullianus : *Cui veritas cognita, ſine Deo? cui Deus, ſine Chriſto?* Inquâ ſententiâ finio, & ſeriò conquieſco. Velim tu mecum.

NOBILIBVS ET MAGNIFICIS CONSVLIBVS ET SENATVI POPVLOQVE ANTVERPIENSI IVSTVS LIPSIVS DEDICO conſecróque.

LIBROS iſtos, quos de Conſtantiâ in medijs patriæ meæ turbis conſtanter ſcripſi & perſcripſi: eos vobis dare dedicare mihi viſum, vrbis magnæ magni Senatores. Splendor veſter me impulit, prudentia, virtus, humanitas etiam illa, quam coràm ſum expertus, propria vobis in bonos & eruditos. Nec arbitror, pro ingrato erit munus. quod per ſe háud magnũ, pondus ab animo meo accipiet: quia dedi quod, hoc quidem tempore, optimus maximúmque in omni meo litterario cenſu. Denique nouitas etiam forſan aliqua illud commendaueri: quoniam, niſi fallor, intercluſam diu & ſpinis obſitam,

hanc Sapientiæ viam, ſternere & mu-nire aggredimur primi. quæ illa profectò eſt, quæ cum diuinis litteris coniuncta, poßit ducere ad Trãquillitatem & Quietem. Mihi certè animus gratificandi vobis, iuuandi alios, non defuit. ſi vires: tam æquum eſt æquos vos aduerſum me eſſe, quàm ego aduerſus magnum illum Deum ſum, quem ſcio non vni omnia dediſſe. Valete.

AD LECTOREM,

DE CONSILIO MEO Scriptionis & fine.

NIHIL me fugit, Lector, in nouo hoc ſcribēdi genere, noua mihi iudicia parata & cenſuras, ſiue illorum, quos percutiet inopinata hæc Sapiētiæ profeſſio ab eo, quem amœnioribus tantū litteris cenſebant operatū: ſiue aliorum, quibus vileſcet & pro leui erit, quidquid in hoc ſtudio aut ſtadio ſudabitur poſt antiquos. Quibus vtriſque vt breuiter reſpondeam, meâ intereſt, imò etiam tuâ. Ac primi quidem illi duabus diuerſiſſimis rebus peccare mihi videntur, Incuriâ & Curâ. Hac, quòd in aliena ſtudia actionéſque vltrò inquirendum ſibi cenſeant

illâ, quòd inquirant tamen parùm intentè aut diligenter. Vt enim ipſe iis me indicem; numquam ita colles illi fontéſque Muſarum totum me ceperunt, vt non oculos identidem mentémque reflexerim ad ſeueriorem iſtam Diuam Philoſophiam dico. eius ſtudia iam tum à puero ita mihi placuêre, vt peccare iuuenili quodam ardore viderer, & fræno atque inhibitione fuerim coërcendus. Sciũt præceptores mei qui in V.biis, excuſſos mihi velut per vim libros eos omnes è manibus, & ſcripta etiam Commentarióſque ereptos, quos laborioſè cõfecerã ex omni interpretum fæce, Nec mutaui ſanè poſteà. & in omni hoc ſtudiorum curſu, ſi non recto rigore & lineâ. tamẽ flexu retendiſſe me ſcio ad illam Sapientiæ metam. Nec id eâ viâ, quâ hic philoſophantiũ vulgus. qui in ſpinis argutiarum aut laqueis quæſtionum malè dediti, nõ aliud quàm ſubtili quodam diſceptationum filo texunt eas & retexũt Hærent in verbis aut captiunculis

& ætatem totam in aditu Philoſophiæ verſantur, adyta eius numquã vidẽt. Habent eam vt oblectamentum, non vt remedium : & inſtrumentum vitæ maximè ſerium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus quærit? quis adfectus temperat? quis timori, quis ſpei metã ponit aut modum? Quin adeò ad Sapiẽtiam ſpectare hæc non arbitrantur: vt aliud aut nihil agere eos cenſeant, qui id agunt. Itaque vitam eorum, ſiue iudicia, ſi vides: nihil vel in ipſo vulgo reperias, quod ad illam attinet, ſpurcius, ſtultius, quod ad iſta. Scilicet vt vinum quo nil ſalubrius, quibuſdã in venenum eſt: ſic iſtis Philoſophia quâ abutuntur. At mihi alia mens, qui nauim ſemper auertens ab illis argutiarum ſalebris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillæ mentis portum. Cuius ſtudij mei primũ nec fallax ſpecimẽ eſſe volui hos libros. Sed enim inquiunt alteri, melius & vberius iſta veteres. Quædam ex iſtis, fateor: abnego,

quòd vniuerſa. Si de moribus aliquid adfectibúſve carptim poſt Senecam & diuinum illum Epictetũ ſcribam: me quoque iudice, parum cordis habeant aut frontis. At ſi ea quæ me attigerunt quidem illi, aut quiſquam (fidenter enim id adfirmem) ex antiquis, quid faſtidiunt, aut carpunt? Solatia malis publicis quęſiui. quis ante me? Rem ſiue ordinem videant: mihi ea debere fatebuntur. & de verbis ipſis (fas dicere) non ea nobis inopia, vt cuiquam ſupplicemus. Denique hoc ſciant. alia pluria aliis mihi ſcripta. hunc librum præcipuè mihi: illa famæ, at hæc ſaluti. Quod olim altè & acutè quiſpiam, id hîc verâ voce proclamo. *Satis mihi pauci lectores. ſatis eſt vnus, ſatis eſt nullus.* Id tantùm peto, vt quicumque hæc tangẽt, cognoſcendi animum adferant & ſimul ignoſcẽdi. Vt ſicubi fortè lapſus ſim præſertim cùm locos illos altiores conatus ſcandere de Prouidentiâ, Iuſtitiâ, Fato: condonent. quia nuſquam certè malitia aut pertinacia

eſt,ſed humana ſaltem imbecillitas & caligo, Denique abiis docear:faxo, vt nemo tam promptus ad monendum ſit, quàm ego ad mutandum. Cetera vitia naturæ meæ non demo aut minuo: pertinaciam & contentionum ſtudium ſeriò deprecor ab eâ & deteſtor. Salue mi Lector. quod vtinam per hunc librum in parte tibi ſit!

IANI DOVSÆ, NORDOVICIS AD

Iuſtum Lipſium ſuum Melos ex iambis meris, potiorem Lipſiani argumenti partem, ſummámque totius operis carptim & quaſi ſaltuatim complectens.

NOVVM cui imputabimus Melos?
  Cui hoc Poema muſteum?
Tibine, LIPSI? Ita hercle vero ſerio:
  Tibi (inquio) tibi, o decus.
Meum, omniumque MENTEM habere queis BONAM,
  Et eſſe * CORCVLIS datum eſt.
Siniſtra ritè queis mamilla ſubſilit,
  DEI ferens IMAGINEM,
Cape iſtud ergo Iambicum Melos tibi,
  Cape hoc Poema muſteum:
Poëma ductu & alite vnius tuo
  Satumque & editum ſimul:
Silentij eſſe quando longius reum
  Pudet pigetque me tibi.
Neque vnquam id æquus ille Iupiter ſinat

* Hoc cognomento hone-ſtratos Romæ, qui ceteros mortales ſapientiâ præſtarēt teſtis Plin. lib. VII. cap. XXXI.

Vt hiis amoris ignibus
Ita ante vortat vlla ſegnitus mihi,
Fidem ore LIPSIO *vt datam*
Reapſe fruſtrer, abſit à Fide mea.
Modi iſtiuſce vanitas.
Abeſto, verba tertiata cui placent,
Referta falſimoniis.
Nec hoc ce SVADA LIPSIANA *nos docet,*
Pares cui haud Leporibus.
Scientiſque ſed Fide eſſe mutuâ
Fauentiáque nos decet.
Et ampla Laus ſat iſta: plura qui appetit;
Neque ille cor, iteque os habet.
Tua introire Templa poſſe ſat mihi,
BONAEQVE MENTIS *Abdita*
Noue reperta noſciture, te Duce:
Tuique cote roboris.
Cor aſperare, nec periculi vllius
Pauere magnitudinem.
O approbanda MENTIS OBSTINATIO!
O expetenda DOGMATA!
Vt hîc ſuaue LANGIANO IN ATRIO
Inambulare! vt ô, ſimul
Tuo aßidere ab ore pendulum iuuat?
Tuo, illiúſque quem facis
Loquentem: & hinc in HORTVLVM *ſequi?*
ordines
Vt è virente PERGVLA
Notare florum: & omne Stirpium genus
Hiante obire lumine.
NOVOQVE *ratiora ab* ORBE *Semina*
Sagace nare perſequi!
Odor beate, quicquid eſt AROMATUM.

Lepore prouocans tuo.
Licétne in hiſce floſculis & herbulis,
Remiſsionis indigo,
(Vti exſoluta mens aberret à malis
Parumper) acquieſcere?
Licet: neque iſtud(annuente hero) modò,
Sed & replere fructibus
Sinum, manúſque vtraſque, & vngue carpere,
Et admouere naribus.
Quid? an lubido ſerta texere eſt tibi,
Corollulámque pactilem?
Rei huius optio ecce plena ſit tibi.
Tuo arbitratu vt eligas.
Thyma, an roſas, amaracúmque mauelis.
Age ecce, quantus hic nitor?
Quis ordo? quàm omnia aptè in areas ſuas
Locata, teſſeræ in modum?
Herine cultum, an elegantiam prius
Loci ipſe mirer, ambigo.
Stupere certè vtrumque cogor intuens;
Herilem at indolem magis,
Cui ſcatere tot facetijs datum,
Cui hanc praire SYMBOLAM,
Et ægra corda ſoſpitare ius fuit,
Medentibúſque pharmacis
Beare. Quæ modò ecce promus imputat
Nouâ arte LIPSIVS *tibi.*
Ahena vt vnde FIRMITVDO PECTORIS
Paranda: & vnde Inertia
Sit iſta, & ægra Senſuum imbecillitas,
Habere cognitum queas.

Duplex Boni omnis ergo, ſeu Mali Caput,
OPINIO, *atque* MENS BONA.
POLI *illa* GERMEN IGNEVM, *atque* SPIRITV
Originem trahens ſuam.
Quid? ipſe non HOMVLLO *an inſitus* DEVS
Per iſtam IMAGINEM *ſui?*
CVPIDINVM, *hanc ce quiſquis audit, omnium*
Neceſſe VICTOR *audiat.*
At altera illa pars, OPINIO *puta*
Imaginoſa, CORPORI
(Sata vnde) adhæret, impedita SENSIBVS,
Grauique fixa perpetim
Luto: cui vſque POENITENTIA *it comes,*
Vaga, ebrioſa, futilis,
HOMO *miſelle, puluis, vmbra, ſomnium,*
Quouſque fluctuabere,
OPINIONIS *alligate vinculis?*
Quouſque GAVDIVM, DOLOR,
METVS, CVPIDO *pectus impetent tibi?*
Iaces? & erigi cupis,
Supra vulgus eleuare verticem?
Idonea ecce FEBRVA.
Quibus piatus ipſa nubila ac Notos
Superuolare poſſies:
Aueſque, quæ cor intus exedunt tibi,
Necare & ire perditum,
Quiéſne cordi, & otium domi tibi,
Procul tumultu ab hoſtico,
Vbi Actuoſus ipſo in otio cluas?
(O vnica occupatió!)
Ad HORTVLVM *hunc ce* LANGII, *amici* LIPSI,
Gradum capeſſe, ſi ſapis,

Opúſne vallo & Arce, vel Cetrâ tibi.
Cauere queis SPEI *ac* METVS.
Cupidinúmque ſuſtinere vim queas?
Statu in gradúque fac tuo
Morêre, MENSQVE *vortat ad* DEVM *tua.*
Originem inquio ſui.
Quouſque CARNIS IMBECILITAS *tibi*
Moleſta: & vmbrà inanium
Trahêre, prima qua imperita Plebs putat?
Ducem ecce LIPSIVM *tibi,*
Eum ſequaris. At cui, inquies, bono:
Mane: in tumultu vt otium
Agas: & vnus, inter arma Publica,
Metu ſolutus ambules.
Quid eſt, quod hic querare? FATA *te trahũt,*
DEIQVE PROVIDENTIA?
Sequare: Cur enim irritum ſtruas pedem
HERO *rebellis, ac tibi.*
Quid abnuis, miſelle? cede Tempori
DEOQVE. REBVS OMNIBVS
VICISSITVDO DEBITA. *Hac mori vides*
Repentè, at illa orririer.
NECESSITATI *vt obſequare, te monent*
Tot VRBIVM *Cadauera,*
Ferire viſa vertice ante qua ſuo
Poli vtriuſque cardinem.
Vbi illa iam, Imperare ſueta REGIBVS,
Superba SEPTIMONTIVM?
Vbi MYCENAE? *vbi inclyta* VRBS *Agenoris*
CORINTHVS, ARGOS, ILIVM?
Minuta magna, ſumma, & ima reſpice?
I PERENNE SVB POLO NIHIL.

IVSTI LIPSI DE CONSTANTIA LIBER PRIMVS.

Præfatio & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

CAPVT. I.

ANTE annos aliquot cum Viēnam Auſtrię iter haberé, fugiés patriæ meæ turbas: deflexi, non ſine Deo duce, ad * Eburonum vrbem. quæ nec longè à viâ. & in quâ amici, quos ſalutare more ſuadebat & amore. Inter eos Carolus Langius, vir (ſine fraude aut ambitione dicã) optimus doctiſſimuſque Belgarũ. Qui cùm me hoſpitio excepiſſet, nõ omni ſolùm comitate & beniuolentiâ id temperauit. ſed eo gene-

** Leodiũ intellego.*

C. Langij vera laus.

Humanitas eius.

re ſermonum qui vtiles imò ſalutares mihi in omne æuum. Ille enim fuit ille vir, qui oculos mihi aperiret detersâ vulgarium aliquot opinionum nube: ille, qui viam oſtenderet, quâ ſine ambage, peruenirem vt cum Lucretio loquar, ad illa

Sapientia.

Edita doctrina ſapientum templa ſerena.

Nam cum poſt meridiē feruido ſole (præceps enim iam menſis Iunius erat) domi eius in atrio inambularemus: quæſiuit, vt fit, blandius de itinere meo & eius cauſſis. Cui cum ego de turbis Belgarum, de inſolentiâ Præfectorum & militum, liberè & verè & multa dixiſſem: addidi poſtremò, prætexi à me aliam, ſed hâc intimā eſſe diſceſſus mei cauſſam. Quis enim Langi, inquam, tam firmo & tā ferreo pectore, qui diutius ferendis iis malis ſit: iactamur iam tot annos, vt vides, bellorum ciuilium æſtu: & vt, in vndoſo mari non vno vento agitamur turbatum ſeditionumque. Otium mihi cordi & quies? tubæ interpellant &

Mala ciuilium bellorum.

ſtrepitus armorum. Horti & rura: miles & ſicarius compellit in vrbẽ. Itaque certum mihi Langi, relictâ hâc infeſtâ & infauſtâ Belgicâ (ignoſcat mihi Genus patriæ)* γῆν πρὸ γῆς, vt ille ait, & quouis terrarum fugere----*Vbi nec Pelopidarum facta neque nomen audiam.* Langius admirans & velut excitatus, itan è tu Lipſi, inquit, abeas à nobis. A vobis inquam, aut certè ab hac vitâ. Quòd enim malorum iſtorum effugium, niſi in fugâ? Nam vt videã iſta cottidie & feram, non poſſum Langi: nec chalybs aliquis mihi circa pectus. Suſpirauit ad hunc ſermonem Langius: & infirme adoleſcens, inquit, quæ hæc mollities eſt: aut quæ tua mens ſalutem quærentis in fugâ? Turbat & æſtuat patria tua, fateor: ſed quæ non hodie pars Europæ? Vt verè illud Ariſtophaneum poſſis augurari,

---- * τὰ δ' ὑπὲρ τερα νέρτερα θήσει
Ζεῦς ὑψιβρεμέτης.

** Terrã terrâ cõmutare.* Adagiũ frequẽs Græcis.

Turbæ per Europam: quæ euerſionem minantur aut conuerſionem.

† Id eſt *ſupera infera reddet Iupiter altitonans.*

Itaque non patria fugienda. Lipſi: ſed Adfectus ſunt: & firmandus ita formandúſque hic animus, vt quies nobis in turbis ſit & pax inter media arma. Ego ſatis iuueniliter, Imò deſerenda illa Langi, inquam: Certè enim audita mala leuiùs ad animum accidét, quàm viſa: & ſimul ponemur ipſi extra tela, quòd dicitur, & puluerem huius agonis. Homerum non audis calidè monentem?

*Ἐκ βελέων μή πού τις ἐφ᾽ ἕλκει ἕλκος ἄρηται.

* *Extra tela nequis vulneri vulnus addat.*

Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam eſſe, non medicinam. niſi ſi forte in leui quodam & primo adfectuum motu.

CAPVT II.

Ea opinio refutata.

LANGIVS moto leuiter capite Audio, inquit: mallem tu Sapientiæ vocem & Rationis. Nam hæ, Lipſi, quæ te inuoluunt, nebulæ & nubeculæ ſunt à fumo Opinionum. Itaque, vt cum Diogene

dicam,* *λόγῳ* tibi hîc opus, non βρό-χῳ: radio inquam illo, qui calligi-nem tui capitis illuſtret. Patriam ecce deſertum is: ſed die ſeriò; illam cùm fugies, te quoque effugies: Vide ne contrà ſit: & tecum atque in pectore iſto circumferas fontem fomitémque tui mali. Vt ij qui febriunt, iactant ſe inquietè & verſāt & lectum ſubinde mutant vanâ ſpe leuamenti: in eâdem cauſsâ, nos qui terram è terrâ fruſtrâ mutamus, ægri ſcilicet mentis. Aperire enim hoc eſt morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter * Romanus ſapiens: *Proprium eſt ægri nihil diu pati, & mutationibus vt remediis vti. Inde peregrinationes ſuſcipiuntur vagæ & littora pererrantur, & modò mari ſe modò terrâ experitur præſantibus ſemper infeſta leuitas.* Itaque fugitis ſemper turbas non vitatis. Vt ceruа illa apud Virgilium.

Quam procul incautā nemora inter
Creſſi fixit.
Paſtor agens telis.

* *Ratione, non laqueo.*

Originem turbarum in nobis eſſe. Ideo non exceri eas motu.

Iudicari tantum.

*Seneca.

illa fuga ſiluas ſaltuſque peragrat
Dictæos.
fruſtra: quia vt idem Poëta addit---
hæret lateri letalis arundo: ita vos, qui telo hoc adfectuum penitus percuſſi nõ id excutitis, ſed migratione transfertis. Qui crus ſibi aut brachium fregit, non currũ aut equum poſcit, vt opinor: ſed chirurgum: tua quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu ſanare te poſtules & diſcurſu? Animus enim certè eſt qui ægrotat; & omnis hæc exterior imbecillitas, deſperatio, languor, orta ab vno fonte, quòd iacet ille & languet. Sceptrum abiecit princeps diuináque pars: & eò vilitatis lapſa eſt, vt ſponte ſeruiat ſuis ſeruis. Dic, locus hic quid faciet aut motus: Niſi fortè regio aliqua eſt, quæ metus téperet, quæ ſpes refrenet, quę malam hanc ſaniem educat, quam altè imbibimus, vitiorum. Atqui nulla ea eſt, nec in inſulis ipſis beatorum. aut ſi eſt: oſtende, & omnes illuc agmine facto imus. Sed motio ipſa & mutatio, inquis, habet eam vim,

Morbũ enim eum animi eſſe.

Quem locus nullus ſanã viſa- nat.

& recreat attollitque iacentem animum cottidiana illa conſpecta nouitas morum, hominum, locorum. Lipſi erras. Nam, vt quod res eſt ſeriòdicam, peregrinationem nō vſque eò deprimo, vt nihil ei in hominem & in adfectus dem iuris. Imò habeat. ſed hactenus, vt leuia tædia quædā animorum & velut nauſeas tollat: nō tollat morbos, qui altiùs penetrârunt quàm vt externa vlla medicina huc pertingat. Cantus, vinum, ſomnus, *commotiūculas illas primas nō rarò ſanârunt iræ doloris, amoris: at numquam ægritudinem, quæ radices egit & fixit pedem. Idē hîc eſt: & peregrinatio fortaſſe leues quoſdā lāguores ſanabit, non ſanabit veros. Hærent enim primi illi motus orti à corpore quodammodo adhuc in corpore, aut certè in ſummâ, vt ſic dicam, animorum cute: ideóque non mirum ſi quamuis leui ſpongiâ abſtergeantur. non ita inueterali illi adfectus, quibus ſedes imò regnum in ipsâ animi mente. Cùm diu multúmque

Non itē mutatio ipſa. Et ſi faſtidia quædam mitigat, aut tollit.

*Stoici hæc ita diſtinguūt vt primos contra aut præter rationem motus, Adfectus appellent: eoſdem, crebros & inueteratos Morbos.

At veri & veteres adſectus externis ill's non Icniuntur

erraueris, cùm terram omnem & mare circulatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nulla terra. Sequentur te: & poſt peditem equitémque ſedebit, vticum Poëta loquar, atra cura. Socrates interroganti cuidam, quid ita peregrinatio ſibi non profuiſſet? ſcitè reſpondit, Non enim te deſeruiſti: ſimile hic dixerim. & quocunque fugies, corruptum corruptorémque animum tecum habebis, comitem non bonum. Atque vtinam comitem, ſed vereor vt ducem: quia non ſequentur te adfectus tui, ſed trahent.

At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imo per eam recrudeſcere. Animum eſſe qui in nobis ægrotet: eique remedium à Sapientiâ & Conſtantia petendum.

CAPVT III.

Obiectioni occurſum.

NON auocat igitur, inquis etiam à veris malis peregrinatio? non campi illi conſpecti, & flumina, & montes, ponunt te extra

doloris tui ſenſum: Auocant fortaſſe interdum & ponunt, ſed nec in longum, nec in bonum. Vt picturâ quamuis egregiâ oculi non diu delectantur: ſic omnis iſta hominũ locorúmque varietas nouitate nos capit, ſed ad breue tempus. Aberratio hæc aliqua à malis eſt, non fuga: nec ſoluit peregrinatio doloris hãc cathenam, ſed laxat. Quid autem iſtud me iuuat, ſi lucẽ paulliſper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profectò eſt, inſidiantur animo externæ hæ omnes voluptates. & ſpecie iuuandi magis lædunt. Vt medicamenta minùs valida non extrahunt humorem noxium, ſed mouent: ſic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illũ cupidinum & adauget. Non diu enim à ſe aberrat animus: ſed vel inuitus domum mox cõpellitur, & in vetus cõtubernium malorũ. Illa ipſa oppida conſpecta & montes, reducent te cogitatione in tuam patriam: & inter media gaudia videbis aliquid ſiue audies, quod ſẽſũ refri-

Et videri aliquod in mutatione ſolatiũ, non autem eſſe.

Aggrauari enim per eam mala.

cet tui doloris. Aut ſi paulliſper quiéſces: breuis ille velut ſomnus erit, & mox experrecto tibi eadem aut maior febris. Creſcunt enim interpellatæ quædam cupidines, & vires capiunt ex interuallo. Mitte igitur, Lipſi, vana hæc, imò noxia: nec remedia, ſed venena: vera illa potius admitte & ſeuera. Solem ſolúmque mutas? imò animum, quem malè Adfectibus mancipaſti, ſubtractum legitimæ dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc deſperatio eſt, ab illo vitiato hic languor. Illum mutes oportet, non locum: & efficere non vt alibi ſis, ſed vt alius. Tu fertilem illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam fortémque Viennā, & regem fluuiorum Danubium, & tot mira & noua quæ ſuſpenſâ aure bibant audientes: ſed quanto melius, ſi idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupido? ſi penetres iñ feraces illius campos? ſi fontes humanarum perturbationum inquiras, ſi valla & arces exſtruas, quibus arceas & defendas cupidinū in-

Verum autem remedium in animi mutatione.

Curioſa cura peregrinantum circa externa.

Quā ad interna transferri melius & grauia potius, quàm ſuauia quæri.

ſultus? Hæc enim vera morbi tui remedia: cetera omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio iſta iuuabit: nihil.

------euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtes.

hoſtem reperies apud te, & in iſto (pectus mihi concutiebat) penetrali. Quid refert ad quàm pacata loca veneris? bellum trahis tecum ad quàm quieta? turbæ circum te, imò in te ſunt. Pugnat enim pugnabitque, ſecum ſemper diſcors hic animus, appetendo, fugiendo, ſperando, deſperando. Atque vt ij qui per timorem terga vertunt, magis exponunt ſe periculo intectos & auerſos ſic errones & tirones iſti, quibus cũ adfectibus numquàm pugna fuit, ſed tantùm fuga. At tu adoleſcens, ſi me audies, ſtabis: & gradum firmabis contra hunc doloris hoſtem. CONSTANTIA enim tibi ante omnia opus: & victor aliquis pugnando euaſit, nemo fugiendo.

Turbas alioquin vbique comites eſſe.

Reſiſtẽdum igitur. & pugnãdũ cum dolore Conſtãtiæ armis.

Definitiones Conſtantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, Opinionis. Item Peruicacia quid à Conſtantia differat & abeat: & à Patientia, Abiectio.

CAPVT IIII.

SERMONIBVS iis Langij erectior aliquâ parte ego, Alta & præclara hæc tua monita, inquam, & iam ſtare conor & adſurgere: ſed, vt ij ferè qui in ſomnis laborant, vano niſu. Reuoluor enim Langi nequid mentiar, identidem ad meã terram: & hærent fixæ animo publicæ priuatæque curæ. Tu, ſi potes, pelle malas aues quæ me lancinant: & vincla ſolicitudinum deme, quibus in hoc Caucaſo lentè ligor. Lãgius vultu alacri, Ego verò demam, inquit: & nouus Hercules ſoluam hunc Prometheum. Attende tantùm & intende. Ad Conſtantiã te vocaui. Lipſi, & in ea ſpem & præſidium poſui tuæ ſalutis. Ea igitur ante omnia nobis cognoſcenda eſt

Ad explicationem Cõſtantiæ deſcenſus.

CONSTANTIAM hîc appello, RECTVM ET IMMOTVM ANIMI ROBVR, NON ELATI EXTERNIS AVT FORTVITIS, NON DEPRESSI. Robur dixi: & intellego firmitudinem inſitam animo, non ab Opinione, ſed à iudicio & rectâ Ratione excluſam. excluſam enim ante omnia volo Peruicaciam (ſiue ea* meliùs Pertinacia dicitur:) quæ & ipſa obſtinati animi robur eſt, ſed à ſuperbiæ aut gloriæ vento: Et robur dũtaxat in vnâ parte. Deprimi enim haud facilè tumidi iſti & peruicaces poſſunt, facillimè attolli: non aliter quàm culleus, qui vento inflatus ægrè mergitur, ſupereminet autem & exſilit ſuâ ſponte. Talis enim iſtorum ventoſa hęc durities eſt: cui origo à Superbiâ, & nimio pretio ſui. igitur ab Opinione. At Conſtantiæ vera mater, Pàtientia & demiſſio animi eſt. quam definio RERVM QVÆCVMQVE HOMINI ALIVNDE ACCIDVNT AVT INCIDVNT VOLVNTARIAM ET SINE QVERELA

Quid propriè ea ſit.

* *Nam Attius apud Nonium illam in virtute ponit, hanc in vitio. Seneca tamen & alii aliter.*

Conſtãtiæ origo à patientiâ: Ea quoque definita.

Diſcreta à Torpore. PERPESSIONEM. Quæ rectà ratione ſuſcepta, vna illa radix eſt, quâ altitudo pulcherrimi huius roboris nixa. Caue enim & hîc Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abiectionem ſæpe & torporem quemdam animi marcentis ſuggerit: verè vitium, & cui origo à Vilitate ſui. Virtus autem mediâ viâ ingreditur. & cautè cauet nequid in actionibus ſuis defiat aut excedat. Dirigit enim ſe ad vnius Rationis trutinam: & illam habet examinis ſui velut normam & obruſſam. Eſt autem recta Ratio non aliud, quàm DE REBVS HVMANIS DIVINISQVÆ (quatenus tamen eæ ad nos ſpectant) VERVM IVDICIVM AC SENSVS. Opinio huic contraria DE IISDEM FVTILE IVDICIVM AC FALLAX.

Conſtãtia medium inter Elationem & Abiectionẽ tenet idque Ratione duce.

Ratio igitur quid ſit? Quid item opinio.

Ratio & Opinio vnde originem habeant vtriuſque vires & effectus. Alteram ad Conſtantiam ducere, alteram ad Leuitatem.

CAPVT V.

SED quoniám è duplici hoc velut capite (Opiniònis ſentio & Rationis) nō robur ſolùm aut infirmitas animi oritur, ſed omnes in hac vitâ laudes aut culpæ: pro bono vtilique facturus mihi videor, ſi de vtriuſque origine & naturâ vberiùs paullò dicam. Vt enim lana priuſquā vltimū illū & optimū colorē cōbibat, ſuccis quibuſdam aliis præparāda & imbuēda eſt: ſic prædictionibus iſtis tuus Lipſi animus, priuſquàm eū hac Cōſtantiæ purpurâ ſerio tingā. Quod igitur te nō fugit, duæ in homine partes. Anima & Corpus. illa nobilior, quæ ſpiritum ignémque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta iſta inter ſe, ſed concordiâ quadā diſcordi: nec faci-

De vtrâque accurtius & vberius dictum.

Homo duplex: Anima. in eo ſublimis &

ignea: Corpus humile & ab humo Pugna inter eas partes.

lè inter eas cõuenit, vtique cùm de imperio agitur aut ſeruitute. Regere enim vtraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere ſe ſuprà ignem ſuum conatur & cœnum hoc ſuprà cælum. Hinc in homine diſſidia, turbæ, & veluti adſidua quædam velitantiũ inter ſe partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro animâ, & in animâ: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cælo, imò à Deo eſt: & magnifice eã Seneca celebrauit, * *Partem in homine diuini ſpiritus merſam.* Eſt enim hæc eximia illa intelligendi iudicandíque vis: quæ, vt anima perfectio hominis, ſic ipſa animæ eſt. Græci eam νοῦν dixêre, Latini mẽtem, aut etiam iunctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta ratio eſt: ſed quod in eâ vniforme, ſimplex, immixtũ, ſecretum ab omni fæce & lentore: quod que, vt verbo dicam, ſidereum in eâ & cæleſte. Nam ipſa anima, quamquam labe corporis & contage ſen-

Animã Ratio propugnat: Opinio corpus.

* *Quod rigide haud verum: ſed tamen: imago quædam reliqua Dei.*

Quid recta. Ratio

Quę aliquó modo ſem-

ſuum grauiter corrupta & infecta ſit: tamē veſtigia quædam ortus ſui altè retinet, & claré in ea ſcintillantes reliquiæ primi illius puríque igni. Hinc iſti etiam in malis proiectíſque hominibus conſcientiæ ſtimuli: hinc flagella interna & morſus: hinc approbatio melioris vitæ extorta inuitis. Premi ſcilicet ſanior illa ſanctiórque pars poteſt, non poteſt opprimi: & regi vrens illa flamma, non extingui. Emicant enim ſemper ſubſiliuntque illi igniculi, qui in his tenebris illuſtrant, in his ſordibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Conſtantiam ducunt & Virtutem. Atque vt heliotropium & flores quidam ingenio ſuo ſemper ad ſolem: ſic Ratio ad Deum obuerſa: & originem ſui. Firma in bono & immota: vnum idémque ſentiens: vnum idémque appetens aut fugiens: recti conſilij, recti iudicij fons & ſcaturigo. Cui parére, imperare eſt. & ſubiici, præeſſe rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exſultantes ani-

per in homine viuit.

Recta ratio cōſtans & ad Conſtantiā limes.

Laus ei⁹ & dignitas.

mimotus,quiſquis hanc audiit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab errore,qui hanc ſequitur vt Theſeium filum. Deus ipſe per hanc ſui imaginem ad nos venit, imò quod propius eſt,in nos:& rectè ille quicumque dixit, *Bona mens ſine Deo nulla eſt*. At ſequens illa & non ſana pars (Opinionem dico) originem ſuam Corpori,id eſt,terræ debet cóque nil niſi eam ſapit. Corpus enim etſi per ſe immobile & exſenſum, tamen vitam motumque ab animâ ſumit: & viciſſim animæ imagines rerũ ſubiicit,per ſenſuum feneſtras. Ita velut communio quædam & ſocietas coïta inter animam & corpus, ſed communio, ſi exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paullatim per eam è ſuo faſtigio: addicitur miſceturque ſenſibus:& ex impuro hoc cœtu Opinio in nobis naſcitur,quæ nõ aliud quàm Rationis vana imago & vmbra. Cuius vera ſedes,Senſus: origo,Terra. ideóq; abiecta & vilis,non erigitur, nõ attollitur,nec altum aliquid aut ethe-

Opinionis origo à terrâ & corpore.

Quomodo ex iis naſcatur.

reum ſpectat. Vana eadem, incerta, fallax, malè cōſulens, malè iudicans Constantiâ inprimis animum ſpoliat & Veritate. Hoc cupit hodie, cras ſpernit: hoc probat, hoc dānat: nihil iudicio, ſed corpori ſenſibuſq; gratificans omnia & indulgens. Atque vt oculus qui per nebulam aut aquā inſpicit, res metîtur falſo modo: ſic animus, qui per Opinionis nubem. Hæc homini, ſi conſideras, malorum mater: hæc auctor in nobis confuſæ & perturbatæ vitæ. Quòd curæ nos exerceant, ab hâc eſt: quòd adfectus diſtrahāt, ab hac: quòd vitiā nobis impetent, ab iſtâ. Itaque vt ij qui Tyrannidem ſublatam è ciuitate volunt, tollunt ante omnia, euertuntque arcē: ſic nobis ſi ſeriò ad Bonam mentē pergimus, deiiciendum caſtellū hoc Opinionum. Fluctuabimur enim cum iis ſemper ſuſpenſi, queruli, turbidi, nō Deo, non hominibus ſatis æqui. Vt nauis vacua & inanis circumagitur in mari omni vento: ſic in nobis vaga illa mens, quam pondus &

Opinio infirma & ad inconſtātiā limes.

Eius vituperiū.

tanquam ſaburra Rationis non ſtabiliuit.

Conſtantiæ laus, & ſeria ad eam adhortatio.

CAPVT VI.

Ad Conſtantiā monitio.

OPinionis igitur comes, Lipſi, leuitas eſt, vt vides: propriúmque eius, mutare ſemper & pœnitere. at Rationis, Conſtantia: ad quam induendam animo, seriò te hortor. Quid abis ad vana aut externa? hæc eſt ſola illa Helena, quæ verum illud legitimúmque Nepenthes propinet, in quo obliuio curarum & dolorum. Quod ſi ſemel demiſiſti & imbibiſti: altus contra omnem caſum & erectus, vno tenore æquabilis, nec vt in lance propendens aut dependens, magnum illud Deóque proximum tibi vindicabis, Non moueri. Vidiſtin' in ſcitis, & ſcutis quorundam hodie regum; ſublime & inuidendum illud *Nec ſpe, nec metu*; in te conueniet: qui

Eius vis & fructus.

vere Rex, verè liber, ſoli Deo ſubiiciere, immunis à iugo Adfectuũ & Fortunæ. Vt fluuij quidem per media maria tranſire dicuntur, & ſeruare ſuam vndam: ſic tu per tumultus circumfuſos, vt ſalſedinem nullam trahas ex hoc pelago mœrorum. Iacebis? Conſtantia te attollet. Vacillabis? ſuſtinebit. Ad lacum properabis vel ad laqueum? ſolabitur & reducet à limine mortis. Tu eripe tantum & erige te, & nauim flecte ad hunc portum: vbi ſecuritas, vbi pax habitat: in quo perfugium aſylumque à turbis & à curis. Quem ſi bonâ fide ſemel tenueris, nõ turbet ſolùm patria tua ſed ruat, ſtabis ipſe inconcuſſus. Nimbi circum te cadent & fulmina & tempeſtas: clamabis verâ magnâque voce,

Contra dolorẽ præſertim & turbas.

---medijs tranquillus in vndis.

Quid ſit & quotuplex quod Conſtantiam turbet. Bona & Mala externa eſſe. Mala autem duplicia, Publica & Priuata ex iis grauia & periculoſa maximè videri Publica.

CAPVT VII.

HÆc cum dixiſſet Langius voce & vultu acrior quàm ſolebat, me quoque ſcintilla corripuit boni ignis. & Mi pater, inquã, (verè non blandè ſic te appellam) duc me quo voles & doce, corrige & dirige. habes ægrum paratum ad omnem medicinam, ſiue tu ferrum cogitas, ſiue ignem. Imò vtrumque pariter, ait Langius. quia & alibi ſtipulæ exurendæ inanium opinionum ſunt. & alibi ſtirpes adfectuũ excidendæ ab radice. Sed ambulamuſne etiam? an potior commodiórque nunc ſeſſio? Seſſio, inquam ego. æſtuare enim iam incipio non ab vnâ cauſâ. Cumque ſellas Lan-

gius ferri & poni in eodẽ atrio iuſ-ſiſſet,& iuxtim eum aſſediſſem : ille paullùm ad me obuerſus, iterum ſic cœpit. Ieci hactenus velut fundamenta Lipſi, quibus commodè & tutò inædificaretur futurus ſermo: nunc,ſi placet,accedam propius & cauſſas doloris tui inquiram,& manu, quod aiunt,tãgam tuum vlcus. Duo ſunt,quæ arcem hanc in nobis Conſtantię oppugnant,Falſa bona, Falſa mala. Vtraque ſic appello, QVÆ NON IN NOBIS SED CIRCA NOS,QVÆQVE INTERIOREM HVNC HOMINEM, ID EST ANIMVM, PROPRIE NON IVVANT AVT LÆDVNT.Itaque Bona aut Mala ea,re & ratione non dicam:fatebor opinione eſſe,&cõmuni quodam vulgi ſenſu. In priori claſſe numerant,Opes, Honores, Potentiam,Sanitatem, Longæuitatem.in poſteriore, Inopiã,Infamiã, Impotentiã,Morbos,Mortes:& vt verbo vno complectar, quid quid aliud fortuitum aut externum. Ab duplici iſta ſtirpe quattuor

Hoſtes Conſtãtię duo.

Falſa bona. Falſa mala.

Adfectus præcipui, quatuor,opposi-

ei inter ſe: ad quos reliqui referũtur.

illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium: Metus, & Dolor. E quibus, priores duo bonum aliquod opinabile reſpiciũt, exque eo nati. poſteriores, malum. Lædũt omnes turbantque animum & niſi prouides, deiiciunt de ſuo ſtatu: ſed non vno tamen modo. Nam cùm quies eius & Conſtantia tãquam in æquabili quadam trutina ſit: depellunt eum ab hoc libramento, illi attollẽdo: hi deprimendo. Sed falſa Bona & elationem nunc omitto (non enim is tuus morbus:) ad falſa Mala venio, quorum agmen iterũ duplex. Sunt enim Publica, ſunt Priuata. Publica deſigno & definio, QVORVM SENSVS VNO EODEMQVE TEMPORE AD PLVRES PERTINET. Priuata, QVORVM AD SINGVLOS. Inter illa cenſeo, Bellum, Peſtem, Famẽ, Tyrannidem, Cædem: & quæ alia foras & in commune ſpectant. Inter iſta, Dolorem, Inopiam, Infamiam, Mor-

Quomodo ij. Conſtantiã turbent Falſa bona, Cupidine & Gaudio Mela, Metu & Dolore.

Sed Mala, duplicia: Publica & Priuata.

Firmata ea diſtinctio, &

Mortē:& ſi quid velut domo clauſum,in vno ſingulóque hominē cōſideramus. Cauſſa mihi ita diſtinguendi non vana.quia reuera aliter is luget & alio quodam ſenſu, qui cladem patriæ,qui exilium exitiumque multorum:quàm qui vnius ſuū. Adde quòd ex vtriſque alij atque alij morbi. ſed niſi fallor, grauiores ex primis: certè pertinaciores. Publicis enim malis obnoxij plerique noſtrûm:ſiue quia impetu & turbâ ingruunt, ac confertâ velut acie obrunt reſiſtentem : ſiue magis, quòd ambitione quadam blandiūtur,& ægritudinē ex iis innaſci animis non agnoſcimus,ſæpe non ſentimus.Ecce priuato dolori quiſquis ſuccubuit,fateatur vitium & imbecillitatem neceſſum eſt, etiam ſi nō emendet(quæ enim defenſio ?) at qui huic,adeò de labe aut lapſu ſæpe nō fatetur, vt ſit qui iactet etiam & cenſeat pro laude. Pietas enim & Miſeratio dicitur:& quantulū abeſt vt inter virtutes imò numina conſecretur publica hæc Febris? Poëtæ

aptata rei.

Dolor ex malis publicis grauiſſimus, & crebérrimus.

Quia cum impetu venit.

Quia honeſti ſpecie irrepit & impo nit.

& oratores paſſim dilaudant & inculcant feruidum amorem patriæ: nec prorſus exculco ego, ſed temperandum eum moderandúmque eſſe cenſeo & ſciſco. Reuera enim vitium eſt, intemperies eſt, & animi à gradu deiectio ac lapſus. Sed & grauis morbus parte aliâ. quia non vnus in eo dolor, ſed confusè Tuus & Alienus. Atquē Alienus item duplex, cauſsâ Hominum, cauſsâ Patriæ. Vt id quod ſubtilius dici & diuidi à me videtur, capias ſub exemplo. ecce Belgica tua nūc premitur nō vnâ clade, & circumplexa eam vndíque ciuilis huius belli flamma. vides paſſim agros vaſtari, diripi: opida incēdi, euerti: homines capi, cedi: matronas pollui, virgines imminui: & quæ alia comitari amant bello: Nónne hîc tibi dolor? dolor ſed varius & diuiſus, ſi inſpicis: quia ſimul & te luges, & ciues, & patriam ipſam. In te, damna: in ciuibus, varium caſum & occaſum: in patriâ, conuerſionem euerſionémque ſtatus. Alibi habes quod, clames,

Quia itē varius & multiplex.

Idq̄ue exēplis oſtēſum

Me miſerum: alibi,

------ tot ciues mei

Mandatam hoſtili peſtem oppetiiſſis manu.

alibi denique, *O pater . ô patria!* Vt qui his non moueatur, & in quem cuneus ac cumulus nihil poſſit ingruentium tot malorum: aut valdè ſiccum & ſapiētem eum eſſe oporteat, aut valdè durum.

Mala publica oppugnata ſed ante omnia tres adfectus coerciti. exque iis hoc Capite ambitioſa quædā Simulatio: qua homines Mala propria, Vt Publica, lugent.

CAPVT VIII.

QVID eſt Lipſi, ſatin' vt præuaricari Conſtātiæ meæ videor, & cauſſam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animoſi & fidentes Imperatores: elicui in campū & in aciē omnes tuas copias, cum quibus ſtrenuè nūc cōfligam, ſed velitatio-

Tres Adfe-ctus qui fautores Dolori publico Contra Simulationem primò.

ne quadã prius, deinde aperto Marte & velut collatis ſignis. Inter velitandum autem, tres mihi Adfectus primo pedato (vt cum antiquis loquar) proterendi ſunt, Conſtantiæ noſtræ valdè aduerſi: Simulatio, Pietas, Miſeratiò. Atque ille quidem prius. Negas te ferre mala publica. ea dolori tibi eſſe, imò morti. Satin' ſeriò adfirmas? an fraus hîc aliqua & fucus? Ego commotior, Imò ſeriò tu hoc rogas? inquam. an rides & irrîtas? Ego ſeriò, inquit nõ enim pauci ex hoc valetudinario veſtro imponũt medicis, & dolorem publicum ſimulant, qui reuerâ eſt priuatus. Quæro igitur fatí-ne acceptum habeas, curam iſtam,

Quam mala ambitione ſæpe induũt.

Quæ te nunc coquit & verſat ſub pectore fixa,

patriæ ipſius cauſſâ ſuſceptã eſſe, an tuâ. Etiamne ambigis? inquam ego. patriæ vnius cauſſâ mihi hic luctus, Langi, patriæ. Illo capite abnuens, Adoleſcẽs vide etiam atque etiam inquit. Nam in te ſi eximia hæc & ſincera pietas, mirabor: certè in pau

cis. Querimur homines ſępe de malis publicis, fateor: nec alius tam cōmunis dolor, & vt ſic dixerim, magis in frontē incurrens. ſed ſi propius examinas, reperies plerumque diſſidium aliquod linguæ & cordis. Ambitioſa illa verba ſunt, *Mouet me clades patriæ*, non vera: in labris nata, nō in fibris. Quod de Polo hiſtrione nobili traditum eſt, cum Athenis fabulam actitaret, in quâ dolor repręſentandus, eum filij ſui defuncti oſſa & vrnam clàm intuliſſe, & theatrum totum vero gemitu luctuque cōpleſſe: idem hîc dixerim de pleriſque veſtrum. Comœdiam ô boni luditis, & veluti perſonâ patriæ, priuata veſtra damna veris & ſpirantibus lacrymis lugetis. *Mūdus vniuerſus exercet hiſtrioniam*, ait Arbiter: certè hîc. Bellū hoc ciuile nos truciat, inquiunt, & fuſus innocentū cruor, & interitio libertatis & legum. Itáne? dolorē ſanè veſtrū video: quæro & cūctor de cauſſâ. Quian', publica malò habēt? hiſtrio pone perſonā, imò quia tua. vidimus agreſtes

Priuata enim pleriq; lugent nō publica.

Itaque cauſſa intima quęrenda doloris.

ſæpe trepidare & concurrere& vota facere, cùm calamitas ſubita ingruit aut tempeſtas:ſed tu, cum deſæuiit, eoſdem ſeuoca & examina, reperies vnumquemque timuiſſe duntaxat ſegeti & agellulo ſuo. Ad incendium in hâc vrbe clametur: claudi pænè dicam & cæci concurrent ad reſtinguendum. quid cenſes? vtrum amore patriæ: imo pete ab ipſis: quia damnum illud ad ſingulos pertinet, aut certè eius metus Simile hic eſt: & mouēt vulgò turbántque homines mala publica, nō quia plurium id damnum, ſed quia inter plures eos ipſi.

Simulatio ea clariùs retecta, & ab exemplis. obiter de verâ Patriâ dictum, item malitia hominum gaudentium malis alienis, cùm ipſi extra ea.

CAPVT IX.

Dolemus lugemuſque Publica nō vt Publica.

ITaq; corā te iudice hæc cauſſa agatur, & in tuo tribunali: ſed quod olim, leuato velo. Nēpe bellū

hoc times? times. cur? quia peſtis & pernicies coniuncta bello. Peſtis illa ad quos? nunc ad alios quidem, ſed pertingere etiam ad te poteſt. En caput tui doloris (ſi verum fateri ſine eculeo vllo vis) en fontē! Vt enim cùm fulmē in vnum aliquem cecidit, etiam ij qui in proximo ſtabant, tremuerunt: ſic in magnis iſtis communibúſque cladibus dānum ad paucos peruenit, metus ad omnes. Quem ſi tollis, tollis vnà hunc dolorem. Ecce bellū ſi apud Æthiopas aut Indos geratur, nihil mouearе (extra diſcrimen enim tu ſis:) ſi apud Belgas: plores, clames, frōtem percutias & femur. Atqui mala publica propter ipſa ſi luges, quid intereſt. Non enim illa patria mihi, inquies. Stulte. an non & illi homines eâdem ſtirpe tecum & ſatu? ſub eodem cœli fornice? in eâdem terræ pilâ? Exiguum hoc quod hi montes coercent, hi fluuij cingunt, patriam eſſe cenſes: Erras. vniuerſus orbis eſt, quacumque homines ſunt cæleſti illo ſemine oriundi.

Sed quia aut damnū iis priuat i adiunctū, aut eius metus.

Occurſum obiectioni de patriā.

Quæ latius patet, quã cenſet vulgus: & Opinio ſola eſt, quæ eã arrat.

Egregiè olim Socrates interroganti, cuiatem ſe ferret? Mundanum, reſpondit. Magnus enim erectuſq; animus non includit ſe iſtis ab opinione terminis: ſed cogitatione & ſenſu totum hoc Vniuerſum complectitur, vt ſuum. Vidimus ſtultos & riſimus, quos cuſtos aut magiſter alligabat ſtraminis vel exigui fili nodo: atque illi ſtabant quaſi ferro aut verâ compede deuincti. ſimilis noſtra hæc amentia, qui futili opinionis vinclo aſtringimur ad certã terræ partẽ.

Sed oſtẽſum, ne anguſtæ quidem illius patriæ cauſsâ nos dolere.

Sed vt firmiora hæc omitã (vereor enim vt poſſis cõcoquere:) addo amplius. ſi quis Deus ſponſor tibi per hoc ipſum bellum ſit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamque ſaluam, te ipſum in mõte aliquo conſtituat velatũ Homericâ nube: etiámne dolebis? de te quidem hoc niſi auſim dicere, ſed erit non nemo qui gaudebit etiã, & oculos ſuos auidè paſcet in confuſâ illâ morientium ſtrage: Quid abnuis, aut miraris?

Malitia noſtra in alienis malis id euincit.

Ita inſita neſcio quæ malitia humani ingenij fert,

Lætans. vt poëta vetus loquitur. *malo alieno.* Atque vt poma quædam guſtu ſuauiter acerba ſunt: ſic alienæ curæ, ſecuris nobis. Pone mihi aliquẽ in Oceani illo littore, qui naufragium ſpectet. adficietur ſanè, ſed non iniucundo quodã animi morſu: quia aliena pericula videt, ſine ſuo. at repone eundem in iactatâ illâ naui: dolebit ſcilicet aliũm dolorem. idem cùm omnia fecimus, diximus, hîc eſt: & noſtra mala verè atque ex animo lugemus, publicâ dicis moriſque cauſsâ. Quamobrẽ aulæuum hoc ſcenicum tandem remoue Lipſi, & ſiparium complica: & miſsâ omni ſimulatiome, oſtendete nobis vero doloris tui vultu.

Querela mea de increpatione Lãgij tam libera. ſed additum, Philoſophi id munus eſſe. Conatus item refutandi ſuperiora: & obligatio amorque qui in patriam.

CAPVT X.

ACris mihi viſa prima hæc velitatio. quam interpellans, Quæ iſta ſermonum libertas, imò acerbitâs eſt? inquam. ſic vellicas, ſic pungis? Iure cum Euripide te compellem,

--- * μὴ νοσοῦντί μοι νόσον
νουθετῇς. ἅλις γὰρ συμφορᾷ βαρύνομαι.

Langius arridẽs, Ergòne tu cruſtulum, inquit, à me aut mulſum exſpectas? atqui ferrum paullò antè poſcebas & ignẽ. Et rectè. Philoſophũ enim audis, Lipſi, non tibicinẽ. cui docere propoſitum, non ducere: prodeſſe, non placere. Vt pudeas & vt rubeas malo, quàm vt rideas: vt pœniteas, quàm vt exſultes. * Ἰατρεῖον, ὦ ἄνδρες, τὸ τοῦ φιλοσόφου σχολεῖον, clamabat olim Rufus: quò ſanitatis cauſsâ concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur: ſed penetrat pungit, radit, & acri quodam ſermonum ſale ſordes abſterget animorum. Itaque ne in poſterũ quidã, Lipſi, roſas cogita, ſeſamum, aut papauer: ſed ſpinas, ſiccas, abſynthiũ & acetũ. Ego

** agrone egritudinem addas. ſatis ſupérque ç'adibus premor.*

Sapiẽtis acris ó-ratio, ad ſanitatẽ cõparata nõ ad ſuauitatem.

** Officina medici, ô viri, philoſophi ſchola eſt.* Eſt autẽ Muſodi, Ruſi apud Arrianum.

iterũ, Sed enim Langi, ſi fas dicere, agis mecum malè & malignè: nec, vt bonus pugil, legitimo nexu deiicis me, ſed per argutias ſupplãtas. Si mulatè, ais. lugemus patriã, nec propter ipſam. Egóne? falſum. Nam vt hoc tibi dem (agã enim ingenuè) reſpectum in eo aliquem mei eſſe: at nõ ſolius. Lugeo enim, Langi, patriã inptimis, lugeo: lugebóque, etiam ſi nullum mihi in eius diſcrimine diſcrimen. Iure bono. illa ſi quidem eſt, quæ me excepit, fouit, aluit: cõmuni gentium ſenſu, ſanctiſſima & antiquiſſima parens. At enim orbẽ vniuerſum patriam mihi das. Quis renuit? ſed tu quoque fatêre, præter hanc grandem & communem, aliam mihi eſſe magis definitam & peculiarem patriam: cui arcano quodam naturæ vinclo propiùs obſtringor. Niſi cenſes vim nullam eſſe laciendi & attrahendi in natali illo ſolo. quod primùm corpore iſto preſſimus, pedibus inſtitimus: cuius aëre hauſimus: in quo infantia noſtra vagiit, pueritia luſit; iuuentus

Per occaſionẽ trãſitus ad ſecũdũ Adfectum.

Patriæ particularis laus. & A naturã cũ ea vinclũ.

exercita & educata eſt. Vbi familiare oculis cælum. flumina, agri: vbi longâ ſerie cognati, amici, ſodales: & tot gaudij illecebræ, quas fruſtrà terrarum alibi quęram. Nec Opinionis hîc, vt videri vis, filũ tenue, ſed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abi. feræ ecce cubilia ſua amant & agnoſcunt: aues, nidos. Piſces ipſi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certâ eius parte. Nam homines quid dicam? qui culti ſiue Barbari, ita adfixi genitali huic glebę: vt quiſquis vir eſt, nihil ambigat mori pro eâ, & in eâ. Itaque, Langi, nouam hanc & rigidam tuam ſapientiam nec ſequor adhuc nec adſequor: Euripidē magis, verè, adfirmantem:

Etiam aliis animalibus

* ---- ἀναγκαίως ἔχει

Πατρίδος ἐρᾷν ἅπαντας,

* imperat Neceßitas Amare patriā cunctos.

Refutatus ſecundus Adfectus nimij amoris in patriam. quem Pietatem falsò vocant. idque oſtenſum. Item vnde origo illi adfectus. & quid Patria propriè ac verè.

CAPVT XI.

AD hunc ſermonem renidens Langius, Adoleſcens, inquit, mira tua pietas: & iã periclitatur, opinor, de cognomine ſuo M. Antonij frater. Sed tamen hoc commodè, quod vltrò offert ſe hic Adfectus & procurrit ante ſigna: quem iam antè aggredi mihi decretum, & ſternere leui haſtâ. Detracto autem illi ante omnia velut ſpolium pulcherrimæ veſtis, quâ malè ſe exornat, Amor enim hic in patriam, Pietas vulgò dicitur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Vnde enim Pietas? quàm eximiam virtutum eſſe ſcio: nec propriè aliud, quam LEGITIMVM DEBITVMQVE HONOREM ET AMOREM IN DEVM AC PARENTES. Quâ fronte autem Patriâ * mediam his ſe inſerit: Quia, inquiunt, etiam illa ſanctiſſima & antiquiſſima parens. O inepti: nec iam in Rationem iniurij, ſed in Naturam ipſam! Illáne parens! cur, aut quomodo? Nihil enim hîc video: & tu ſi cæcutio Lipſi, tenebras meas illuſtra. Quiáne

Rationes ex repulſæ

Adfectũ cũ malè Pietatis nomine velari.

**Nam faciunt tres gradus Pietatis: in deum. patriam. parẽtes.*

Nec Patriã parentis nomine dignandam.

excepit? id enim viſus antè diceret: atqui etiam hoſpes aliquis ſæpe aut caupo. Fouit? haud paullò molliùs olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc ſegetes cottidiè: & inter magna corpora quibuſque nihil imputet terra, Cælum, Aër, Aqua. Denique transfer te, & hoc idem faciet quæuis alia tellus. Madida hæc & natantia verba ſunt: quibus nihil expreſſeris, præter, plebeiũ & inutilem quẽdam Opinionis ſuccum. Parentes quidẽ ij ſoli, qui genuerunt, formârunt, geſtârunt: quòrum nos ſemen de ſemine, ſanguis de ſanguine, caro de carne. Quorum ſi quid in patriam vel comparatione conueniet nil recuſo, quin Pietatem hanc oppugnã irrito telo. At enim viri docti, viri magni, ſic effati paſſim. Fateor. ſed ad famam, non ad verum. quod ſi ſequeris, ſacrum illud & auguſtum nomen deo remittes, & ſi placet, parẽtibus: hunc quidem adfectum, etiam cùm emendatus eſt, contentum eſſe iubebis honeſto

titulo Caritatis. Sed de nomine tantum eſt: rem potiùs videamus. quam equidem non totam tollo, ſed tempero, vt velut ſcalpello circumcido rectæ Rationis. Vt enim vitis: niſi amputes latiſſimè ſe ſpargit: ſic iſti Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popularitatis. Ac fateor libens, Lipſi, (non enim ita hominem exui aut ciuem) inclinationem aliquam & amorem cuique noſtrum in minorem hanc patriam eſſe: ſed cuius cauſſæ, vt video parùm liquidò tibi cognitæ aut origo. A naturâ enim eſſe vis reuerâ autem eſt à more quodam & inſtituto. Poſtquam enim homines ex rudi illâ & ſoliuagâ vita ab agris in oppida compulſi ſunt, & domos ac mœnia ſtruere cœperunt, & cœtus facere & populariter vim inferre; vel arcere: ecce communio quædam neceſſariò inter eos exorta, & ſocietas variarum rerum. Terram & fines quoſdam coniunctim habuerunt: templa in promiſcuo, fora, æraria, tribunalia: & quod

In Deũ & parẽtes, Pietas in patriam Caritas. Quę tẽperãda eſt.

Vnde ea Caritas nata: ab Amore non à natura.

Imò ideò amamus patriam quia quiddã in ea noſtrum.

Et origo illi ab amore priuato.

Quem produxit & auxit conſuetudo ſiue lex.

Idque ſocietatis humanæ cauſſa.

pręcipuum vinclum, cerimonias, iura, leges. Quas tamen ipſas res ita amare & curare auaritia noſtra occœpit (nec errauit prorſus) vt ſuas. Verè enim ſingulis ciuibus in eâ ius nec differunt à priuatis poſſeſſionibus, niſi quòd non vnius. At conſortio iſta velut formam, & faciem quamdam expreſſit noui ſtatus, quā Rempub. & eamdem propriè Patriam appellamus. In quâ cùm intelligerent homines quantum momēti eſſet ad ſalutem ſingulorum: latæ etiam leges de eâ iuuandâ & propugnanda: aut certè traditus à maioribus mos, qui inſtar legum. Hinc factum, vt commodis eius gaudeamus, doleamus incommodis quia re ipsâ priuatæ noſtræ opes ſaluæ, illâ ſaluâ, & mortuæ, moriēte. Hinc caritatis in eam ſiue amor. quem boni publici cauſsâ (illùc autem occulta quædam dei Prouidentia nos trahit) auxêre maiores, factis dictisque omnibus maieſtatem patrię adſtruentes. Ab inſtituto hic adfectus igitur, me quidem iudice. quod ſi à

natura, vt tu pertendebas: quid ita non pariter in omnes & eâdem mẽſurâ diffuſus? cur nobiles diuiteſque patriam magis amant, curant: minus plebeij aut inopes, quos plerumque curarum ſuarum videas, publicâ omiſsâ? Quod tamen aliter euenire certum eſt, in omni adfectu qui à violẽto iuſſu naturæ. Denique quid cauſſę adferes, quòd tam leui cauſſa ſæpe eũ minuit aut tollit? Ecce aliũ ira, aliũ amor, quoſdã ambitio patriâ elicuit? & hodie quàm multos Lucrius ille deus? Quot Itali relictâ reginâ regionum Italiâ, in Galliam, Germaniam, imò Sarmatiam ſedes tranſtulerunt & fixerunt, quæſtus tantùm cauſsâ? Hiſpanorum quot millia quot annis in ſepoſitas & ſub alio ſole terras auaritia aut ambitio trahit? Magno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinclum eſſe, quod vna aliqua cupiditas tam temerè ſoluti aut rũpit. At erras etiam largiter Lipſi, in circum ſcribenda patriâ ipſâ. Adſtringis enim eam ad natale il-

Argumenta clara cur non à natura.

Primo, quia nõ æquire tangit omnes.

Secũdo quia facilis minui imò tolli.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Reiecta opinio de particulari patria.

lud ſolum, quod inſtitimus, quod preſſimus; & quæ alia mihi tinnis inani ſonitu verborum. Petere enim illinc fruſtrà vis inſitas amoris huius cauſſas. Nam ſi genitalis ſolius ſoli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tãtùm erit, tibi Iſſcanum, alteri cuipiam tugurium aut magar. imò multis nec tugurium quidem, ſed ſilua & nudus ager. Amor ergo meus & cura intra iſtos anguſtos limites concluſa? villam tantùm aut domum, vt patriam, amplectar & defendam? vides ineptias. & quàm beati, te definiente, ſiluani illi aut agreſtes, quorum natalis terra florens ſemper & pænè extrà omne cladis aut interitus diſcrimen. Sed non illud profectò Patria eſt, nõ ſed VNVS ALIQVIS STATVS, VT DIXI, ET COMMVNIS VELVT NAVIS, SVB VNO REGE AVT SVB VNA LEGE. Quam ſi iure amari à ciuibus vis: fatebor defendi: agnoſcam mortem pro ea ſuſcipi: permittam. non illud, vt etiam do-

Nõ eſſe eam locum natalem.

Quid verè & propriè ea ſit?

Eaque ciuiliter defendenda.

leat, quis iaceat, lamentetur.

Dulce & decorum eſt pro patria mori, magno ad ſenſu caueæ dixit poëta Venuſinus: ſed mori dixit, non flere. Ita enim eſſe boni ciues debemus, vt etiam boni viri ſimus. quos exuimus, cùm in luctum & lamenta trãſimus puerorum aut mulierum. Poſtremò, Lipſi, altum illud & arcanum tibi inſtillo: ſi hominem totum aſpicis, vanas falſáſque eſſe has omnes patrias & corpori quidem fortaſſe aliquam hîc poſſe tribui, nullam animo: qui e ſupero illo domicilio delapſus, velut carcerem & cuſtodiam habet omnem hanc terram. Ad cælum vera illi germanáque patria eſt. ad quam adſpiremus, vt cum Anaxagorâ ex animo poſſimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, Nihil tibi curæ patria eſt? Mihi verò illa patria, & digitum mentémque in æthera intendamus.

At non muliebriter cõplo-randa.

Sapientum decretum de vera patria.

Tertius adfectus temperatus. qui miſeratio: eam in vitio eſſe diſcriminata lucis cauſſa, à Miſericordia. quo modo, & quatenus ea vtendum.

CAPVT XII.

NVbem aliquẽ mihi ab animo diſpuliſſe hoc ſermone viſus Langius. & ad illũ, Iuuas largiter mi ſenex quà monendo. quà docendo. & iam Adfectum illum qui erga ſolũ aut ſtatũ eſt, videor temperare poſſe: nondum illum. qui in homines ipſos. Quomodò enim non tãgant & angant me dãna patriæ, propter ciues & populares meos: qui iactãtur in hoc calamitatum pelago. aut pereũt, variâ & miſerâ ſorte Langius excipiẽs, At iſtic, Lipſi, inquit, nõ dolor, propriè, ſed Miſeratio eſt: quæ ipſa tamen ſpernenda à ſapiente & conſtante. Nihil enim illi magis cõuenit, quàm firmitas animi & robur:

Admiſeratio nem trãſitum.

Quæ aliena ſapienti.

quæ eſſe non poſſunt, ſi deiicit cõtrahítque eum non ſuus ſolùm luctus, ſed alienus. Interrupi hîc ego & Quæ iſtę Stoicorũ ſpinæ ſũt? inquã. Miſerari me vetas? at virtus ea apud bonos eſt, certè apud nos qui verâ religione imbuti & pietate. Lãgius afirmatè, Ego verò veto, inquit: & ægritudinem hãc ſi ab animis tollo, ægrè nõ feret quiſquam bonus. Verè enim egritudo: nec lõgè à miſeria eſt, quiſquis miſeratur Vt imbecilli maliq; oculi nota eſt lippire ad cõſpectum lippiétis: ſic animi, dolere viſo dolente. Definitur ea rectè, VITIVM PVSILLI MINVTIQVE ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quéquã nolim? aut inclinari-imò flecti nõ diſplicet: ſed ad iuuandum, non ad dolẽdum Miſericordiam tibi permitto, nõ miſerationẽ. Diſtinguere enim ea nũc placet, & recedere paulliſper à noſtrã porticu, docendi cauſsâ. Miſecicordiam appello,

Nec Chriſtiano quidẽ prorſus conuenit ſane intellectu.

Quid ea ſit.

Miſericordiã tamen non excludi.

Quid item ea ſit.

Quid item ea ſit: INCLINATIONEM ANIMI AD ALIENAM INOPIAM AVT LVCTVM SVBLEVANDVM. Hæc virtus illa, Lipſi, quam velut per nebulã vides, & pro quã Miſeratio tibi ſubrepit & imponit. At enim humanum eſt adfici, & miſerari. Eſto, ſed non rectum. An tu virtutem vllam in mollitie & abiectione animi eſſe cenſes? vt ne ingemiſcas? vt ſuſpires? vt verba fracta & tertiata cũ lugẽte miſceas? Erras. alioquí dare tibi auaras aliquot anus & deparcos Eucliones poſſũ? è quorum oculis mille lacrymas citius expreſſeris, quàm vnũ è bulgâ nummum. At noſter vetus ille miſericors, non miſerabitur quidem, ſed tamen eadem omnia aut maiora faciet miſerãti. Adſpiciet aliena mala humanis oculis, ſed tamẽ rectis: adducto quodam vultu adfabitur, ſed nõ lugubri aut deiecto. Solabitur fortiter iuuabit liberaliter: & faciet benignius, quàm dicet: & manũ potiùs egeno aut lapſo porriget quàm verbã. Atq; hæc omnia cautè

Diſcrimen inter vtrãque.

Effectus vtriúſq:

& circumſpectè præſtabit, ne vt in malà contagione, alienus morbus in illum trãſeat: neve, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipſe feriatur. Quid hîc rigidum, ſodes, aut durum? & talis omnis Sapientia eſt: quæ procul intuentibus ſeuera & terrica appâret, cùm propiùs ſucceſſoribus, lenis, clemens reperitur, & quâ non mitior aut amicior ipſa Amorum dea. Sed ſatis de tribus his Adfectibus quos ſi in parte tibi deterſi, magnũ mihi id ad reliquam pugnam momentum.

Multa Stoicorum παράδοξα non, ἄδοξα.

Remotis obſtaculis, ventum ſerio ad eleuanda aut tollẽda ipſa Publica mala. quatuor ea præcipuis argumẽtis oppugnãda à me & expugnanda, Ac primo huîc de Prouidẽtiâ dictum, eaque probata ineſſe & præeſſe rebus humanis.

CAPVT XIII.

ſum. Ne vaga & libera nimis oratio mea ſit, ſed adductis habenis maneam in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, vt ais, corruentem, ſed quâ fini, cedò? aut quid ſperas in eo, aut ſpectas? Vtrúmne vt ré lapſam corrigas? labentem firmes? an vt dolendo imminentem patriæ peſtem perniciémque depellas? Nihil horum. tantùm vt tritum illud poſcis dicere, Doleo? & cetera vanus irritúſque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is eſt: quam reprehendere & infectam reddere, ne diis quidem voluerunt eſſe in manu. Et vanus tantùm: imò impius, ſi rem pendes æquâ iudicij lance. Quod enim te nō fugit, æterna quędā mens eſt, quā Deū appellamus: quæ cælorum perennes orbes, quæ ſiderum inæquales curſus, quæ Elementorum alternas vices, quæ denique omnes res ſuperas inferas, temperat, moderatur, gubernat. Caſum tu aliquem Fortunámve dominari in hoc pulcherrimo mūdi corpore cenſes? temerario aut

Eumdē impiū quia in deum pugnat.

Fortuna expulſa è rebus humanis.

Prouidentia ſtabilita.

cæco impetu ferri miſcerique res humanas?ſcio,non cenſes:nec quiſquam à te alius,qui aliquid non dicā ſapiētiæ habeat,ſed ſanitatis. Naturæ enim, naturæ iſta vox eſt: & quocūque oculos animúmque cōuertas?mortalia, immortalia, ſublimia & terrena:animata & inanima, clamant clarè & loquuntur,quiddā ſuper nos eſſe, quod hæc tam mira, tam magna,tam multa,creârit,fecerit:& creata,facta, etiam nunc diuigat & conſeruet. Id autem eſt Deus. cuius ſummæ & perfectiſſimæ naturæ nihil magis conuenit, quàm vt curam tutelámque operis ſui gerere & velit,& poſſit. Quídni autem velit? optimus eſt. quídni poſſit? maximus eſt. adeóque vires nullæ ſupra ipſum, vt nullæ niſi ab ipſo.

Cuius immēſa capacitas, celeritas, immenſa cures.

Nec diſtringit eum aut diſtinet magnitudo hæc rerum aut varietas. Spargit enim ęterna illa lux quoquouerſum ſuos radios:& vno eodéque vt ita dicā,ictu ſiue nictu,ſinus omnes & abyſſos penetrat cæli, terræ, maris. nec præeſt ſolum diuinitas,

hæc reb⁹ omnib⁹, ſed inter eſt, imò ineſt. Quid miramur? Sol ille quantã mundi partem ſimul luſtrat & illuſtrat: noſtra mens quantam congeriem rerũ vnâ cogitatione complectitur & ſenſu: & ô fatui, non cẽſemus plura inſpici & cõcipi ab eo poſſe, qui hunc ipſum Solem, hanc ipſam mentem creauit & fecit: Egregiè vel diuinè potiùs, is qui non multa de rebus diuinis, * Ariſtoteles: ὅπερ δὲ ἐν νηῒ μὲν κυβερνήτης, ἐν ἅρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμὼν, τοῦτο θεὸς ἐν κόσμῳ. Πλὴν καθ' ὅσον τοῖς μὲν καματηρὸν τὸ ἄρχειν, πολυκίνητόν τε καὶ πολυμέριμνον· τῷ δὲ ἄλυπον, ἄπονόν τε, πάσης κεχωρισμένον σωματικῆς ἀσθενείας. Id eſt: *Quod in naui gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in Vrbe Lex, in exercitu Imperator: id in orbe eſt Deus. Hoc tantùm diſcrimine quod illis quidem laborioſum ſuum regimen, anxium, & exercitum eſt: Deo autem ſine dolore aut labore ſeiũctúmque ab omni corporis niſu.* Eſt igitur in Deo, Lipſi, fuit, erit,

* *Libello* περὶ κόσμου. *quẽ Stobæus citat, vt Epiſtolam ad Alexandrũ.*

PERVIGIL ILLA ET PERPES CVRA (ſed cura tamen ſecura) QVÆ RES OMNES INSPICIT, ADIT, COGNOSCIT: ET COGNITAS IMMOTA QVADAM ET IGNOTA NOBIS SERIE DIRIGIT AC GVBERNAT. Id autem eſt, quod Prouidētiam hîc voco, de quâ queri non nemo per imbecillitatem poſſit. nemo quærere, niſi qui obſurduit, & obduruit contra Naturæ vocem omnem & ſenſum.

Deſcriptio Prouidētiæ.

Nihil hîc geri, niſi Prouidentiæ eius nutu. ab ea clades in populos aut Vrbes immiti. ideò parùm pie ſuper iis queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum Deo cum quo temere & fruſtrà pugnatur.

Argumētum à prouidentiâ in rem præſentem.

CAPVT XIIII.

QVod ſi benè imbibiſti, ſi gubernatorem illam vim inſerere ſe atque inſinuare, & vt cum Poëtâ loquar.

----- ire per omnes.
Terraſque tractuſque maris.

ſeriò & ex animo credis:non video quis locus vltrà eſſe poſſit dolori tuo aut querelæ. Illa enim ipſa prouida mens,quæ celum hoc cottidiè voluit,reuoluit, ſolem ducit reducit,fruges promit recondit: caſus iſtos & viciſſitudines omnes rerum peperit: quas miraris aut indignaris Grata tu tantum & nobis commoda, ſubmitti cælitus putas?imò triſtia etiam & incommoda. nec quidquam omnino in hac grādi machinâ geritur,turbatur,miſcetur,(peccatum excipio)cuius non cauſsâ & origo à primâ illâ cauſsâ. * Πάντων enim ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ ait rectè Pindarus: & aurea quædam veluti cathena demiſſa supernè eſt (vt per fabulam Homerus velat) ad quam omnia hæc inferna alligata. Quòd ibi labes terræ oppida aliquot abſorpſit,à Prouidētiâ eſt, quòd alibi peſtis multa millia hominum demeſſuit, ab iſtâ. quod cædes, bellum, tyrānis apud Belgas,ab eâdem iſtâ.

Ab ea enim clades & mala immitti.

* *omnium rerum diſpenſatores et adminiſtri in cælo.*

Diuinitus Lipſi, diuinitus immiſſæ omnes iſtæ clades: ideóque benè & ſapienter Euripidi * ξυμφοραὶ θεήλατοι dictæ. Fluxus, inquam, omnis & refluxus hic rerum humanarum, ab illâ Lunâ depẽdet: ortus regnorum & occaſus, ab illo Sole. Itaque tu nunc cum fræna dolori tuo laxas & indignaris patriam tuam conuerti aut euerti: ne illud quidem cogitas, quis, & in quem, indignêre? Quis homo, vmbra, puluis. in quẽ? formido dicere, in Deum. Vetuſtas gigantes quoſdam fabulata eſt, qui diuos deturbare agreſſi de ſuâ arce. mittamus fabulas: vos querulli ij eſtis. Si enim hæc omnia non permiſſa ſolùm à Deo, ſed immiſſa: vos qui fremitis, qui repugnatis, quid aliud quàm ſceptrum illi (quod in vobis eſt) eripitis & arbitriũ regnandi? Cæca mortalitas? Sol, Luna, ſidera, elementa, & omnia hæc ſæcla animantum parent non inuita & obaudiunt ſupremæ illi legi: nobiliſſimum rerum homo, ſolus in conditorem ſuum calces iacit & reſiſtit.

** clades à Deo immiſſæ.*

Indignum vero vt in eam homo inſurgat.

Cetera enim omnia creata parent.

Atqui ſi vela ventis dediſſes, ſequerêre non quò voluntas impelleret, ſed quò illi: & in hoc vitæ Oceano ſpiritum illum ſequi recuſas tẽperatorem Vniuerſi? Et recuſas tamen fruſtrà. quia aut ſequêre? aut trahêre & cæleſtia illa decreta vim ſuam ordinémque ſeruabunt, ſiue in volentem ſiue in rebellem. Rideamus, ſi is qui cimbam ad rupem alligauit & funem identidem trahat, rupem ad ſe accedere cenſeat cùm ipſe ad illam? & non maior noſtra ſtultitia eſt, qui ad rupẽ illam æternæ. Prouidentiæ nexi, trahendo & reluctãdo volumus eam nobis obſequi, nõ nos ipſi? Mittamus aliquando hæc vana: &, ſi ſapimus, ſequamur ab alto attrahentem illam vim, & æquum cenſeamus vt homini placeat, quidquid placuit Deo. Miles in caſtris audito viæ ſigno, vaſa colligit: audito pugnæ, deponit: animo, occulis, auribus, paratus ad omne Imperiũ & intẽtus. idem nobis ſit, & in hac militiâ ſequamur alacres & pleno gradu quocũque vocantẽ Impera-

Sed & ſtultum quia inſurgit ſine effectu.

Omnia enim diuina illa mens volẽtia nolẽtia, moderatur & trahit.

Ideò ſponte parendum.

Auro meliora verba Senecæ. torem. *Ad hoc ſacramentũ adacti ſumus*, ait Seneca, *ferre mortalia: nec perturbar his, quæ vitari noſtræ poteſtatis non eſt. In regno nati ſumus: deo parere, libertas eſt.*

Ad ſecundum pro Conſtantia argumẽtum tanſitum, quod à Neceßitate. Vis eius & impetus. Dupliciter ea Neceſſitas conſiderata: & primo in Rebus ipſis.

CAPVT. XV.

* *Alluſi ad Legionis veteris cognomen Pie Felicis.* A Neceſſitate argumentum alterum, Cuius vis communiter oſtenſa.

HOc firmum Lipſi, & Vulcanium planè ſcutum contra omnia externa: hæc aurea illa arma quibus tectos, Plato pugnare nos iuſſit in casũ & Fortunã. Deo ſubiici, Deũ cogitare: & in omni euentu mentẽ hãc flectere ad magnã illã Mundi mentẽ Prouidẽtiã dico. Cuius * pias & felices copias quoniã ſatis explicui: producã & inducã agmen alterum, quod ſub Neceſſitatis vexillo. Agmẽ forte, durum, ferreum, & quã non vanè

legionem dixerim Fulminatricem. Rigida enim & infracta iſta vis, quæ omnia domat, ſuperat: & cui mirabor, Lipſi, ſi reſiſtes. Thales interrogatus olim,* τί ἰσχυρότατον; rectè reſpōdit, Ἀνάγκη· πάντων γὰρ κρατεῖ, & ſermo de eadem vetus etſi parum cautus, * τὴν ἀνάγκην οὐδὲ τοὺς θεοὺς βιάζεσθαι. Hanc Prouidentiæ nunc adtexo: quia cognata illi, vel, vt verius dicam, ex ea nata. A Deo enim eiúſque decretis Neceſſitas, nec aliud hæc Ἀνάγκη, vt Græcus Philoſophus definiuit, quàm Κρίσις βεβαία καὶ ἀμετάτρεπτος δύναμις τῆς προνοίας. FIRMA *ſanctio & immutabilis Prouidentiæ poteſtas*. Eam Malis plublicis interuenire, dupliciter euincam, A rebus & à Fato: A rebus ipſis: quoniam ingenium hoc omnibus creatis, vt inſità quadam vi ad mutationem ferantur & caſum. Vt ferro conſumens quædam rubigo per naturam agnata eſt: ligno, exedens caries aut teredo: ſic animalibus, oppidis, regnis, internæ & ſuæ cauſſæ pereundi. Supera, infera reſpice:

** Quid fortiſſimū? Neceſſitas omnia enim vincit.*

* Id eſt: *ne deos quidem cogere poſſe Neceſſitatē.*

Plato v. De Leg. & VII. vſurpat.

Quid ſit Neceſſitas?

Quotuplex in noſtrâ hac re?

Inſita rebus & innata, primò.

Quia ad mutatione omnia & interitum creata.

grandia, parua manu facta, aut mẽte: ab omni ęuo corruũt &, corruẽt in omne æuum Atque vt flumina ad mare feruntur, perpeti & prono curſu: ſic res omnes humanæ per hunc (vt ſic dicam) cladium canalem labuntur ad ſuam metam. Meta ea, mors & interitus. quibus Peſtis, Bella, Cædes, adminiſtri & inſtrumẽta. Ita ſi mors iis neceſſaria: neceſſariæ hoc reſpectu & clades. Quod vt clariùs videas ſub exemplis, non diffugiam mente & animo paulliſper tecum peregrinari per magnum hoc Vniuerſum.

Exempla neceſſariæ mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum & elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in oppidis ſpectari, in prouinciis, & regnis. Denique gyrare hîc omnia, nec quidquam ſtabile aut firmum.

CAPVT XVI.

ÆTERNA lex à principio dicta omni huic Mundo, naſci, denaſci: oriri, aboriri: nec quidquã ſtabile aut firmum arbiter ille rerum eſſe voluit, præter ipſum.

Ex cœlis ſuperis inferiſque id oſtẽſum

--- * μόνοις ὐ γίγνεται.
Θεοῖσι γῆρας οὐδὲ μὴν θανεῖν ποτέ.
Τὰ δ' ἄλλα συγχεῖ πάνθ' ὁ παγκρατὴς χρόνος.

*-- *Vni Deo Numquã ſenectus, atra nec mors imminet: Sed alia miſcet domitor ætas omnia.*

exclamat Tragicus vates. Omnia iſta quæ ſuſpicis, quæ miraris, vicibus ſuis aut pereunt, aut certè mutantur. Solem illum vides? deficit. Lunam? laborat & tabeſcit. Sidera? labuntur & cadũt. Et vt velet aut excuſet hæc ingenium humanũ? euenêre tamen in cæleſti illo corpore & eueniet, quæ Mathematicis legẽ omnem frangant & mentem. Cometas omitto, variâ formâ, vario ſitu, & motu: quos omnes ab aëre & in illo eſſe: haud facilè imponat mihi Lycęum: ſed ecce nuper negotiũ Aſtrologis fecêre, noui quidã motus deprehenſi, & nouæ ſtellæ.* Sidus exortum hoc ipſo anno: cuius incremẽta & decremẽta clarè obſeruata vidimuſque (difficulter creditũ

Sunt Sophoclis verſus.

A cælo & aëre, initio facto.

* *Anno lxxij. quod ſupra omnem elemen-*

tatem re-gionem fuiſſe peritiſſimi Mathematicorum conſentiebant. in cælo ipſo naſci aliquid poſſe, & mori. Quin Varro ecce apud Auguſtinum clamat & ad ſerit, *ſtellam Veneris quam Plautus Veſperuginē, Homerus ἕσπερος appellat, colorem mutaſſe, magnitudinem, figuram, curſum.* Proximum cęlo aërem inſpice. mutatur cottidiè: & in ventos abit, nubes, & imbres. Tranſi ad aquas flu-

Abaquis & mari. mina illa quæ perennia dicimus & fontes, alias periiſſe videbis: aliàs alueum mutaſſe & curſum. Ipſe ille Oceanus, magna & arcana Na-

A terra. turæ pars, modò tempeſtatibus attollitur aut deiicitur: & vt eæ non ſint, ſuos habet aquarum acceſſus & receſſus. atque vt interire eum totum poſſe cenſeas, creſcit minuiturque cottidiè per partes. Iam ſi

** Ideo Veſtam appellatam.*

Hoc fine pugna & aduerſitas inter elemēta. Terram intueris, quam vnam immobilem voluerunt, & * vi ſuâ ſtare: ecce illic labat, & tremore atque occulto ſpiritu concutitur: alibi aquâ corrumpitur, aut igne. Pugnāt enim & hęc inter ſe: neu bella inter homines tātùm eſſe indignere, sūt inter elementa ipſa. Diluuies maris

ſubita inundatióque, quot terras inminuit, aut obſorpſit! Olim magnā illam Atlātidem inſulam (nec enim meo animo fabula eſt) poſteà Helicen, Buren: & ne ad vetera aut remota eamus, apud nos Belgas, patrum æuo,* duas inſulas cum oppidis viríſque. Quin iam nunc cùm maximè cærulus ille Diuus nouos ſibi ſinus aperit, lambēs cottidiè & abrodens infidum marginem Friſiorum, Canunefatum, Cauchorū. Nec terra ipſa muliebri ignauiâ ceſſat: ſed interdum ſe vindicat, & in medio mari inſulas ſibi facit: mirante & indignante cano illo patre. Quòd ſi ad interitum mutationémque magna illa corpora, & noſtro ſenſu æterna, deſtinata ſunt: quid cenſes oppida, reſpublicas, regna? quæ tam mortalia eſſe neceſſum eſt, quàm eos qui fecerunt. Vt hominibus ſingulis adoleſcētia ſua, robur, ſenecta, mors: ſic iſtis. Incipiunt, creſcunt, ſtant, florent: & omnia ideò, vt cadant. Vnus ſub Tiberio terræ motus duodecim celebres

** In Zelandiæ partibus.*

Si elementa pereunt: quanto magiſ-quæ ex ipſis.

Vrbium magnarũ exitia aut excidia.

Aſiæ vrbes euertit. totidem Campaniæ oppida alius, ſub Conſtantino, & vnũ aliquod Attilæ bellum, plus cẽtenas. Veteres Ægypti Thebas vix fama retinet: centum Cretæ vrbes vix fides. & vt ad certiora veniã, cadauera Carthaginis, Numantiæ, Corinthi, priſci viderũt & mirati ſunt: nos Athenarum, Spartæ, & tot illuſtriũ vrbiũ ignobiles ruinas. Illa ipſa rerũ genitiúmque *domina & falsò Æterna vrbs, vbi eſt? obruta, diruta: incenſa, inundata: periit nõ vno leto, & ambitiosè hodie quærit nec inuenitur in ſuo ſolo. Byzantium illud vides, quod ſibi placet * duplicis imperii ſede? Venetias iſtas, quę ſuperbiũt mille annorum firmitate? veniet illis ſua dies? & tu noſtra Antuerpia, ocelle vrbium aliquando nõ eris. Diruit videlicet conſtruítque, & (ſi fas dicere) ludit in rebus humanis magnus ille architectus: & velut plaſtes, varias ſibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argilla. Oppida adhuc loquor & vrbes: ſed re-

* *Romã ſentio.*

* *Romani, & Turcici.*

gna etiam & prouinciæ trahunt in hanc labem. Olim Oriens floruit. & *Aſſyria, Æpyptus, Iudæa, valuĕre armis ingeniiſque: ſors ea in Europam tranſit. quæ tamen ipſa, vt corpora inſtāte morbo, vibrari mihi nunc videtur, & præſentiſcere magnum ſuum caſum. Qūod amplius & nūquā ſatis miremur, hic à quinque annorū millibus & pingētis habitatus orbis ſeneſcit: & vt Anaxarchi exploſæ olim fabulę iterū applaudamus, ſurgūt alibi ſuccreſcúntq; noui homines & nouus Orbis. O mira & nunquam comprehenſa Neceſſitatis lex! abeunt omnia in hunc naſcēdi pereundíque fatalem gyrum: & longæum aliquid in hac machinâ eſt, nihil æternum. Attolle & circumfer mecum oculos (non enim me piget premere hunc locum) & vide rerum humanarum alternas vices: & vt in Oceano, æſtus. Tu ſurge, tu cade. tu impera, tu ſerui. tu occultare, tu emerge. & ea hic rerū in ſe remeantium orbis, quamdiu

*De aſſyria hiſtorici: de Iudeâ ſacra littera. At de Ægyptiorum olim potentiâ, præter alios Tacitus. qui nō minus magnificā eam facit quā vim Parthorum aut Imperium Romanū Lib. 11. Annal.

Concluſio & per cōgeriem mutationum exēpla.

erit ipſe Orbis. Germani feri olim fuiſtis? nũc miteſcite ante pleroſque populos Europæ. Britanni inculti & inopes? deliciis ac diuitiis Ægyptios prouocare & Sybaritas Græcia olim floruit? nunc iaceat. Italia ſceptrũ tenuit? nũc ſeruiat. Vos Gothi, vos Vandali, vos fex Barbarorũ prodite è latebris, & gẽtibus imperate per vices. Adeſte etiã pelliti vos * Scythæ, & potẽti manu paulliſper habenas tẽperate Aſiæ atq; Europæ. Sed iſti ipſi mox diſcedite, & ſceptrum relinquite illi ad Oceanum gẽti. Fallor enim? an Solem neſcio quem noui imperij ſurgentem video ab Occidente?

* Ob Turcas dico, qui ex illis.

Vetum ad Neceſſitatem quæ è Fato. Fatum ipſum primò adſertum. Vulgi in eo & ſapientum vniuerſum quẽdam conſenſum fuiſſe, ſed in partibus diſſenſum. Quotuplex priſcis Fatum.

CAPVT XVII.

DIxerat Langius: & lacrymas mihi penè expreſſerat hic ſermo. ita viſus mihi in clarâ luce cernere ludibria rerum humanarum. Et exclamãs, Heu, quid aut ipſi ſumus, inquã, aut omnia hęc in queîs ſudemus? * τί δέ τις: τί δ' οὔ τις, σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος, vt verè nimis olim Lyricus vates. Lãgius ad me, At tu adoleſcẽs, inquit, nõ adſpice ſolũ iſta, ſed deſpice: & Cõſtantiam animo imprime, ex hac inconſtanti & deſultoriâ leuitate omnium rerum. Inconſtantem dico, à mente & ſenſu noſtro. quia Deum prouidentiamque ſi adſpicis, rato omnia & immobili ordine decurrũt. Iam enim omiſſis gladiis, ad machinas venio: nec telis dolorem tuum oppugnabo, ſed tormentis. Fati arietem intorquebo, firmũ', validũ: & quem nulla vnquam humana vis elidet, aut acumen eludet. Qui locus etſi lubricus ad lapſũ: tamẽ ingrediar. ſed cautè, lentè, & quod Græci dicunt, ἡσυχῇ ποσί. Ac principio Fatum aliquod in rebus eſſe non tu Lipſi,

** Quid eſt eſſe aliquẽ? quid eſt eſſe nullũ? vmbra ſomnium homo.*

Deflexũ ad alterã Neceſſitatem, ſpectu Fati.

De quâ ob ſpineſa ingenia, diſſertio anceps.

vt opinor, nõ gens aut ætas vlla dubitauit. Ego interpellans, Ignoſce, inquã, ſi remeligo tibi obiicior in hoc curſu. Fata mihi opponis? Futilis hîc aries Langi, & qui Stoïcorũ neruis dirigitur parùm firmis. Liberè dico: & illa ego ſperno, & Parcas: & cum Plautino milite, totum hoc anile agmen vno ſpiritu diſſlauerim, vt folia vẽtus. Langius ſeuero atque adeò minace oculo: Temerariè & inconſpectè, inquit, fata tu eludis aut tollis: non potes? niſi vnâ vim omnẽ tollis numénque diuinũ. Si enim Deus eſt, Prouidentia eſt: ſi hæc Decretum & ordo rerum: ſi iſtud, firma & rata neceſſitas euentorum. Quomodo exis hunc ictũ? aut quâ ſecuri ſcindis hanc cathenam? Deum enim & ęternã illam mẽtem, non aliter cogitare nobis, fas quàm vt ſcientia & præuiſio in eo ſint æterna. Eundémq; fixũ, firmũ, immutabilem, ſemper vnũ & ſui ſimilẽ ſentim⁹: in iis quæ ſemel voluit aut vidit, nihil flectentẽ, nihil fluctuãtẽ.

Probatũ initio fatalem aliquam neceſſitatẽ eſſe Ex indiſſolubili iſto nexu.

* Οὐ γὰρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Quæ ſi vera fatêris(& fatearis neceſſum eſt, niſi rationem omnem exuis & ſenſum:)illud quoque adfatêre,decreta omnia diuina firma & immota eſſe,ab æterno in æternum. At ex eo neceſſitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cuius rei tã aliquida & tã obuia veritas, vt nõ alia verior aut receptior ſententia inter gẽtes.omnibúſque ferè, quibus Dei aut prouidẽtíæ lux aliqua adfulſit,his & Fati. Vt iidẽ illi primi puriq; igniculi,qui homini illũ aperuêre: præluxiſſe pariter videãtur ad iſtud. Homerum ecce adi & audi,primũ & ſapientiſſimũ Poëtarum.mentior,ſi aliam magis orbitã diuina illa Muſa calcauit & inculcauit, quàm hãc Fatalẽ.Nec abiit reliqua Poëtarum ſtirps à ſuo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è noſtris, Virgilium vide.Ad hiſtoricos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale accidiſſe: &,Regna euerſa aut ſtabi-

** Non etenim diuûm mẽs vertitur æternorũ. Homeri verſus.*

Fati impreſſa quædã omnibus notitia.

Homerus verè ſapiens Poëta apud ſapientes. Dux ad Fatum. Quem ſecuti ſcriptores reliqui.

lita Fatis. Ad philoſophos? quibus cura maior eruendæ & tuẽdæ cõtra vulgũ veritatis. At illi cùm in pleriſq; aliis diuerſi ierint, ſtudio & malo ambitu certandi; mirum quàm omnes cõuenerint in vnius huius viæ capite, quę ducit ad Fatũ Capite vię dixi: quia nõ eo negatũ quin ea in plures mox ſemitas ſecta quas tamẽ omnes ad hoc Quadrifinium videor poſſe reducere, Fati Mathematici, Naturalis. Violẽti, Veri. Quę explicabo breuiter & tanquã pedẽ in ſingulis ponens: quia vulgo confuſio hîc & error.

Philoſophi penès nes in Fato cõſpirant. Sed de natura eius quadripertitæ ſententiæ.

Tria prima genera Fati explicata breuiter. omnium definitio ſiue deſcriptio. Stoici leuiter & breuiter. excuſat.

CAPVT. XVIII

Fatum Mathematicũ, quid.

AC Fatum Mathematicũ quidem appello, QVOD LIGAT ET NECTIT FIMITER ACTIONES OMNES EVENTVS

QVÆ AD VIM SIDERVM ET POSITVRAM STELLARVM.

Cui Chaldæi & Aſtrologi. primi auctores. interque Philoſophos fundus & ſubſcriptor, ſublimis ille * Mercurius. qui Prouidentiam, Neceſſitatem, Fatum, ſubtiliter nec vane prorſus diſtinguens, ait: πρόνοια ἐστὶ αὐτοτελὴς λόγος τοῦ ἐπουρανίου θεοῦ. δύο δὲ τούτου δυνάμεις αὐτοφυεῖς, Ἀνάγκη καὶ Εἱμαρμένη. ἡ δ' εἱμαρμένη, ὑπηρετεῖ προνοίᾳ, καὶ ἀνάγκῃ. τῇ δ' εἱμαρμένῃ, ὑπηρετοῦσιν οἱ ἀστέρες. οὔτε γὰρ εἱμαρμένην φυγεῖν τις δύναται, οὔτε φυλάξαι ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων δεινότητος. ὅπλον γὰρ εἱμαρμένης, οἱ ἀστέρες: κατὰ γὰρ ταύτην πάντα ἀποτελοῦσι τῇ φύσει καὶ τοῖς ἀνθρώποις. Id eſt: *Prouidentia eſt perfecta & abſoluta ratio cæleſtis Dei. cui duæ cognatæ facultates, Neceſſitas & Fatum. Et Fatum quidem ſubſeruit miniſtratque Prouidentiæ, ſimul & Neceſſitati: at Fato ipſi, ſubſeruiunt ſtellæ. Nam nec Fati vim effugere quiſquam poteſt, nec cauere ſibi à vi & potentiâ ſtellarum. Hæc enim, tela & arma Fati, cuius arbitrio, cuncta efficiunt & perficiunt Naturæ atque Hominibus.* Et in eâdem ſtultâ naui hodie non ſolùm Aſtrologo-

* *Etiam Plato inclinare iſtuc videtur in Timæo.*

rum vulgus, ſed (pudet dicere) è Theologis non nemo. At Naturale Fatum voco, ORDINEM CAVSSARVM, NATVRALIVM, QVAE (niſi impediantur) VI ET NATVRA SVA CERTVM EVNDEMQVE PRODVCVNT EFFECTVM. Ariſtoteles in hâc parte: ſi * Alexandro Aphrodiſienſi fides, interpreti eius haud infiddo. itémque Theophraſtus, qui clarè ſcribit τὴν εἱμαρμένην εἶναι τὴν ἑκάστου φύσιν, *Fatum eſſe, vniuſcuiuſque naturam.* Ex horum mente, quòd homo hominem gignit, Fato fit: quòd moritur ab internis & ſine alienâ vi cauſſis, Fato. Et retrò, Quòd homo ſerpentem gignit aut monſtrũ, * præter Fatum, itémque, quòd gladio occiditur aut igne. Sententia non valdè peccans, quia ad vim Fati ne adſurgit quidem. quis autem caſum non vitet, qui non aſcẽdat? Et talis in * diuinis vbique ferè Ariſtoteles eſt: libellum illum de Mũdo excipio, qui totus au-

Fatum phyſicum quid?

** Nam ipſe Ariſtoteles ſilet excipio De mundo, vbi aliter.*

** Ita Virgilio & Ciceroni Fato perire aut præter Fatũ ſcriptum*

** Vt qui nec Prouidentiã*

reus, ab aliâ mihi videtur & magis cæleſti aurâ. Quin hoc amplius in Greco ſcriptore lego, Ariſtotelem cẽſuiſſe, τὴν εἱμαρμένην οὐκ αἰτίαν μὲν, πρόπον δέ τινα αἰτίας συμβεβηκότα πῶς τοῖς τῆς ἀνάγκης τεταγμένοις. Cor Philoſophi! qui Fortunam caſumque ſeriò numerare inter cauſas audet, non audet Fatũ. Sed hunc mitto: ad Stoïcos meos venio (nõ enim diſſimulo, in pretio & amore mihi ea ſecta) qui auctores Fati Violẽti. Quod definio: cum Seneca, NECESSITATEM RERVM OMNIVM ACTIONVMQVE, QVAM NVLLA VIS RVMPAT. aut cum * Chryſippo, δύναμιν πνευματικὴν, τάξει τοῦ παντὸς διοικητικήν. *Vim ſpiritalem, ordine Vniuerſum hoc gubernantem.* Nec abeũt definitiones illæ nimis à recto aut à vero, ſi ſanè & modeſtè interpretêre. vti nec tota fortaſſe eorum ſententia, niſi iugulaſſet eam pridem conuerſus pollex omnis vulgi. Tribuunt iis duo impia: &, Quod Deum ſubiicem faciunt trigis fati: &, Quod actiones

plenè & planè ſatis adſerat, ſed obiter aliquid in Ethicis.

Stoïci fortaſſe ſoli ſapiunt] inter veteres Sapientes.

* Quid Fatum Stoïcũ.

† *Cuius etiã alia definitio in Agellio lib.* VI.

In quo aberrãt hic Stoïci.

item internas, & noſtræ voluntatis. Nec fidenter nimis eos purgem vtriuſque culpæ. E ſcriptis enim eorum, quæ pauca reſtant, eſt vbi hæc elicias: eſt vbi magis ſaniora. Seneca ſanè porticus illius tibicen haud infirmus, in prius illud impingere videtur, libro quo minimè debuit, De Prouidentiâ: *Eadem neceßitas, inquit, & deos alligat. irreuocabilis humana ac diuina pariter curſus vehit. Ille ipſe omnium conditor ac rector ſcripſit quidem Fata, ſed ſequitur. Semper paret, ſemel iußit.* Et indiſſolubilis illa cathena nexúſque cauſſarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere nō obſcurè videtur Arbitrio humano. At germani tamē veríque Stoïci, apertâ frōte profeſſi numquam iſta. aut ſi quid tale iis elapſum in calore illo vt fit ſcribendi ſiue diſſerendi: verbis id magis tale comperies, quàm re & ſenſu. Chryſippus ipſe (qui primus corrupit & eneruauit virilem ſectam ſpinoſo accumine quæſtionum) de libertate imminutâ, apud Agellum diluit & purgat. Nec Sene-

Deum Fato ſubiicere vidē-tur.

Tollere humanā liber-tatem.

Sed re uera nō penitus ea ſenſere.

Seneca noſter Deum Fato ſubiicit. (ſanior illi mens) ſed genere, quodam ſermonis, Deum Deo. Nā qui inter eos proximè verum acceſſere Fatum aliàs Prouidētiam ipſam appellabant, aliàs Deum. Itaque Zeno cùm definiſſet *εἱμαρμένην, δύναμιν κινητικὴν τῆς ὕλης κατὰ ταὐτὰ, καὶ ὡσαύτως*: *Vim ſecundum eadem eodem modo materiæ motricem*: addidit, *ἥντινα μὴ διαφέρειν πρόνοιαν καὶ φύσιν καλεῖν*: *quam nihil interſit, Prouidentiam etiam aut Naturam dixiſſe*. Et Chryſippus ab eâdem mente Fatum alibi dixit *λόγον ἀΐδιον τῆς προνοίας*: *Prouidentiæ æternam rationem*. Iam Panætius Stoïcus *θεὸν ἀπεφήνατο τὴν εἱμαρμένην*, *Deum ipſum dixit eſſe Fatum*. Quod idem ſentiens clarè * Seneca: *Quoties voles*, inquit, *tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare. Et Iouem illum optimum ac maximum ritè dices & Tonantem & Statorem: qui non, vt hiſtorici tradiderunt, ex eo quòd poſt votum ſuſceptum acies Romanorum fugientium ſtitit, ſed quòd ſtant beneficio eius omnia, Stator Stabilitorque eſt*. *Hunc*

Nam Fati nomine ſæpe aliter abutuntur, & Prouidētiā imò Deū ipſum intellegūt

* *Lib IIII. De benefic. VII. vbi hæc tamē aliter & corruptè legas.*

eundem & Fatum ſi dixeris, non mentieris. Nam cùm Fatum nihil aliud ſit, quàm ſeries implexa cauſſarum: ille eſt prima omnium cauſſa, ex quâ ceteræ pendent. Quæ poſtrema tam piè dicta, vt calumniari ea nec Calumnia ipſa poſſit. Neque abiit hac parte à Stoïcis ſcriptor * ille magnus ad Regem Magnum, οἶμαι δὲ inquit, καὶ τὴν Ἀνάγκην οὐκ ἄλλο τι λέγεσθαι, πλὴν τοῦτον, οἷον ἀκίνητον οὐσίαν. εἱμαρμένην δὲ διὰ τὸ εἴρειν τε καὶ χωρεῖν ἀκολύτως. Id eſt: *Exiſtimo autem & Neceßitatem non aliud dici debere, quàm Deum tanquam ſtabilem naturam. & Fatum item ipſum, quòd connectat omnia, & progredietur liberè ac ſine impedimento.* Qui ſermones ſiquid improuidi habent, nihil tamen impii: & apud æquos interpretes haud lõgè abſunt à vero noſtróque Fato. Illud quidẽ elogium ſeriò Stoicorum genti do. nõ aliam ſectam maieſtatem ſuam & prouidentiam Deo magis adſeruiiſſe: non aliam homines ad æthera illa & æterna traxiſſe magis. Et in fatalis huius ſtadij decurſu ſiquid lapſi; à

** Ariſtoteles de mundo.*

Alta & erecta Stoïcorum fata: & quæ tales gignit.

laudabili bonóque ſtudio fuit, cæcos mortales à cæcâ deâ reuocandi. Fortunam inquio, cuius non ſolum numen ab iis fortiter exploſum, ſed & * nomen.

* *Vtiq; ab Auguſtino lib. 1. Retractat. ca. 1.*

Quartum ſiue Verũ Fatum explicatum. De nomine ipſo dictum breuiter. Id definitum tenuiore filo: & oſtenſum à Prouidentia differre.

CAPVT XIX.

SEd de ſenſu veterũ aut diſſenſu, dixi ſatis. cur enim curioſè nimis aut ſubtiliter ſcruter * τὰς ἐν ᾅδῃ τετράδας? Cum vero Fato adfatim mihi negotij, quod nunc propono & illuſtro. Id autem hîc appello æternum Prouidentiæ decretũ: quod tolli nõ magis è rebus poteſt, quàm Prouidentia ipſa. Nec nomen mihi aliquis cauilletur, quia, fidéter hoc adſeuero, non aliud huic rei proprium in Romanâ linguâ. Abuſi eo veteres: nos vtemur: & eductam è

* *T riceſimas quæ in orco.* quod adagium malè vertit malè cepit noſter Deſiderius.

Stoïcorum carcere vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatum enim certè à fando: nec aliud propriè quàm * *dictum & iussum diuinum*. At hoc ipſum illud eſt, quod hîc quærimus. Fatum enim Verum definio, ſiue cum illuſtri Pico: PENDENTEM A DIVINO CONSILIO SERIEM ORDINEMQVE CAVSSARVM. ſiue noſtris verbis, obſcuriùs ſed ſubtilius: INHÆRENS REBVS MOBILIBVS IMMOBILE PROVIDENTIÆ DECRETVM, QVOD SINGVLA SVO ORDINE, LOCO, TEMPORE, FIRMITER REDDIT. Dixit Prouidentiæ decretum, quia Theologis qui hodiè (venia mihi in libero veri ſtudio ſit) non prorſus adſentior, qui id cum Prouidētiâ ipsâ, re & nomine miſcent. Scio arduum imò temerarium, ὑπερφυῆ illam & ὑπερουράνιον φύσιν (Deum dico) verbis certis concipere velle aut adſtringere, & quidquid ad illum: tamen vt humanæ mentis captus eſt, perſeuero aliud Prouidentiam eſſe propriè,

Fati nomenan, & quatenus nobis licitum.

* *Prisciani verba. et ſimila Varro.*

Veri Fati definitio prior, ſimplex

Altera implicatior, ſed ad rei vim expreſſior

Idémne ad eum Prouidentiâ?

aliud noſtrum Fatum. Nam Prouidentiam non aliter capio aut conſidero, quàm vt IN DEO VIS SIT ET POTESTAS OMNIA VIDENDI, SCIENDI, GVBERNANDI. & vis dico vniuerſa, indiuiſa, ſtipata; & vt cum Lucretio loquar, vniterincta. At Fatum ad res ipſas magis deſcendere videtur, in iiſque ſingulis ſpectari. vt in quâ ſit digeſtio & explicatio communis illius * Prouidentiæ diſtinctè & per partes. Itaque illa in Deo eſt; & ei ſoli tribuitur: hoc in rebus, & iis adſcribitur. Tricari tibi videor, & quod ille ait, * κέγχρον πριπᾶν; Imò ſumo hæc, Lipſi, è medio ſermone vulgi quo nihil magis increbuit, quàm vt dicamus *Meo bono fato id fieri, aut malo*: & *Hoc eſſe regni illius aut oppidi fatum*. At de Prouidentiâ nemo ſic loquetur: nemo, inquam, rebus ipſis eam tribuet, citra impietatem aut irriſum. Benè ergo dixi, in Deo illam eſſe: hoc à Deo quidem ſed intelligi in rebus. Addo amplius, Prouidētiam etſi reapſe à Fa-

Nou videri, & diſcrimina.

* Prouidentiâ communiter cō ſideratur: Fatū partitè il la in Deo hoc in rebus.

* *Hæc vt explicarent, alij triplicem Prouidētiā fecere vt Platonici & Plutarchus: quā diuiſione nihil opus.*

to indiuulſam; tamen præſtantius quiddã & prius Fato videri: vti Solem præcellere lumini, æternitatem tempori, intellectum rationi, vulgò adſerimus in Sapientũ ſcholis. Sed ne dilatem hæc triſtia, etſi nondum trita: vides ex iſtis cauſſam mihi iuſtã diſcriminis, itémque nominis retenti contra nouitium τῶν θεολογουμένων Senatum. Nam priſci illi & olim conſcripti * Patres, nihil mihi inuident, aut inhibent quin verbo Fati in ſanâ & verâ notione fidenter vtar. Sed vt ad clarandam finitionem meam redeam, dixi Inhærens decretum, vt oſtenderem ſpectari Fatũ debere in iis ad quæ peruenit: non à quo venit. Addidi, Rebus mobilibus. illud adſignificans, Fatum ipſum etſi immobile, motũ tamen inſitum & naturam non tollere à rebus: ſed leniter & ſine vi agere, vt cuique rei impreſſa à Deo ſigna poſtulant & notæ. In cauſſis quidem (ſecundas intellego) neceſſariis, neceſſariò: in naturalibus, naturaliter; voluntariis, volũtariè: con-

Milium terebrare, adagio eſt, quâ vſus Galenus.

Prouidentia melior Fato.

* *Vt August. lib.* V. *De ciuitate c.* I. *& cap.* IX. *Item Iſidorus, Origen.* VI. I. *ca. vlt.*

Quin & Thomas Aquinas libellum De Fato ſcripſit & inſcripſit.

Vlterior totius definitio-

tingentibus contingéret. Itaque re-
rum quidē reſpectu, vim nullā ad-
fert aut coactionem. ſed vt quíque
natū eſt facere aut pati, ita dirigit ſin
gula & flectit. At ſi id ad originem
ſuam tamē retrahis, id eſt Prouidē-
tiam & Deum: cōſtanter nec timi-
dè adfirmandum, neceſſariò omnia
fieri quæ Fato fiunt. Poſtremò ad-
iunxi. de Ordine, Loco Tempore.
firmās quod antè pro ſui, Prouidē-
tiam rerum omnium iunctim eſſe;
Fatum per diſtributionem ſingula-
rum. Et in Ordine, ſeriam nexúm-
que cauſſarū intellego, quas Fatum
definit in loco & tempore, mirā il-
lam & nunquam explicandam vim,
quâ omnia euenta & certis locorū
ſedibus, & temporum momentis,
ſunt adſtricta. Fatum eſt Tarquiniū
regno eiici? fiat: ſed adulteriū præ-
cedat, ordinem vides. Cæſarem in-
terfici? ita: ſed in Curiâ etiam, &
ad ſtatuam Pompeij. locum vides.
Domitianum à ſuis cædi; cædetur:
& illâ ipsâ horâ, quam fruſtra vita-
bat, quintâ, tempus vides.

nis ex-
plicatio.
Fatū res
nō vio-
lat.

Ordo
cauſſarū
in Fato.
Adſtri-
ctio eius
ad Locū
& Tem-
pus.

Diſtinctum & diuulſum id à Stoico fato quattuor terminis. Oſtenſum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati. itemque Deum nec συνεργὸν mali nec auctorem eſſe.

CAPVT. XX.

Quidquid diſputo. prudentum iudicis eſto. corrigã monitus. et/ erroris aliquis me conuincet, nemo pertinacia.

SAtin' hæc capis adoleſcens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternum relinquis me in hac nocte. Quod enim iſtud diſcriminum ſubtile ſtamen? qui queſtionum captioſi laquei ſunt? Inſidias, mihi crede, metuebam: & tam expenſa & ſuſpenſa tua verba ſuſpiciebam, vt ſingulos hoſtes. Langius ſubridens, At tu cõfide, inquit. nullus hîc Annibal eſt: & in præſidium, non inſidias deueniſti. Dabo lucem: illud modò effare, vbi & in quâ parte cæcutis? In eâ, Langi inquam, quæ de vi eſt & neceſſitate. Non enim capio prorſus, quomodo Fatum hoc tuum ab

illò Stoicorum diſiungis. quòd eũ verbis & ianuâ,quod dicitur, benè excluſiſti: te & poſtîco vidêris admittere. Langius promptè, Abſit Lipſi, inquit, abſit. Non enim ego vel per ſomnium Fatum vllum Stoïcorum induco: nec * anus illas recoquo diu exſtinctas: modeſtũ piúmque Fatũ profero, quod ab illo Violento quattuor his finibus adiungo. Illi Deum Fato ſubiiciunt, nec Iupiter ipſe apud Homerum, cùm maximè vellet, Sarpedonem ſuum eripuit eius vinclis: at nos Fatum Deo. quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorẽ eſſe volumus, & tráſcédere cùm libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluẽtẽ ſeriẽ cauſſarũ naturalium cõſtituunt, nos nec naturalium cauſſarum ſemper, (Deus enim prodigij aut miraculi cauſſa, ſæpe citra, imò contra naturam egit:) nec ab æterno: quia ſecũdæ cauſſæ non æternæ. Origo enim iis certè cum mũdo. Tertiò, illi τὸ ἐνδεχόμενον ſuſtuliſſe videntur è rebus:

Fatum verum videri cũ Stoïco mixtum.

* Parcas intellego

Sed diſcretũ tamẽ his terminis Primò, quod Deus nobis ſupra Fatum. Secũdò quod cauſſæ nobis nõ æternæ. Tertiò, quòd cõtingẽtia non

nos id reddimus; & quoties ſecundæ cauſſæ tales ſunt, Contingēs fortuitúmque admittimus in euentis. Poſtremò, volūtari vim illi intuliſſe viſi violentam. abeſt hoc à nobis, qui & Fatum ponimus, & ingratiam tamen reducimus cum arbitrij libertate. Ita enim Fortunæ & Caſus fallacem vetum fugimus, vt nauim hanc ad Neceſſitatis ſcopulum non allidamus. Fatum eſt? ſed prima nēpe cauſſa. quæ adeò ſecundas mediáſque non tollit, vt non niſi (ordinatim quidem & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) per eas agat. At inter ſecundas etiā voluntas tua eſt: quam fuge credere, vt Deus ille * cogat aut tollat. Hic error omnis in iſtâ re, hæc nubes. nemo ſcit ſe velle debere, quòd vult Fatū: & dico, liberè velle. Deus enim ille qui res creauit, rebus vtitur, ſine corruptione rerū. Sicut ſupremum illud cęlum inferiores omnes orbes ita ſecum ducit, vt proprium eorum motum non abrumpat aut ſiſtat: ſic Deus fati impetu humana omnia trahit, ſed peculiarem cuiuſ-

tollimus. Poſtremò, quòd libertatē quādam homini permittimus.

* Acutè Auguſtinus. *Nō enim voluntas cogi poteſt vt velit quod nō vult: nō enim vellemus ſi nollemus.*

que vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit creſcere? creſcunt ſine vlla vi, per naturã. Homines deliberare, eligere? deliberãt ſine vlla vi & eligunt, per voluntatẽ Et * tamẽ hoc ipſum quod electuri fuerunt, vidit ipſe ab æterno: ſed vidit, non coëgit: ſciuit, non ſanxit: prædixit, nõ præſcripſit. Quid titubãt hîc noſtri Curiones? Miſelli: nõ alius mihi locus videtur in clariori luce. niſi quòd perulca iſta mẽs idẽtidem ſe ſcalpit & exaſperat, malà quâdam ſcabie infecta litigandi & differẽdi. * quomodo enim, inquiũt ſi Deus prouidit peccaturum me, nec falli prouiſio illa poteſt, nõ neceſſariò peccem? Fatue. quis id negat? peccas neceſſariò: ſed adde, per tuam volũtatẽ. Nẽpe hoc prouidit, vt eo modo pecces quo prouidit: prouidit autẽ vt liberè: liberè igitur neceſſariò peccas. Satin' hoc clarũ? ſed vrgẽt iterũ, At enim Deus in nobis actor omnis motus. Cõmuniter auctor, fateor: ſed non niſi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo

* προγινώσκει πάντα, ἀλλ' οὐ πάντα προορίζει. Damaſcenus.

* Plutarchus ſatis argutè, peccata negat fato fieri tamẽ fato cõtineri ſicut nõ omnia lege fiũt quæ lege cõtinẽtur.

ſciente & iuuante fit. ad vitium? ſciente & * ſinente. Nec eius hîc aliqua culpa. Equum inſideo & impello debilem & claudum: quòd impello, à me eſt: quòd debilem, ab ipſo. Citharam pulſo diſſonam & neruis malè vinctam: quòd tamen diſcordat, inſtrumẽti vitium eſſe fatebere, nõ meũ. Terra hæc ipſa arbores & fruges omnes alit cõmuni ſucco: ſed illę ſalutarem fructum proferunt, alię venenũ. quid dices? à terrâ hoc eſſe, an potiùs ab inſitâ arborum vi, quæ alimentũ bonũ decoquunt in ſuum virus? Simile hîc eſt. & à Deo quidẽ quòd mouêre: à te & in te, quòd ad malũ. Denique vt cõcludam de hac Libertate. Fatũ veluti præſultor eſt, & funem ducit in mundi iſtâ choreâ: ſed ita, vt partes aliquæ noſtræ ſint volendi ſemper aut nolendi. Nec vltrà. nõ enim efficiendi: quia arbitrium ſaltem relictum homini, quo reluctari & obniti Deo libeat: non vis etiam: quâ poſſit. vt in naui ambulare mihi fas, & per foros diſcurrere aut tranſtra,

*Quadã etiã ſentẽtiâ volẽte. quia nihil certè inuito. Deo fit

ſed nihil minus hic motus valet vt impediat eius curſũ: ſic in fatali hac naui,quâ omnes vehimur, currant licet voluntates noſtræ & tranſcurrant,non vi eam eiicient aut ſiſtent. Temperabit & habenas moderabitur ſemper ſuprema illa voluntas: & quo viſum erit cumque, currum hunc diriget leui quodam fræno

Concluſio tractationis de Fato monitum periculi plenam & ancipitem eam eſſe non curioſe indagandam. denique adhortatio ſeria vt vires animo imprimantur à Neceßitate.

CAPVT XXI.

SED quid ego iſta? verto proram & remoueo me ab hac Charybdi,quæ multorum ingenia abſorpſit. Ciceronis hic naufragiũ video, qui Prouidentiam * maluit tollere, quã delibare aliquid de humanâ libertate. *Ita dum homines liberos fecit*, (ait eleganter antiſtes Hipponenſis) *fecit ſacrilegos.* Damaſcenus etiam inter

* *In libris De diuinat.*

noſtros, natat in hoc freto: & Prouidentiam ad cetera quidem porrigit, remouet ab iis quæ ἐφ' ἡμῖν Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipſi, nec altè penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis, percommodè reſpondit: Cetera quidem neſcio, illud ſcio, quòd odére curioſos. Idem de Fato cenſe: quod aſpici vult, non inſpici: credi non cognoſci. Biantis opinor illud eſt, περὶ θεῶν λέγε ὡς εἰσί melius ad Fatum trans-feram: de quo hoc ſatis eſſe moneo, vt eſſe ſcias. Cetera, nihil peccas, ſi ignoras. Illud propriè ad noſtram Spartam (iam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterẽ & appertam viam) vt Neceſſitatem agnatam malis Publicis credas, & in illâ ſolatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curioſè de libertate arbitrij quærere, aut ſeruitute? de coactâ voluntate, aut ductâ? Miſer! Syracuſæ tuæ capiuntur, & in puluere pingis. Bellum tibi ſupra caput, Tyrannis, cædes, mors:

Ignem ſub cinere eſſe, hæc de Fato.

Nõ nimis cõmouẽda.

*De diis hoc tantum dic, eſſe.

Ad vtilitatem ſaltẽ noſtrã applicãda.

quæ ſupernè certè immiſſa, nec quidquàm ad tuum arbitratum Timere ea potes, non cauere: fugere, & non vitate. Arma aduerſum hæc indue, & arripe hoc Fatale telum. quod dolores iſtos omnes nō pungit, ſed iugulat: nō minuit, ſed tollit. Vt vrticā ſi cōtāter attingas adurit, ſi fortiter, hebeſcit: ſic luctus iſta aſperitas increſcit, ſi lenioribus remediis attractes, ſi duris & fortibus, cedit. Neceſſitate autem nihil fortius eſt, quæ ſolo impetu mollia hæc agmina obruit, & aduertit, Quid enim tibi vis dolor? non inuenis locū in eo, quod fieri non ſolùm poteſt, ſed debet. Quid tu querela? quatere hoc cæleſte iugum potes, non potes excutere.

Violenta enim hæc arma contra dolorem.

Deſint fata Deum flecti ſperare querendo.

Neceſſitatis non aliud effugium eſt quàm vellè quod ipſa cogat. Eximiè * eximius ille Sapientum: Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστι ἐπὶ σοὶ νικῆσαι. *Inuictus eſſe poteris ſi in nullum certamen te dimites, quod*

* Eiptectus in enrichi.

in te non eſt vincere. At talis agon iſte cum Neceſſitate eſt, quem quiſquis ſuſcipit ſuccumbit: & quod magis mirere, ſuccubuit, priuſquam ſuſcepit.

Ignauiæ latibulum aliquod quæri ſolere in Fato. ſed id detectum. Fatum agere per cauſſas medias, eoque illas adhibēdas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus nō oporteat. Finis impoſitus primo libro & ſermoni.

CAPVT. XXII.

ET ſermonis pauſam hîc aliquā faciente Langio. alacriùs erupi & interrupi ego. Si vētus hîc diutius ſpirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim iā Deum ſequi, audeo neceſſitati obſequi: & videor cum Euripide poſſe dicere.

* Θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος
Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θνητὸς ὢν θεῷ.

* *Potiùs ſacra illi fecerim,*

Æſtus tamen vnus eſt turbidæ cogi-

tationis,qui me iactat.quem Langiſiſte. Si enim Mala publica à Fato: nec vinci in poteſt aut vitari: quid vltrâ de patriâ aut pro eâ laboramus cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & ſedemus ipſi,quod dicitur,manibus cõpreſſis?Nam tuo quoque conceſſu, vanum auxilium omne & conſiliũ, aduerſantibus fatis. Langius renidens,Per contumaciam aut proteruiam adoleſcẽs,inquit, à recto abis & à vero.Fatis hoc eſt obſequi, an oppedere,& illudere? Sedebo,inquis manibus cõpreſſis.Benè habet vellem nunc labiis. Quis enim vmquam tibi dixit, Fatum merum ſolumque,agere, ſine mediâ & auxiliante cauſâ?Liberos tibi tollere fatum eſt:ſed ita vt in vxoris tuæ horto priùs ſeras. A morbo ſaneſcere: ſed hactenus,vt medicum adhibeas & fométa. Simile hic,& ſeruari,hãc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ nauem ſi Fatum eſt, hoc quoque Fatũ, propugnari eã & defendi. Si ad portum peruehi vis, manũ

quàm percitus Irâ, ferire calcib' ſtimulos velim, Mortalis ipſe cælico pugnans Deo.

Obiectio contra Fatũ proignauis.

Remota & oſtenſũ, cauſſas medias Fata præcedere.

Fata bona aut mala, ſine miraculo & per ſuetos modos. Belgicam hanc vide.

remis admoueas oportet, & vela expendas: non vt otioſus captes & exſpectes abalto ventum. At contrâ, ſi Fatum illam ipſam patriam tuam perire: fient Fato videlicet iſta quoque, quæ ad exitium humanâ viâ ducant. Plebs cum proceribus, & inter ſe, erit diſcors. nemo parêre gnarus, nemo imperare. ſtrenui linguâ multi, ignaui omnes operâ. denique in ducibus ipſis non conſilium, non fides. Verè * Velleius: *Ineluctabilis fatorum vis, cuius fortunam mutare constituit, cõſilia corrumpit.* Itémque: *Quippe ita res habet, vt plerumque qui fortunam mutaturus eſt Deus, conſilia corrumptat: efficiatque, quod eſt miſerrimum, vt quod accidit etiam meritò accidiſſe videatur.* Nec tamen illuc ſtatim delabere, vt extrema fata vrgere patriam tuam cenſeas. Quî enim noſti? & quî ſcis an concuſſio & commotiuncula hæc tãtùm ſit, an ad interitum morbus? Fer opem igitur. & quamdiu, iuxta vetus verbum, anima huic ægro eſt, ſpera. Quòd ſi iam certis clariſ-

* *Velleius Paterculus hæc lib. II. De Cæſare, & Varo.*

Nõ deſperãdũ ſtatim, velut ſi infeſtũ Fatum.

Tantãda prius

q; indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidē iudice valebit illud: μὴ θεο-μαχεῖν. Et Solonis exēplum tutò hîc ingerā: qui cùm Athenas Piſiſtratus occupaſſet, videréq; conatū omnē fruſtrà eſſe pro libertate, arma & ſcutū ante fores Curiæ ponēs, O patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sū atque ita domū abiit in poſterū quieturus. Hôc facias. cede Deo cede tēpori: &, ſi bonus ciuis es, te ipſū mollioribus & melioribus fatis reſerua. Quę nunc periit libertas, reuiuiſcere poteſt: & patria quæ corruit reſurgere labēti æuo. Cur temerè abiicis animū aut deſpōdes? Ex illo pari Conſulū apud Cānas, fortiorē ciuē Varronem habeo qui fugit, quā Paullū qui occubuit. Nec aliter Senatus populúſq; Romanus iudicauit: qui publicè gratias ei egerunt quòd de rep. non deſperaſſet. Ceterùm ſiue titubat illa tantùm, ſiue cadit: ſiue perit, ſiue prorſus interit: nihil adfligere, ſed Crateris excelsū illum animum indue, qui quærenti Alexandro an * patriam ſuam vellet

omnia Sed cū modo, quē ſola Prouidentia definit.

Cōcluſio & generalis admonitio pro Conſtatiâ.

* *Thebas.*

reſtitui? Quid opus? reſpondit. alius Alexander iterum eam fortaſſe diruet. Hæc ſapientum: hæc virorum.

* ----- ἄλγεα δ' ἔμπης
Ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ.
Οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.

* *Id eſt: Dolores autem in animo reſidere ſinamus licet triſtes. Non enim vtilitas aliqua frigidi luctus.*

vt rectè monitum Achilli apud Homerum. Nam aliàs, vt Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam iuuit, ſed ipſe vnâ periit: ſic te ciciùs, Lipſi, exſtinxeris, quàm lachrymis tuis hunc publicum Belgicæ ignem. Dum dicit etiam Langius, validiore ſolitu ſtrepuêre fores. & puer ecce rectâ ad nos introit qui à Clariſſimo Torrentio miſſus, vt admoneret de horâ cœnæ. Langius velut experrectus. Hem: inquit ita impoſuit mihi hæc fabulatio? & dies clàm elapſus? Simulque ſurgẽs & manum mihi iniiciens, Eamus, Lipſi, inquit, ad optatã mihi cænam, Imò ſedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cænas hæc mihi eſt: quam verè cum Græcis dixerim * θεῶν τροφὴν In his epulis Eſurio ſé-

Abrupti & dilati ſermonis cauſſa.

* *Deorũ cibum.*

per ego, nunquam Saturio. At Langius nihilominus me traxit, & Fidē, inquit, nunc ſeruemus. cras ſi voles, Conſtantiæ perlitabimus.

IVSTI LIPSI DE CONSTANTIA LIBER SECVNDVS.

Occaſio repetiti ſermonis . itio ad Langij amœnum hortum. eiuſque laudatio.

CAPVT. I.

SEQVENTI die, viſum Langio abducere me ad ſuos hortos. Quos impenſo ſanè ſtudio duplices colebat, alteros in colle, è regione ædiũ: Langij hortenſe ſtudium.

alteros paullò lõgiusſitos, in depreſſiore loco, ad ipſum Moſam.

Ennij verſus.

Quod per amœnam Vrbem leni fluit agmine flumen.

Itaque cùm occupaſſet me ſatis manè in cubiculo, Ambulamúſne Lipſi? inquit. an quies tibi magis cordi & ſeſſio? imò ambulatio Langi, inquam, ſi tecum, ſed quò imus? Si placet, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via eſt, corpus obiter exercueris, vrbẽ videris, denique grata ibi in hoc æſtu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec te duce via mihi vlla moleſta, non ad extremos Indos. Et cũ dicto pallia popoſcimus, ſumſimus, iuimus, iniuimus. Cũque in ipſo aditu, oculos circumtuliſſem vago quodam & curioſo adſpectu: miratus ex animo elegantiam & cultũ loci, Mi ſenex, quæ hæc amœnitas eſt? inquam, quis ſplendor? Cælum hîc habes Langi, non hortum. nec aſtrorum illi ignes profectò magis nitent in ſerenâ nocte, quàm hi tui ſcintillãtes micãteſque variè flores.

Itio noſtra ad hortũ.

Eius pulchritudo & nitor.

Adonidis aut Alcinoi hortos loquũtur? nugæ, ad iſtos cõparati, & imagines muſcarum. Et ſimul propriùs accedẽs, & flores quoſdam naribus oculiſque admouẽs, Quid primum voueam? inquam. oculus cum Argo fieri, an naſus cum Catullo? Ita vtrũque ſenſum pariter permulcet mihi & titillat hæc voluptas. Itè ite omnes Arabum odores, qui nauſea mihi præ halitu hoc ingenuo & verè cæleſti. Langius manum mihi blandè premens, nec ſine riſu, Præfiſcinè Lipſi, inquit. Non ego, non hæc ruſtica mea Flora agnoſcimus tã ſcitã tam vrbanã laudẽ. Ego iterũ: Tamẽ Langi veram. Blandiri me putas? ſeriò hoc dico & ex intimo meo sẽſu, Campi Elyſij Eliſij non ſunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim quæ hîc vbique nitela eſt? quis ordo? quã aptè omnia in areolas ſuas puluillóſque diſpoſita? vt non elegantiùs teſſellæ aliquæ in pauimento. Iam quæ florum herbarumque copia quæ raritas & nouitas: & videatur in exiguum hunc locum Natura conc-

luiſſe, quidquid eximium habet noſter aut alter orbis.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum eſſe, & à naturâ. Reges & viros magnos vſurpaſſe. Denique delectatio eorum ob oculos poſita & non improbum meum votum.

CAPVT II.

Hortorũ laus idq; ſtudium videri ingenitũ.

ET profecto egregium & laudabile hoc tuum ſtudium, Langi in re hortorum, ſtudium ad quod, niſi fallor, optimus & modeſtiſſimus quiſque trahitur à naturâ ipsâ. Cui argumentum quòd non facilè voluptatem aliam dixeris, in quàm ab omni æuo tam cupidè conſenſerint selecti intergẽtes. Sacras litteras luſtras? videbis vnâ cũ orbe nato natos hortos: quos Deus ipſe primò homini domiciliũ adtribuit, & velut ſedẽ beatæ vitæ. Profanas? ecce Adonidis: & Alcinoi: & tantali, & Heſperidum hortos prouerbia & fabulæ loquuntur: & in veris certiſque

Optimos enim ad ſe traxit & trahit.

Antiquitas horti cultu-ræ.

que

hiſtoriis reperies Ciri Regis manu plãtaria inſtituta,& Semiramidis aërios pẽſiléſq; flores,& Maſaniſſæ nouũ & celebrem cultũ, Africã miratę. Iam inter priſcos Græcos Romanoſque,quot illuſtria capita tibi proferam qui poſitis aliis curis , ſoli in hac curâ? In illis quidem: vno verbo,omnes Philoſophos & ſapiẽtes qui remoti ab inſano foro & vrbe, hortorum ſe ſpatiis ſepibúſque clauſerunt. At in iſtis, Tarquinium Regẽ video iam tum priſcâ illâ Româ, in hortis molliter ambulantem & papauerem capita reſecantem: Catonem Cenſorium & agnóſco in re hortenſi deditum, & de eâ ſeriò ſcribentem:Lucullum poſt Aſiaticas victorias , in iiſdem otiantem: Sullam,abiectâ Dictaturâ, ſuauiter hîc ſeneſcentem : & Diocletianum Principem,olera ſua & lactucas ad Salonam,purpuræ & omnibus ſceptris præferentem. Nec abiuit ab hoc meliorum iudicio vulgus , in quo ipſo, ſimplices omnes & ſine malâambitione animas ſcio fuiſſe in

Inſignes in ea viri dediti.

Volupṫas inter na& myſtica in hoc ſtudio.

hoc cultu. Eſt enim profectò arcana quædam & congenita nobis vis, cuius intimas cauſſas non facilè reddo, quæ ad hanc innoxiam & ingenuam delectationem trahit non nos tantùm qui propendemus, ſed illos ipſos ſerios & ſeueros, qui renituntur & irrident. Atque vt cælũ & æternos illos ignes nemini adſpicere fas, ſine occulto horrore quodam & religione: non item Terræ ſacras opes & hunc inferioris Mundi* mundum, ſine tacitâ quadã gaudij titillatione & ſenſu. Animum tuum mentémque percontare: capi ſe hoc adſpectu dicet, imò paſci. Oculos ſenſumque: fatebuntur non alibi libentiùs ſe acquieſcere, quàm in his hortorum areis & puluillis.

* Ornatũ intellego.

Quæ animum & ſenſus faſcinat.

Circũſiſte, quæſo te, paullulùm hæc agmina florum & augmenta, vide mihi illum è calice, hunc è vaginâ, alium è gemmâ protuberantem, vide hunc morientem ſubitò, alium ſubnaſcentem, denique inſpice in vno aliquo genere cultum, formam, faciem, mille modis patria &

Ea in vario augmẽto aut facie florum.

diuerſa. Quæ illa tam rigida mens, quæ inter hæc non flectat ſe molli aliquâ cogitatione, & liquiescat: Iam ades curioſe tu ocule: defigere paullùm in nitores iſtos & pigmenta. inſpice hanc natiuam purpuram, hunc ſanguinem, hoc ebur, hanc niuem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artifici cuique penicillo ęmulari fas. ęmulari, ſed nō imitari. Denique quis exhalās ille odor (quis penetrans ſpiritus & neſcio quæ pars æthereæ auræ infuſa ab alto?. Vt non vanè poëtarum noſtra gens flores pleroſque natos finxerit, è ſucco aut ſanguine immortalium deorum. O gaudij & liquidæ voluptatis verè fons! ô Venerum & Gratiarum ſedes! mihi in veſtris vmbraculis quies & vita ſit: mihi fas remoto extra ciuicos tumultus, inter has herbas inter hos noti ignotique orbis flores, hilari & hiante oculo oberrare: & modò ad hunc occidentem, modò ad illum exorientem, manum vultúmque circumferre: & cum vagâ qua-

Item in tot colorū laſciuia & In odoris fragrantia.

Votum meum.

dá hallucinatione curarum hîc omnium falli & laborum.

Contra curioſos quoſdam diſſertum, qui hortis ad vanitatem & ignauiam abutuntur. Quis verus eorum vſus. Sapientibus & doctis idoneos eſſe: & Sapientiam ipſam altam in iis & educatam.

CAPVT III.

CVm dixiſſem hęc acriùs,& voce vultúque accenſo: remiſſo ore ad me Langius, Amas certè Lipſi, inquit, amas floridam hãc purpureámque Nympham: ſed vereor vt ames immodeſtè. Hortos enim laudas. ſed ita vt vana pleráque in iis mirere aut externa: vera & legitima eorum gaudia omittas. Colores enim dumtaxat auidè inſpicis, & in puluillis quieſcis, & flores petis ab noto ignotóque orbe. Obſecro vt quid? vt ne te quoque eſſe ſciam in hâc ſectâ, quæ exorta hodie, malè curioſorum hominũ. malè feriatorum? qui rem optimam ſimpliciſſi-

Honeſtiorũ ſecta & ea irriſa.

mámque, inſtrumentum duorum vitiorũ fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hâc enim fini habent hortos herbulas aliquot & flores exoticos ambitioſè conquirunt: & quæſitos ita anxiè fouent & tuentur, vt nulla mater ſuum gnatum. Hi ſunt quorum litteræ in Thraciam, Græciam, Indiam diſcurrunt: idque ſeminis exigui aut bulbuli cauſsâ. Hi quibus ægrius ſit florem aliquem nouum mori, quàm veterem amicum * Romanum illum riſerit aliquis, qui priſcem ſuum attratus luxit? iſti plantam. Iam ſi quis ex his Floræ candidatis nouius aliquid aut rarius nactus eſt, vt oſtentat! vt alij competitiores emulantur, inuident: è quibus non nemo triſtior dómum diſcedit, quàm olim in Præturæ petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam? niſi hilaram hanc quãdam inſaniam eſſe: nec abſimilem illi puerorum pallentium, & rixantium circa pupas ſuas & ſigilla? At eorumdem induſtriam in hortis etiam cognoſce. Se-

** Hortenſium qui lugubria ſum pſiſſe dicitur ob mucanã.*

Deflexum ad verũ hortorum vſum.

dent,circumabulant,ô ſciant, dor-
miunt,nec aliud. prorſus vt nõ otij
hic ſeceſſum hunc habean,ſed deſi-
diæ ſepulchrũ. Profanum genus: &
quos iure arceam ab orgiis veri ar-
caníque horti. quem modeſtæ vo-

Qui nõ in æſtimatione florum.

luptati natum ſcio,nõ vanitati:quie-
ti,non torpori. An ego tã leuis, quẽ
eferat aut deprimat herbula aliqua
rarior,ſiue adepta,ſiue amiſſa? Imò
æſtimo res ſuis pretiis: & ſepoſito

Zephyri ſpirãs aura alia quidem alit igignit, concoquit.

lenocinio illo nouitatis, ſcio her-
bas eſſe ſcio flores:id eſt breuia quæ
dam & fugacia,de quibus aptiſſimè
poëta princeps.

Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Itaque non ſperno eas ſiue delicias
ſiue elegãtias (& exemplum vides)
ſed hoc à mollibus Hortenſiis iſtis
muto,quòd ſine curâ hęc talia con-
quiram:ſine curâ habeam:ſine curâ
amittam. Nec idem ille ego tã mar-
cidus,imò tam mortuus, vt recon-
dam & velut ſepeliam me in his
hortorum vmbris. Negotium etiam
in illo otio reperio, & inuenit i-
bi animus quod ſine actione vlla.

agat, ſine labore vllo elaboret. *Numquam minus ſolus ſum*, aiebat ille: *quam cum ſolus: numquam minus otioſus: quam cum otioſus*. Vox egregia, & quam auſim dicere natam in his ipſis hortis. Scilicet menti parati illi, non corpori: ad eam recreandam, non ad hoc laxandum: & ad ſalubrem quemdam ſeceſſum à curis átque turbis. Homines tibi moleſti? hic apud te eris. Occupatio exhauſit? hic replebere. vbi animo quietis illud pabulum, & ab aurâ puriore velut inſpiratio noſtræ vitæ. Itaque vides veteres illos Sapientes in hortis habitarunt, eruditas hodie doctáſque animas hortis delectátur. & in iis diuina illa pleraq; ſcripta procuſa, quæ miramur, & quæ nulla temporum ſeries aut ſenectus abolebit. Viridi illi Lycæo tot diſſertiones de naturâ debemus. vmbriferæ Academiæ de moribus. & ex hortorum ſpatiis diffuſi vberes illi Sapientiæ riui, quos bibimus, & qui fæcundâ diluuie orbem terræ inundarunt.

Sed in quiete & laxatione honeſta animi.

Aptiſſimi enim illi ad ſeceſſum.

Ad captandam aurem.

Dõmus ideo olim Sapiẽtum.

Scriptio-ni & me-ditatio-ni litte-ratę ap-ti.

Scilicet attollit ſe magis erigítque ad alta iſte animus, cùm liber & ſolutus videt ſuum cælum; quàm cũ ædium aut vrbium carceribus incluſus. Hîc mihi vos poëtæ duraturum aliquod carmen pangite: hîc vos litterati meditamini & ſcribite. hîc vos Philoſophi de tranquillitate, de conſtantiâ, de vitâ & morte diſputate. En Lipſi, quæ vera hortorum vſio & finis. otium inquam, ſeceſſio, meditatio, lectio, ſcriptio: & ea tamen omnia velut per remiſſionem & perluſum. Vt pictores longâ intentione hebetatos oculos ad ſpecula quædam & virores colligunt: ſic nos hîc animum defeſſum, aut aberrantem. Et cur celẽ te meum inſtitutum? Pergulam illam topiario opere vides? Hæc Muſarum mihi domus eſt: hæc Sapientiæ meæ gymnaſium & palæſtra. Illîc aut ſeriâ arcanaque lectione pectus impleo, aut ſemente quâdam obſero bonarum cõgitationum. Et vt tela quædam in armamentarium, ſic ex iis præce-

Sed in-primis exerci-tio Sapi-entiæ.

pta in animũ recõdo: quæ prompta mihi mox contra vim varietatémque Fortunæ. Intra eam quoties pedẽ penetraui, emanere viles omnes ſeruileſque curas iubeo: & erecto quantum licet capite, ſtudia profana plebis deſpicio, & magnũ hoc in rebus hominum inane Hominẽ imò ipſum exuere mihi videor, & in altum rapi igneis Sapiẽtiæ quadrigis. An illic angi me cẽſes, quid Celtæ, quid Celtiberi moliãtur? quis ſceptrũ Belgicæ teneat, aut amittat? Aſiæ tyrãnus claſſe nobis an terrâ minetur? aut denique,

----- quid ſub Arcto,

Rex gelidæ meditetur oræ.

Nihil horum. munitus & clauſus contra externa. intra me maneo: à curis omnibus ſecurus præter vnã, vt fractum ſubactúmque hunc animum rectæ Rationi ac Deo ſubiiciam, & animo cæteras res humanas. Vt quandocumque fatalis ille & meus dies venerit, fronte compoſita, nec mœſtus eũ excipiã abeámq; ex hac vita non vt eiectus

ſed vt emiſſus. Hæc muginatio mea in hortis Lipſi, hi fructus. quos non permutem (quamdiu ſana mihi mens) cùm omni gazâ Perſarum aut Indorum.

Ad ſapientiam igitur adhortatio. per eam ad Conſtantiam veniri; & ſeriò monita iuuentus, vt ſerias Philoſophiæ litteras cum amœnioribus illis & liberalibus coniungat.

CAPVT IIII.

DIxerat Langius. & poſtremo illo tam alto & conſtanti ſermone, vere fateor, dederat me in ſtuporem: quem tamen abrupi, O te felicem, inquiens, otij pariter & curarum: & ô vix humanam in homine vitam? qum vtinam parte aliquâ imitari mihi fas: & per veſtigia iſta ſerpere, & ſi longo interuallo. Langius velut caſtigans, Imitari? inquit, imò ſuperare. nec ſequi tibi ſolùm hîc ius, ſed præire. Parum enim Lipſi, parum in hac Cõſtãtiæ & Vir-

Omnibus ad Conſtãtiam vis paret.

tutis viâ ipſi nos promouimus nec fortibus boniſq; adhuc ſumus, ſed proiectè mollibus aut malis paullo fortaſſe firmiores. At tu cuius vegeta & alta indoles, accingere. & me duce, viâ hâc iniquæ, recta ad firmitudinem & Conſtantiam ducit. Via quam dico, Sapiẽtia eſt, cuius æquabilem & trãquillem orbitam, quæſo meneoque, ne vltra fugias calcare. Litteræ tibi hactenus cordi, & nouem iſtæ deæ? placet. ſcio enim amœniore hac & externâ doctrina excoli & præparari priùs animum debere, * *non ante idoneum, cui diuina ſemina committantur.* ſed illud non placet, ſi in his adhereſcis, eâq; vna tibi ſtudiorum, quod dicitur prora & puppis. Rudimẽta enim hæc noſtra eſſe debent non opera: via non meta. In conuiuio aliquo ſi aſſediſſes, non bellaria ſolùm & placentas guſtares, credo ſed ſtomacho fulcimentum aliquod dares cibi firmioris: in hoc publico doctrinarum epulo, cur non idem fit? cur inquam ad illa oratorum & poëtarum mella

Quæ eſt, Sapiẽtia.

Dãnata igitur. Philologia ſola.

* *Auguſtini verba & ſẽtentia. lib. 1. De Ordine*

Niſi Philoſophia adiungatur.

non adiungis hanc firmiorem Philoſophiæ dapem? Non enim deſeri illas volo (ne tacitus me calumniêre) ſed hanc adſeri: & ſolutas per ſe fluentéſque Nymphas temperari hoc ſeueriore, vt ita loquar Baccho. Proci illi apud Homerum non iniuriâ ridetur, qui re dictâ â Penelope conuertêre ſe ad ancillas: caue idem tibi ſit, neu ſpretâ illâ rerum dominâ, ardeas tantùm in eius adminiſtris. Pulchra hæc laudatio. O virum doctum! ſed illa melior, O virum ſapientem! & iſta optima, O virum bonum! Has ſectemur! & per tot labores non Scire tantùm velimus, ſed Sapere & Facere.

Quam ſcire nihil eſt ſapere ſi nõ ad ſiet.

* Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ!

ait vetus & verus verſus. Quã multi hodie in hoc noſtro Muſico cœtu qui & ſe dedecorant, & omne nomẽ litterarũ? quidam, quia flagitiis & ſceleribus cooperti pleriq;, quia vani. leues, μετέωροι, & nullius ſeriæ curæ. Linguas diſcunt? ſed linguas tãtùm. Græcos Latinoſque ſcripto-

Curiæ noſtræ ſordes, Aut inepiæ.

res intellegunt? ſed intellegunt tantùm. & quod Anacharſis ſcite olim de Athenienſibus dixit, Nummis eos vti dumtaxat ad numerandum: ſic iſti ſcientiâ, ad ſciendum. Vitæ factorúmque adeò nulla cura eſt: vt, me quoque iudice, non fruſtrâ litteræ in vulgus malè audiant, tanquam ad nequitiam magiſtræ. Atqui ad virtutem eæ ſunt, ſi legitimè vtare. Sapientem modò adiunge. cui præparare ingenia noſtra litterę debent, nō detinere ea aut ſibi vindicare. Vt enim arbores quædā fructum non ferunt, niſi aliis velut maribus adſitæ: non item tuæ iſtæ virgines, niſi cum virili Sapientiæ robore cōiunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis: ſi vita tua inemendata eſt? Quid Tranquillum illuſtras: cùm tu in errorum tenebris? Plauto notas aut maculas ſtudiosè eluis: cùm animum ſordeſcere pateris & ſqualere? Tanſi aliquando ad meliores curas: & doctrinam para, quę non in pompam tibi ſolùm ſit, ſed in vſum. Ad Sapientiam cōuertere.

Quâ verâ fini ſint litteræ.

Ad eam adhortio.

quæ mores tibi corrigat ; quæ animum turbidum ſordidúmque tranquillet & illuſtret. Illa eſt quæ virtutem imprimere, quæ Conſtantiam ſuggerere poteſt: illa ſola, quæ templum tibi aperiere Bonæ Mentis.

Sapientiam non vouendo, ſed conando acquiri. Reditum in ſermonem de Conſtantiâ. Cupidinem diſcendi, bonum eſſe in adoleſcentiâ ſignum.

CAPVT V.

ARDOREM mihi iniecit ea admonitio: quem non celaui. &, Animo ſequor te mi ſenex, inquam: quando factis? quis erit ille dies, qui me ſolutum his curis in Sapientiæ veræ orbitâ ſiſtat? qui per eam ad Conſtantiam ducat? Langius velut increpans, Itáne voues potiùs, quàm facis? innuit. vanè prorſus & ex more vulgi. Non enim

Non votis ad Sapientiam iri.

vt Cæneus ille in fabulis è fæminâ in virum tranſit, optando: ſic tu votis, è fatuo in ſapientem, è leui in Conſtantem. Addas iſtuc operam oportet & * manum moueas, quod aiunt, vnâ cum Minerua. Quære, lege, diſce. Ego excipiens, Scio Langi, inquam: ſed tu quoque, ſodes, adde operam, & filum illud heſterni ſermonis pertexe quod inuitatio malè abrupit. Ad Conſtantiam inquam redi, cuius intermiſſum ſacrum ſine piaculo non differs. Langius capite leuiter abnuens, Vt ne incidat iterum in hunc ludum? inquit. non faciam Lipſi: non certè in hoc loco, quem otio meo ſcire debes non negotio conſecratum. Denique aliàs decurremus illum curſum. Imo nūc inquam ego. & quis locus ſapienti huic ſermoni aptior, quàm illa ſapientiæ tuæ domus? Pergulam hanc dico. quæ mihi quidem velut templum eſt? & mēſula in eâ, tanquam ara: ad quam ſedentes rite faciamus huic Di-

* σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει.

Reditio ad ſermonem arbuptū.

uæ. Denique capto etiam ex eâ omen. Quodnam illud? ait Langius. iſtud, inquam. Vt ij qui in tabernâ aromatum aut vnguentorum ſederunt, in veſtibus ipſis, referunt ſecũ odorem loci: ſic mihi ſpes, vt halitus aliquis Sapientiæ animo adhæreſcat, ab inſeſsâ hac eius officinâ. Langius ridẽs, Vereor vt in tam leui homine põdus ſit, inquit: tamen, Lipſi, eamus. Non enim diſſimulo. me quoque excitat & calè iam facit tam ingenuus hic ardor. Atque vt aquileges cùm manè halitum quẽdam erumpẽtem è terrâ vident, indicium id habent latentium aquarum: ſic mihi de fæcundâ ſcaturigine virtutum ſpes, vbi in adoleſcente præit & elucet cupiditas hæc diſcendi. Et cum iis verbis duxit ad pergulã me, & induxit. Ille ad menſulam adſedit. ego prius ad pueros conuerſus, Heus vos, inquam, ſtare, obſeruare: oſtium illud in primis obſeruare. Atque auditis? Vita à vobis exit, ſi viuus quiſquam huc inir. Non virum, non canem, non fæmi-

Amor & ardor diſcẽdi nota bonæ indolis.

nam admitti volo: non, ſi venerit, Bonam Fortunam ipſam. Et cum dicto adſedi. Sed Langius largiore riſu, Sceptrúmne tu vſquã geſſiſti? inquit: ita baſilicæ prorſus & ſeueræ tuæ edictiones. Nimirum, inquam ego, ab heſterno infortunio iure mi caui. Tu perge, cum deo.

Pro Conſtantiâ tertium argumentum ab Vtili, Clades bonas eſſe. Originem intueare ſiue Finem. Originem enim à Deo ſumere. qui æternùm & immutabiliter bonus: ideoque cauſſa nullius mali.

CAPVT VI.

Langius non diu meditatus, ſic infit. In ſermone quem de Cõſtantiâ herè cœpi, Lipſi, à cõſtantiâ non alibo: ordinem eundem exſequar, & limites tenebo quos ſemel finiui. Quattuor, vt ſcis, velut agmina mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem Abiectionémque pugnarent, è quibus priora duo quæ de Proui- Breuis reductio priorũ.

dentiâ & Neceſſitate, iam produxi: docuíque ſatis, ſupernè & à Deo mala Publica immitti: itémque neceſſaria ea eſſe, nec vitari ullâ fugâ: Inſtruã nunc igitur agmen tertium, quod Vtilitas ducit: & in quo legio, quam rectè dixerim Adiutricem. Agmen, ſi inſpicis, validum & callidum: quod neſcio quomodo illabitur & inſinuat ſe in animos, & blandâ quadam vi vincit non inuitos. Irrepit enim potiùs, quàm irrũpit: ſuadet, non cogit: & tam facilè duci nos ab Vtilitate patimur, quàm à Neceſſitate trahi. Hanc tibi, Lipſi, & mollibus tuis copiis nunc oppono. Vtilia enim ſunt, hæc quæ patimur publica mala: & cum interno noſtro fructu commodíſque coniuncta. Mala autem? imò Bona verius, ſi remoto hoc Opiniorũ velo, oculos ad Ortum eorum referes adque Finem. Quorum ille, à bono: hic in bonũ. Origo enim certè harum cladiũ (herè ſatis mihi dictum & doctũ) à deo: id eſt, non ab ipſo Summo bono ſolùm, ſed bono-

Ratio tertia ab vtili: Eiúſque cõmuni ſervires.

Mala Publica Bona eſſe. Quia à Deo.

rum omnium auctore, capite, fõte. A quo non magis eſt vt malum aliquod emanet, quàm vt malus ſit ipſe. Benefica tantùm & ſalutis illa vis: quæ lædere æquè ſpernit, ac lædi: & cui vna ſummáque potentia eſt, prodeſſe. Itaque etiam priſti illi tenebriores, cùm ſuperum illud numen mente conciperent, rectè à iuuando dixere Iouem. An tu exaſperari eum ceuſes & iraſci, & hæc velut noxia quædam tela ſpargere in humanum genus? Erras. Ira, vindicta, vitio humani adfectus nomina ſunt: & nata ex imbecillitate, cadunt tantùm in imbecillos. Perſeuerat autem æternùm in benignitate ſuâ illâ mẽs: & iſta ipſa aſpera, quę ſuggerit aut ingerit, velut medicamenta ſunt: ſenſu triſtia, re ſalubria & euentu. * Homerus ille Philoſophorum rectè: ὁ γ̀ θεὸς μηδὲν κακὸν ποιεῖ, οὐδ' αἴτιος εἶν κακοῦ αἴτιοι. Et melius impreſſiúſque noſter * Sapiens? *Quæ cauſſa eſt diis benefaciendi? natura. Errat, ſi quis putat illos nocere velle, vel poſſe: nec accipere iniuriam queunt,*

Qui nõ niſi beneficus & iuuãs.

Nec immitti vt pœnas.

Sed vt medicinas.

* *Plato*

* *Seneca in Epiſtolis.*

nec facere. Primus eſt. Deorum cultus, Deos credere: deinde, reddere illis maieſtatem ſuam, reddere bonitatem, ſine qua nulla majeſtas eſt. Scire illos eſſe qui præſident mundo, qui vniuerſa vt ſua temperant, qui humani generis tutelam gerunt, curioſi etiam ſingulorum. Hi nec dant malum, nec habent.

Finem item cladium ſemper dirigi in bonum: etſi perſæpe ea per noxios homines, & noxa cauſſâ adminiſtrata. Sed frangi & temperari eorum vim à Deo. flecti omnia in noſtrum vſum obiterque dictum cur malorum operâ in iis Deus vtatur.

CAPVT VII.

Mala publica item Bona eſſe.

ORigine igitur Clades bonæ. alio etiam Fine, quia ad bonum directæ ſemper & * ſalutem. Occurris mihi tacitus, ſcio: & quomodo? inquies. nónne bella hæc & cædes clarê ſcopum nocẽdi habent lædendique? Habent, fateor, ſi homines ſpectas: non habent, ſi

* *Certè in bonũ*

Quia bonus ſemper eorum Finis.

Deum. Quod vt planè & plenè capias, opus mihi illato quodam lumine diſtinctionum. Duplices diuinæ Clades: aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras appello, QVÆ PVRE A DEO SVNT, SINE INTERVENTV VLLO HVMANÆ MENTIS AVT MANVS. Mixtas, QVAE A DEO QVIDEM SED PER HOMINES ADMINISTROS. Illius generis ſunt, Fames, Sterilitas, Terræ motus, Terræ labes, Inundatio, Morbi, Mortes. Iſtius, Tyrannides, Bella, Oppreſſiones, Cædes. In illis pura omnia & liquida, quia hauſtæ è puriſſimo fonte. in iſtis, ſordium admixtum aliquid non negauerim, quia lapſæ & deriuatæ per impurum hunc Adfectuum canalem. Homo iis interuênit: quid miraris, ſi noxa & peccatum? Illud mirare potiùs, quòd tam prouida Dei benignitas eſt, vt illam ipſam noxam in ſalutem noſtram vertat, & peccàtum in bonum. Vides tyrannũ illum, qui minas ſpirat & cædem: cui voluptas, nocere eſt? qui perire ipſe optet,

Ea tamē duplicia: Purè à Deo quædam. Quædã hominũ operâ.

In his poſtremis noxæ aliquid: Quam Deus tamē abſterg et quod ad nos quidem ſpectat.

dum perdat? Sine. aberrabit à ſuâ mente: & Deus occulto quodam fune inſcium inuitúmque trahet ad ſuum finē. Vt ſagitta ad emittentis ſcopum peruenit ſine vllo ſuo ſenſu: ſic impij iſti. Frenat videlicet coërcétque humanam omnem vim ſuprema illa vis: & exerrantes eorum greſſus dirigit ad ſalutarem hãc metã. Vt in exercitu varij adfectus militum ſunt, & hunc præda incitat, hunc gloria; illum odium: omnes tamen pro victoriâ & Principe pugnant: ſic omnes iſtæ voluntates bonæ malæque Deo militant, & inter varios fines veniũt tamẽ ad hũc, vt ſic dicam, finium finem. Sed cur, inquies, malorũ operâ Deus vtitur? cur ipſe clades eas bonas non immittit, aut ſaltẽ per bonos adminiſtros? Curioſè nimis, mi homo, quæris: nec ſcio an arcana illa expediam. hoc ſcio, conſtare illi rationem ſui facti, etiam cùm de eâ nihil nobis conſtat. Et tamen quid hîc miri aut noui? Ecce præſes prouinciæ in noxium aliquem cum le-

Ducit quò vult homines.

Nec iniquũ eſſe ſi per alios caſtiget.

ge agit: agi iubet per Brutianum aut lictoré. Pater in magnâ familiâ, interdum filium ipſe caſtigat, eſt cùm ſeruo id munus mandat aut pædagogo; cur deo non idem ius ſit: cur non ipſe, cùm viſum, ſuâ manu nos verberet: cùm aliter viſum, alienâ? Nihil enim hîc iniuriæ aut noxæ. Seruus ille iratus tibi eſt? animum adfert nocendi? Nihil refert. tu illo omiſſo ad animum reſpice iubētis. Pater enim certè exactor adſtat: nec plagulam vnam tibi ſuperaddi finet vltra præſcriptum. Sed cur tamen peccatum hîc admixtum, & adfixũ diuinis his ſagittis Adfectuũ venenum? Ad aſperum & arduum me collem vocas: in quem tamen enitar. Vt ſapientiam potentiámque ſuam Deus oſtẽderet, *melius iudicauit* * (Auguſtini verba ſunt) *de malis bona facere, quã mala nulla permittere.* Quid enim eo ſapiẽtius aut melius qui è malo bonum poteſt elicere, & reperta ad perniciem vertere ad ſalutem? Medicum quoque laudas, qui Theriacæ ſuæ viperam ad-

Nonitẽ quod cũ peccato alieno: & cauſſa aliqua eius rei.

* *In Enchiridio, cap. xi.*

miſcet ſaluberrimo effectu: in Deo cur improbes, ſi pharmaco huic cladium humanas quaſdam noxas intemperat, ſine tuâ noxâ? Decoquit enim certè & conſumit adiunctum illud omne virus arcano quodam Prouidentiæ ſuæ igne. Denique ad potétiam eius hoc facit & gloriam, quò neceſſariò omnia ipſe refert. Quid enim magis vim eius exprimat, quàm quòd non vincat ſolùm obluctantes ſibi hoſtes, ſed ita vincat vt ad ſe traducat & ſua caſtra? vt pro ipſo militent? vt arma pro victoriâ eius ferant? Quod euenit cottidiè, cùm in malis Dei voluntas fit, etſi non à malis: cùm ea quæ cõtra voluntatem eius improbi faciũt, ita flectit, vt non fiant tamen præter eius voluntatem. Et quod poteſt inſignius miraculum, * *quàm vt malos mali bonos faciant?* Ecce, ades paullùm tu C. Cæſar, abi, & duo ſancta nomina ſimul conculca, Patriam Generúmque. Ambitio hæc tua, te ignaro, Deo ſeruiet: imò patriæ ſeruiet, contra quam ſumpta. Reparatio enim

Mali, inſcij & inuiti deo ſeruiunt.

* *Seueri ni Boethi verba ſunt De Conſolat.*

tio enim erit ſalúſque Romani ſtatus. Tu Attila ab extremo orbe aduola, ſitiens ſanguinis & prædæ. rape. cæde, vre. vaſta. Sæuitia hæc Deo militabit: nec aliud quàm excitatio Chriſtianorum erit, qui vitiis & delitiis immerſi aut ſepulti. Quid vos duo Veſpaſiani? Iudæam Iudæóſque perdite: capite & excidite vrbem ſacram: quâ fini? vos quidem gloriæ & propaguandi imperij: ſed erratis. reuerâ lictores & ſatellites vltionis diuinæ eſtis in impiam gentem, Ite, & qui Romæ Chriſtianos morte fortaſſe adficitis, Chriſti mortem in Iudæâ vindicate. Iam tu ille noſter ab * Heſpero Præſes ſiue ab Aurorâ, quid per hoc bellū & cruda arma tibi vis? Firmare imperium regis, vt putas, & vim tuæ gentis. tu quoque erras: quia non aliud quàm Flagellum & maſtix es laſciuientiū Belgarum. Concoquere felicitatem noſtram non potuimus, niſi adiuti Neronianis hiſce thermis. Et exempla hæc ab omni æuo obuia, vbi Deus per improbas aliorum cupi-

** Alluſio noſtra ad patriā & cognomen Præſidis.*

dines, bonam ſuam voluntatem exercuit: per aliorum iniuſtitiam, exſeruit iudicia ſua iuſta. Quare miremur, Lipſi reconditam hanc Sapientiæ vim, non rimemur: & ſciamus clades omnes exitu bonas eſſe etiam ſi cæca hæc mens non videat, aut tarda eò non pertingat. Latent enim nos ſæpe veri earum fines: ad quos tamẽ ignaris nobis peruenient. non aliter quàm fluuij quidam, qui erepti oculis & ſub terram recondi ti, feruntur nihilominus ad ſuum mare.

Occulti ſæpe cladium fines.

Magis diſtincte de finibus ipſis. eos triplices eſſe: & qui, quibus conueniant. Mox paullò fuſius de Exercitio, quod Bonis non vno modo prodeſt, firmando, probando, præeundo.

CAPVT. VIII.

QVOD ſi fas mihi vela pandere, & nauim immittere altiùs in hoc rerum diuinarum fretum: poſſim de finibus ipſis promere fortaſſis magis diſertè & exſertè. Homericum tamen illud iure præfatus.

† Εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστί. †*Si facere id poſſum, aut fieri res ipſa poteſſit.*

Sunt enim ex iis, quos ſatis certò cōprehendere & ſignare poſſe videor: ſunt, quos ambiguè & adſpectu confuſo. E certis, hi tres: Exercendi, Caſtigandi, Puniendi. Pleráque enim iſta immiſſio cladium, ſi attendis, aut Bonos exercet: aut Lapſos caſtigat, aut Improbos punit. eáque omnia noſtro bono. Nam vt illuſtrem, & pedem paulliſper in primo fine defigam: vidimus cottidie optimos quoſque aut ſeorſim premi cladibus, aut hiſdem inuolui pariter cum malis. Videmus, & miramur, quia nec cauſſam ſatis capimus, nec attendimus ad finē. Cauſſa autem amor in nos dei, nō odium: finis, nō læſio noſtra ſed fructus. Iuuat enim execitium illud non vno

Tres fines Cladium.

Exercēdi cauſſâ, primò.

Quòd tripliter nos iuuat.

modo: ſed Firmat, Probat, Præit. Firmat, quia hoc velut gymnaſium eſt, in quo Deus ſuos ad robur inſtituit & virtutem. Athletas per multa aſpera exerceri videmus, vt vincãt: idem de nobis cẽſe in hac cladium palæſtrâ. Acer enim ille noſter gymnaſtes & exercitor eſt: laboris patientiæque exactor nõ ad ſudorem tantùm, ſed ad cruorem. Molliter eum habere ſuos cenſes? delitiis fouere aut luxu? non facit. Matres ſunt, quæ plerumque ſpecie dulciũ corrumpunt & eneruãt liberos: patres, triſtium ſpecie ſeruant. Pater autem ille nobis eſt: ideóque verè nos diligit & ſeruero. Si nautã te eſſe velis: per tempeſtates doceare. ſi militem, per pericula. ſi verè virum: cur recuſas adflictiones? non enim alia ad rôbur via. Vidéſne languida illa & vmbratica corpora, quę rarus ſol vidit, ventus non ſtrinxit, aura triſtior non libauit? tales molium iſtorum & perpetim felicium animi ſunt, quos deiiciet & reſoluet minima aduerſantis Fortunæ aura.

Firmando:

Firmant clades igitur. & vt arbores ventis agitatæ, altiùs radices agunt, ſic boni in virtute magis comprehendunt, impulſi aliquoties aduerſitatum flabris. Sed Probant etiam. quia aliter, quomodo conſtare cuiquam poteſt de firmitudine ſua aut progreſſu? Vela gubernatori ventus ſemper à puppi impleat: artem nuſquam explicabit. felicia omnia homini & obſequentia: nuſquam virtutem. Obruſſa enim eius vnica & non fallax, adflictio eſt. Magnificè Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil euênit aduerſi*, & verè. Non enim parcit Imperator, noſter talibus, ſed diffidit: nec indulget, ſed abiicit & contemnit. expungit inquam eos è legionum ſuarum numeris, vt ignauos quoſdam & imbelles. Poſtremò Præeunt. quia bonorum in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddam eſt tenebroſo huic mundo. Vocant exemplo ſuo ad eadem alios, & velut limitem ſignant per quem eant. Bias bona & patriam amiſit: ſed

Probādo.

Præando.

inclamat etiam hodie mortalibus. vt *Omnia ſua ſecum portent.* Regulus inter tormenta fœdè periit: ſed viuit præclarum illud fidei exēplum. Papinianus à Tyranno cæditur: ſed ſecuris illa ſecuritatem nobis inprimit pro iuſtitiâ moriendi. Denique tot ſelecti ciues per vim & iniuriam pulſi aut interfecti: ſed è riuis illis ſanguinis Conſtantiam cottidiè bibimus & virtutem. Quæ tamen omnia laterênt in tenebris, ſine cladium iſtâ face. Vt enim aromata longè latéque odorē emittunt, ſi terras: ſic virtutis fama diffunditur, ſi premas.

De caſtigatione, qui ſecundus finis. eam quoque oſtenſum ex vſu noſtro eſſe, dupliciter.

CAPVT IX.

Clades, caſtigādi cauſsâ.

IAm Caſtigandi alter finis eſt. quo nego aliud mitius aut melius repertū ad ſalutem. Iuuat enim

ſeruátque dupliciter : ſiue Flagelli loco, cùm peccauimus : ſiue Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem. quia paterna manus eſt quæ lapſos crebrò verberat : carnificis, quæ tardè ſed ſemel punit. Vt ignis aut aquæ luſtratio quædam adhibetur ad ſordes: ſic iſta cladium ad peccata. Et flagellum, Lipſi, meritò nunc nobis Lapſi, enim pridem Belgæ ſumus, & deliciis diuitiiſque corrupti præcipitem viam inſtitimus vitiorum. Sed admonet ille Deus & reuocat clementer: plagas aliquot infligens, vt iis admoniti ad nos redeamus, imò ad ipſum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis vſi. Libertatem : quia ad licentiam eâ abuſi. & miti hac calamitatum ferulâ crimina noſtra velut expiat & depurgat. Verè miti. quantula enim iſta ſatis-factio? Perſas aiunt cùm ſuppliciũ de illuſtri viro ſumpturi ſunt, veſtem & tiaram ei detrahere, eáque ſuſpẽſa verberare vt hominẽ ipsũ, facit hoc nôſter ille pater, qui in omni caſtigatione nõ nos tãgit, ſed corpus, agros, opes.

Quæ caſtigatio aut eluit peccata & deterrit.

Aut de terret ab iiſdē & arcet omnia externa. At Frænum etiam caſtigatio eſt. quòd opportunè iniicit, cùm videt peccaturos. Vt medici ſanguinem interdum prouidè demittunt, non quia æger ſis, ſed ne ægreſcas: ſic deus per has clades quædam nobis adimit, materiam aliàs & fomitem vitiorum. Nouit enim ille naturas omnium, qui condidit: nec ex venis aut colore de ægritudine iudicat, ſed è pectore & è fibris. Videt Etruſca ingenia vegeta nimis & excitata? Principe coërcet. Heluetiorum ſedata & mitia? libertatem indulget. Venetorum media? medium dat regimen eáque ipſa in tempore fortaſſe mutaturus eſt, cùm ipſi ſe mutabūt. Tamen querimur. & cur, inquiunt, nos diutiùs bello adfligimur quàm alij? aut cur in acriori ſeruitute? Stulte & verè iam æger, tu prudentiâ ante deum es? Dic mihi cur medicus aliquis huic plus abſynthij aut hellebori miſcet, quàm illi? nempe quia morbus eius id poſtulat aut natura. Idem in te cenſe. Videt hunc popu-

Sæpe enim in anteceſſum adhibetur

Ab illo qui internos omnes morbos imò incinatio nes nouit.

Ideò fruſtrà & temerè in medicinā eius inquirimus.

Aptat enim eā pro varietate ingeniorum.

lum fortaſſe ferociorem eſſe, ideóque flagris coërcendum: illum alterum mitiorem,& in gyrum reduci poſſe ſolâ virgæ vmbrâ. At tibi ita non videtur. Valdè ſcilicet id refert! Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etſi valdè ſe adflictanti. prævident enim læſionem cur. Deus nobis ad perniciem indulgeat, qui verè pueri. nec ſalutaria gnari ſumus petere, nec abiicere nocitura? Tamen, ſi voles,& quantum voles, plora. bibes nihilominus illud poculum mærorum, quod non temerè tam plenum tibi cæleſtis ille medicus propinat.

Noſtra porrò iudicia, in noſtro morbo, corrupta.

Denique Punitionem ipſam bonam & ſalulrem eſſe: Dei reſpectu, hominum, & eius qui punitur.

CAPVT X.

AT Punitio ad malos ſpectat, fateor: non tamẽ mala. Bona enim primò, ſi deum reſpicis: cu-

Clades puniẽdi cauſsa.

ius iuſtitiæ æterna & immota lex peccata hominum aut emendari, aut tolli. Caſtigatio autẽ,quæ ablui poſſunt,emendat: quæ nequeunt, Punitio tollit. Bona iterùm,ſi homines ſpectes quorum ſtare aut perẽnare hęc ſocietas nõ poteſt,ſi violẽtis ſceleſtíſque ingeniis omnia ſint impunè. Vt ad priuatã cuiuſque ſecuritatem, priuati furis aut ſiccarij ſupplicio opus eſt:ſic ad publicam, illuſtri aliquo & cõmuni. Animaduerſiones iſtæ in tyrannos & orbis terræ latrones aliquando interueniant neceſſum eſt, vt exempla ſint quæ admoneant.

Quæ punitio armara, ſed bona dei hominúmq; reſpectu.

**Iuſtitia lumen eſſe, cuncta quod videt.*

* Εἶναι δίκης ὀφθαλμὸν,ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.

quæ aliis regibus populíſque inclament,

Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.

Imò etiam, reſpectu punitorũ. Diuina nõ vltio propriè ſed coërcitio.

Bona tertio,ſi eoſipſos ſpectes qui puniuntur. Pro ipſis enim. Quia non vltio hæc aut vindicta propriè eſt, nec vnquam benignum illud numen ------ *ex irâ pœnas petere imbibit acres*, vt piè poëta impius ait:

ſed non aliud quàm cohibitio quædam à ſcelere & repreſſio : & vt cũ Græcis ſignanter dicam, * κόλασις, ἀλλ' οὐ τιμωρία. Vt mors bonis clemẽter ſæpe immiſſa ante ſcelus: ſic deſperatè malis, in ſcelere. quod ita amant, vt niſi ſectione ab eo nõ auellantur. Siſtit igitur Deus effrænem illum curſum, & peccantes paratóſque peccare benignè tollit. Denique pœna omnia bona. Iuſtitię adſpectu: ſicut impunitas mala, quę efficit vt diutiùs ſceleſti. id eſt miſeri viuant. Acutè Boethus: *Feliciores eſſe improbos ſupplicia luentes, quàm ſi nulla eos iuſtitiæ pœna coërceat.* & cauſſam dat, quia bonum aliquod iis acceſſit (pœna videlicet) quod in reliquo cumulo criminũ nõ habebant.

*Ariſtoteles 1. Rhet. egregiè διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις. 1. Reth. ἡ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκα ἐστὶν ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ποιοῦντος.

De fine quarto. qui homini ambiguus eſt. eum pertinere vel ad Conſeruationem tutelamque Vniuerſi, vel ad Cultum. Singula vberius explicata.

CAPVT. XI.

Finis quidam cladiũ cõmunis & Vniuerſum ſpectãs Ad id conſeruãdũ ſiue ornãdum.

* πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ διέταξε ait Hebræus Sapiẽs, cap. XI.

HI tres fili fines, Lipſi, certi, & clari: & quos pede peragraui ſatis firmo. quartus ſupereſt, quẽ vacillante. Ignotior enim ille & remotior, quàm vt humanæ mentis veſtigium firmiter eum premat. Per nubem dumtaxat video: & ſuſpicari mihi de eo ius, non ſcire, ambire, ſed non adire. Finis quem intelligo communis eſt, & tangit Conſeruationem ſiue Cultum Vniuerſi. Ac de Conſeruatione quidem eo ſuſpicor, quod Deus ille qui ſapienter hæc omnia cõdidit & diſpoſuit: ita condidit, vt ſingula certo * numero, augmento, põdere definiret, nec modũ eum generi cuique excedere fas, ſine inclinatione omniũ aut ruinâ. Ita magnis illis corporibus ſui termini, cælo, mari, terræ: ita animantiũ cuique ſæclo deſcriptus numerus: itémq; hominibus, oppidis, regnis. Excedere ea volũt? turbo igitur cladium aliquis atterat neceſſum eſt & tempeſtas. Nam aliter, noceãt lædántq; pulcherrimũ hoc opus Vniuerſi. Atqui excedere

voluͤt ſæpe, præſertim ea quibus data lex gignendi creſcendique. Homines eccevide. quis neget denſius per naturam.nos naſci, quàm per eamdē mori? adeò vt duo aliqui homines ex ſuo cœtu centena capita paucis anuis producant, non occidant ex iis dena aut vicena. Gregem pecudum. creſcat immenſum, niſi pecuarij quotannis ſecernant aliquas & eligant ad macellum. Aues & piſces. aëra ſiue aquas breui impleant. niſi diſſidia quædam & velut bella inter ipſa ſint, itémque inſidiæ ab humanâ gente. Oppida aut vrbes ſtruit & ædificat ſua quæque ætas: & niſi incendia interueniant aut ruinæ, vix ceperit ea noſter & alter orbis. Et licet in cogitatione ſimili perambules naturam hāc rerum. Quid ergo mirum, ſi Saturnius ille pater falcem interdum immittit in luxuriantem hunc agrum, & ſuperflua aliquot millia peſte demetit aut bello? Niſi faceret: quæ iam regio capiendis nobis ſit? quæ tellus alēdis? Pereat ergo iure in partibus

Creata omnia & preſertim animata, exuberāt & fœtificant Idque ſi violentum nihil interueniat, immenſum.

Ideo gladio quodā cladiuū opus, ad merendum & minuendū.

Aliter orbis non ſtet. Qui deo tamen ante omnia curæ. Or nāt&co lúnteriã clades.

aliquid, vt ſumma iſta ſummarum æterna ſit. Vt enim moderatoribus reip.ſalus populi ſuprema lex eſt? ſic Deo, mundi. At de Cultu coniicio dupliciter. Primùm, quia ornatum nullum in hac veſtâ machinâ concipio, ſine varietate & diſtinctâ viciſſitudine rerum. Solem illum pulcherrimum fateor. ſed gratiorem tamen eum roriflua nox facit. & pallium obductum nigræ matris. Æſtatem amœniſſimam. ſed quam Hiems commendat & glacialia illa marmora, & canæ niues. Quæ ſi tollis, reuerâ ſenſum gaudiúmque intimum tollis ſiue lucis ſiuæ æſtus. In hac ipsâ noſtrâ terrâ, non vna facies me delectar. ſed plana videre capior & colles, valles & rupes: culta & arenas, prata & ſiluas, ſemperque faſtidium & ſatiâs, comites paritatis. Et in hâc vitæ vt ſic dicam; ſcenâ, cur idem habitus mihi ſemper placeat & vultus? Imò non placeat. ſed, meo animo, Alcædonia interdum & malaciæ quædam ſint, quas mox bellorum ali-

Varietate quâdam rerum.

qui turbines abrumpant & ſæuientium tyrannidum procellæ. Quis voueat hoc Vniuerſum ſicut mare mortuum eſſe, ſine vento, ſine motu? Sed & cultum etiam alium odoror, magis ſerium & cum interiore fructu. Hiſtoriæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora ferè ſubſequi poſt cladiũ iſtos nimbos, Bella populum aliquem exagitant, ſed eadem * exacuunt, & ingenij variam culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbum iugum impoſuerunt ſed iugum ſalubre exitu, quod, vt ſol caliginem ab oculis, ſic barbariem ab animis fugauit. Quid Galli nos aut Germani nunc eſſemus, niſi magni imperij illa lux nobis adfulſiſſet? Ferri, horridi, cædibus alienis & noſtris gaudentes, dei hominúmque contemptores. Idéq; vt auguror nouo huic Orbi eueniet: quẽ Iberi ſalutari quâdã ſæuitiâ exhauſerũt, & iidẽ mox replebũt & colẽt. Atq; vt ij magna plantaria habent, arbores alias trans-

Iterum emendatione & expolitione rerum ſiue animorum.

* Quo ſpectat prouerbium. ὁ πόλεμος ἀπάντων πατήρ; quod fruſtra aliò referunt.

ferunt alias inſerunt. alias excidunt: eáque omnia perite adminiſtrant, & in bonum inque fructum: ſic in vaſto hoc mundi agro deus. Scientiſſimus enim ille cultor eſt: & alibi onerofos aliquot familiarum ramulos defringit: alibi hominum aliquot folia decerpit ac deſtringit. Iuuat hoc ſtirpem: at illi cadunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem illam retorridam & virtutum iam effætam: eiicit. Aliam aſperam & infrugiferam: transfert. & quaſdam inter ſe etiam confundit, & velut inſitione quâdam miſcet. Vos, labente imperio, enerues & fracti. Itali, quid optiman terrarũ occupatis? cedite. & duri illi robuſtique Longobardi feliciùs exerceant hanc glebam. Vos mali & molles Græci perîte. & crudi illi Scythæ pangantur & molleſcãt in hoc ſolo. itémque confuſione quâdam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britannium, Normanni Belgicã & finitima occupate. Quæ omnia & plura. Lipſi, prompta non

ignauo Lectori ex hiſtoriâ & euen- tis rerum. Attollamur igitur. & quid quid noxæ priuatim nobis infertur, prodeſſe ſciamus in parte aliquâ V- niuerſi. Huius gẽtis aut regni interi- tus, alterius ortus erit: illius opidi occaſio, exſtructio noui: nec quid- quam propriè hic interit, ſed mutat. An ſoli Belgæ nos eximij apud deũ & ſelecti: ſoli felices perpetuò & Fortunæ tantùm albæ pulli? Inepti plures imò liberi magno illi pa- tri ſunt: quos permitte, quoniam ſimul omnes non vult aut poteſt, foueat & in ſinum recipiat per in- terualla. Fulſere nobis noſtri ſoles: nox paulliſper hîc nunc ſit, & radia- tum illud lumẽ abeat ad Heſperios & occaſum. Seneca, vt ſolet, ad hãc rem aptè & altè. Vir ſapiens *nihil in- dignetur ſibi accidere, ſciatque illa ipſa quibus lædi videtur, ad conſeruationem Vniuerſi pertinere, & ex his eſſe quæ cur- ſum mundi officiumque conſummant.*

Solariũ] quod ex hoc fine peten- dum.

Cōtra iuſtitiam diuinem vetus & vulgata obiectio: cur impares pœnæ? ea inquiſitio ab homine remota, & oſtenſa impia.

CAPVT XII.

Per occaſionē Iuſtitia diuina accuſata Quaſi pœnæ & clades nō ex æquo nec iu meritos.

* *Lucretij verſus.*

CVm interiungeret hic paullū Langius, excepi. Quod fons aquæ viatoribus in æſtu: id mihi tuus ſermo. Fouet, recreat, & frigerante quodam ſucco febrim meam temperat & calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo, quæ priſcos quoque pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, ſi æquabilis Iuſtitiæ illa lex, telum hoc cladium.

-------* *plerumque nocentes*

Præterit, examin atq; indignos inque merentes.

Cur inquā immeriti aliquot populi euertūtur: & culpæ maiorū in poſteros ſæpe expetunt & nepotes Fumus iſte iſte acer mihi in oculis: quē ſi potes, rationis radio tolle. Lāgius

cōtractâ frōte, Itáne adoleſcens inquit, iterū mihi exorbitas? Nolim. Vt enim periti venatores canē nō ſinūt aberrare, ſed inſiſtere veni feræ: ſic ego te veſtigia illa tātū velim preme rè, quæ ſignaui. Fines cladiū tibi ingero, vtſi bonus es, exerceri te ſētias ſi lapſus, alleuari; ſi improbus puniri tu me rapis ad cauſſas. Vaga mens, quid per hanc curioſam curā tibi vis Tangere cæleſtes illos ignes? liqueſces. Scādere in Prouidētiæ arcē? cades. Vt papillones & minuta quædā animacula veſperè lucernæ lumē identidē circumuolitāt, donec amburātur: ſic humana mens laſciuit circa arcanem illam flammem. Cedò cauſſas, inquit, cur diuina vltio hos prætereat, illos tangat. Cauſſas? tutiſſimè dicam me neſcire Non enim cepit me vnquam cæleſtis illa curia, nec ego eius decreta. Hoc tantùm ſcio, cauſſam ante omnes cauſſas eſſe, voluntatem dei. A quâ qui quærit aliā, vim & potētiā ignorat naturæ diuinæ. Nā cauſsā omnē neceſsū eſt, genere quodā, priorā & maiorem.

Sed ſupra hominem oſtenſa ea inquiſitio.

Que cū caſus periculo.

Et ad quam planè cæcutimus.

eſſe ſuo effectu: at Deo & eius voluntate nihil prius aut maius. non ergo vlla eius cauſſa. Deus præteriit: deus tetigit. quid vltrâ hic vis? *Summa iuſtitia eſt*, vt rectè & piè Saluianus ait, *Voluntas dei*. Tamen rationē aliquam huius imparitatis exigimus inquiunt. A quo? à Deo ne cui vni licet quòd libet? & nihil libet, niſi quod licet. Si ſeruus à patre familias ſubditus à Principe rationes exigat, ille cōtumeliam putet. hic rebellionē: tibi plus animi aduerſus deum eſt? Apage te peruerſa curioſitas.* *non aliter hæc ratio conſtat, quàm ſi nulli reddatur*. Et tamen cùm omnia feceris, non euolues te tuis tenebris, nec ad conſilia illa & conſulta verè Tacita pertinges. Egregiè Sophocles.

* Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα, κρυπτόντων θεῶν,
Μάθοις ἄν, οὐδ' ἂν πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.

Quidquid dēs vult, ideo rectū quia vult.

* *Qod in ſummo imperio acutè dictum & Tiberio ingeſtum à Salluſtio. Tacitus 1. Annal.*

* *Diuina nunquā ipſis tegentibus deis, Scibis, nec omnia vſque ſi peruaſeris.*

Tamen vt curioſis ſatisfiat, ſeparatim ad tres veteres obiectiones reſponſum. & primò ad eam de Malis non punitis: quos differri docemus, non dimitti: idque vel hominum ipſorum cauſsâ: vel naturâ quadam dei: quæ ad ſupplicium lenta.

CAPVT XIII.

RVdis hæc & ſimplex via ſola, hic tuta, Lipſi: reliquæ fallaces & lubricæ ad lapſum. in diuinis ſuperiſque vnum acumen eſt nihil cernere, vna ſcientia nihil ſcire. Tamen quoniam olim & nunc inuoluit ingenia hæc nubecula: euoluam eâ te breuiter, ſi poſſum, & hærentem trans-feram quoque per hoc flumen. Tu cæleſtis & æterna Mens (in altum ſuſpiciebat) pacem veniãque mihi da, ſiquid in his arcanis minùs pium purúmve dicam adfectu tamen pio. Ac primum, Lipſi, communiter Iuſtitiam ſuam adſerere deo poſſe videor, vno iſto ictu.

Simplicitas & modeſtia deo grata.

Cuius Iuſtitia generatim probata.

Si ad ſpicit res humanas deus, etiam curat. ſi curat regit. ſi regit, iudicio regit. atſi iudicio, quomodo iniuſtè? Non enim regimen vllum ſine eo ſit, ſed congeries, confuſio, turba. Quid habes quod opponas huic telo? quod ſcutum aut quæ arma? ſiverum fateri vis, imperitiæ humanæ. Nõ capio, ais, cur hi puniãtur, hi nõ puniãtur. Benè habet. ergóne ad imprudẽtiam, impudentiã adiũges & vim diuini illius purique iuris quia non capis, carpes? Quæ poteſt contra iuſtitiam iniuſtior eſſe ratio? Si hoſpes aliquis arbitrari leges aut inſtituta patriæ velit, ſilere eum iubeas & faceſſere, quia non capit, tu terræ huius incola temerè dãnabis ignotas cæli leges? tu opus, conditorem? Et tamen age, liceat, premã te enim iam propiùs, & calũniæ tuæ nebulas diſtinctè examinabo ad rationis, vt poſtulas, ſolem. Tria obiicis. quod malos non puniat: quòd immeritos puniat: quòd ſubſtituat & commutet. De primo, priùs. Malos, ais, diuina vltio malè preterit. Itáne præterit

Quam ſola imperitia noſtra accuſat.

Iniuſta lege & more.

Omnis contra iuſtitiã ſuperã calumnia triplex.

imò, vt ego ſentio, differt. Si magnũ æs alienum habeam, & ab illo debitore ſtatim exigam, huic in diem reponem: quid culpes? arbitrij enim hoc certè mei & ſpontis. Atqui idem facit magnus ille deus, cui cùm pœnam improbi omnes debeant, ab iſtis eam ſtatim exigit, in aliis differt ſed cum fænore ſoluendum. Quæ hic inquitas? Niſi tu dei vicem fortaſſe ſolicitus es, & metuis nequid ei pereat per hãc benignam moram. Atqui ſecurus es, mi homo: nemo vnquam decoquet ſupero huic creditori. In oculis eius omnes ſumus quocumque fugimus, imò in neruo & in vinclis. Sed vellem inquies, tyrannum illum nunc puniri, & præſenti cæde eius ſatisfieri tot oppreſſis. clarior enim ita nobis de iuſtitia. Clarior iuſtitia? imò tuus mihi ſtupor. Quis enim tu ille es, qui Deo nõ ad pœnam ſolùm præeas, ſed eius etiam tempora præſcribas? Vtrùm iudicem eum tuum eſſe cẽſes, an lictorem tãtùm & adminiſtrũ? Abi, duc verbera, caput obnu-

Diluta prima, quòd nõ puniantur omittit. præſẽtaneam pœnam interdũ deus nõ remittit.

Nec hęc dilatio ei fraudi.

Cur omittat, ſiue differat.

Primo, tempeſtiuæ correctionis cauſſa.

bito, arbori infelici ſuſpendito. ita enim mihi viſum. Heu impudentiã! ſed Deo aliter viſum, quem ſcire debes paullò clarius hîc cernere, & alio quodam fine punire. Te calor exagitat, & aufert vindictæ quædã cupido. à quibus illo remotiſſimus, exemplum ſpectat, & correctionẽ aliorum. Scit autem optimè quibus ea vtilis eſſe poſſit, & quando. Magna momenta temporum ſunt, & ſaluberrima ſæpe medicina abiit in perniciem data non opportunè. Caligulam in primo tyrãnidis ſuæ curſu ſuſtulit: Neronem graſſari paullò diutiùs ſiuit; diutiſſimè Tiberium. nec ambige, quin eorum ipſorum, qui tum quoque querebantur, bono. Egent diuturno ſæpe flagello mali noſtri & inemendati mores: at nos tolli illud ſtatim volumus & conijci in ignem. Hæc vna tarditatis ratio, quæ nos tangit: alia quæ ipſum Deum. cui videtur inſitum, *vt lento gradu ad vindictam ſui procedat, tarditatemque ſupplicii grauitate compenſet*. Bene Syneſius *, τὸ θεῖον

Secundo, naturę ſuæ ſi fas ita loqui ductu.

* *Diuinum numine; lentè & ordine progreditur*

[illegible]

χωλῇ καὶ πάξει βαδίζει. nec malè priſci, qui ab hac mente Deos fingebant laneos habere pedes. Vt quantumuis feruidus & vindictè properus ſis, non videaris ægrè ferre debere hanc morem: quæ ita pœnę interuallum eſt, vt ſit & augmentum.

Quæ aliquãdo tamẽ cũ fœnore veniunt.

Dic mihi, tragœdiam ſi ſpectes, an indignêre ſi Atreus ille aut Thyeſtes in primo alteróque actu ſublimes per ſcenam & elati paulliſper incedant? regnent, minentur, imperent? non opinor. breuem enim felicitaté eam eſſe ſcias, & expectes vt fœdè mox ruant in extremo actu. In mũdi hac autem fabulâ, cur iniquior in deum, quàm in poëtam aliquem es? Ille impius floret, ille tyrãnus viuit. Ita ſed cogita primum hunc actum eſſe: & iam antè animo tecum præcipe, gaudium iſtud manere lachrymas & angores. Scena hæc mox ſãguine diffluet, & voluentur in eo purpureæ iſtæ aurataeq; veſtes. Bonus enim ille noſter poëta eſt, nec temere migrabit tragœdiæ ſuæ leges. Nónne etiam in Muſicâ diſſo-

vita hæc impiorum tragœdiæ compar.

nas aliquamdiu voces fers,quia extrema deſitura ſcis in concentum? idem hîc fac. At enim Punitionem eam non vident ſemper læſi. Quid mirum? longiuſcula enim ſæpe fabula eſt, nec illi perſedere tamdiu potuerunt in hoc theatro. Vident tamen alij: & concipiunt iure metum, quoniam ampliari quoſdam in rigido hoc iudicio vident, non abſolui; diffindi pœne diem, non tolli. Quamobrem,Lipſi,hoc tene, differri aliquando impios, non dimitti:nec crimen quamquam in pectore geſtare, qui non idem Nemeſium in tergo. Sequitur enim illa dea,& vt cum Euripide dicam.

-------- * σιγᾷ καὶ βραδεῖ ποδὶ
στείχουσα μάρψει τοὺς κακοὺς ὅταν τύχῃ.

** ſilenter & lento pede Progreſſa rapiet improbos in tempore.*

Deinde oſtenſum plures eſſe Pœnas: & quaſdam occultas internaſque, quæ ſcelus ipſum comitentur. & quas improbi effugiunt numquam. quæ grauiores quàm vllæ externæ

CAPVT XIIII.

QVæ tamen vt clariùs capias, & ſemel te ducam in arcem ipſam huius cauſſæ : hoc ſciendum triplices diuinas eſſe pœnas. Internas, Poſtumas, Externas. Illas appello QVÆ ANIMVM TANGVNT, SED ADHVC IN CORPORE. vti ſunt angores, pœnitentia, metus, & conſcientiarum mille morſus. Alteras, QVÆ EVNDEM ANIMVM, SED LIBERVM IAM ET A CORPORE ABIVNCTVM. vti pœnæ eæ ſunt quas, morte obitâ, ſceleſtos manere etiam è priſcis illis plerique non vane ſuſpicati ſunt. At tertias, QVÆ CORPVS TANGVNT, AVT QVÆ CIRCA ILLVD. vt paupertas, exſilium, dolor, morbi, mortes. Et eſt quidem plerumque, vt eæ omnes iuſto quodam dei iudicio in impios conueniant : certè quidem priores duæ ſemper. Vt de Internis dicam : quis ille vmquam tam proiectus ad omne nefas, qui non acria quædam flagella in animo & velut ictus ſenſerit, ſi-

Plures tamē diuinas eſſe pœnas & Internas?

Poſtumas. Externas.

Aliquæ exiſtis ſemper experiũt in impios Prę ſertim Internę, quę animum lãcinat.

* *Subſequa iniuriæ pœna*
* *Coætanea & æqualis.*

ue in faciendo ſcelere , ſiue magis poſt factum? Verè enim * ἀκόλυθος τῆς ἀδικίας ἡ τιμωρία , vt Plato olim dicebat: vel , vt veriùs & fortiùs Heſiodus , * ἡλικιῶτις. Cognatum, imò innatum omni ſceleri ſceleris ſupplicium! & nihil in vitâ ſecurum ſolutúmque præter Innocentiam eſt. Vt cruciarij, Romano ritu , crucem ſuam ferebant , ipſi ab eâ mox ferendi: ſic impiis omnibus conſcientiæ hanc crucem Deus impoſuit , in quâ pœnas luant priuſquā luāt. An tu ſolem eam punitionem cenſes, quæ incurrit in oculos ? quam corpuſculum hoc ſubit? Non eſt. externa iſta omnia leuiter , nec in longum nos tangunt: interna ſunt, quæ angunt. Vt magis in morbo iudicātur qui tabe aut marcore laborant quàm qui inflammatione aliquâ aut febri: & tamen hæ magis appârent: ſic in grauiore pœnâ improbi , qui lento illo paſſu ducuntur ad æternam ſuam mortem . Caligulam olium per ſæuitiā imperare ſolitus, *Ita fieri vt ſentiat ſe mori* : id iſtis e-

Eaque pœnæ grauiores.

Quæ ſæpe ſub alacri & læta facie.

uenit, quos carnifex ille animus cottidie minutis ictibus cædit & pungit. Nec ſplendor ille tibi imponat, & circumfuſa potentia, aut opes, quia non magis illi ideò felices aut beati, quàm ſani quorum febris aut podagra recumbit in purpureo ſtrato. Mendicum aliquem in fabulâ vides, qui regis perſonam ſuſtinet, auratum & pulchrum. vides, ſed non inuides: quia latêre ſub auro illo ſcis ſcabiam, pædorē, ſordes. idē exiſtima in magnis omnibus iſtis & ſuperbis tyrannis: *Quorum mentes ſi recludentur*, ait Tacitus *poſſint aſpici laniatus & ictus: quando vt corpora verberibus, ita ſæuitiâ, libidine, malis cōſultis animus dilaceretur.* Rident illi ſæpe, fateor ſed non verum riſum. Gaudent: ſed non germanum gaudium. non hercle magis quàm ij qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum aut teſſeris fallere ſe conantur, nec fallunt. Manet enim impreſſus ille imminentis ſupplicij terror. nec tollit ſe vm- In malis, diſſidium linguæ & ſenſus.

quam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, ſodes, dimoto externorum iſto velo, Siculum illum tyrannum.

Diſtrictus enſis cui ſuper impiâ
Ceruice pendet.

Audi Romanū illum lamentātem. * *Dii me deæque peius perdant, quàm perire cottidie ſentio.* Audit alterū ingemiſcentem, * *Ergo ego ſolus nec amicum habeo, nec inimicum.* Hæc vera illa animorum tormenta, Lipſi, hi cruciatus, angi ſemper, pænitere, metuere: quibus caue compares eculeos vllos, fidiculas, vncos.

* *Tiberij verba ex epiſtolâ ad Senatum.*

* *Neronis morituri verba.*

Pœnas etiam poſtumas manere improbos. & plerumque imò ipſas æternas: quæ exemplis aliquot illuſtribus adfirmatæ.

CAPVT XV.

ADde iam huc Poſtumas illas & æternas pœnas quas è mediâ Theologia poſuiſſe mihi ſatis ſit, non euoluiſſe. Adde etiam Externas. quæ tamen ſi deſint, cùm priores illæ irrogentur. quis cæleſtem. Iuſtitiam iuſtè culpet? At non deſunt. nec factum vmquam (certè rarò) quin apertè ſceleſti & aliorum oppreſſores. pœnas itē alterint ſpectabiles & apertas. alij citiùs, alij ſeriùs: alij in ſe alij in ſuis. Vides & quæ reris Dionyſium illum in Siciliâ, ſtupra, rapinas, cædes, multos annos impunè exercentem; paullùm ſuſtine. videbis eumdem mox infamē, extorrē, inopem, à ſceptro (quis credat?) ad ferulam deuolutum. Ille magnæ inſulæ rex ludum Corinthi aperiet, ipſe Fortunæ verus ludus. Parte aliâ, Pompeium in Pharſaliâ vinci indignaris, & exercitum pęnè è Senatu? ludere & laſciuire aliquādiu in ciuili ſanguine tyrannū? ignoſco. video enim Catoni ipſi clauum hîc tantum non recti iudicij extortum, & elicitā ab alto pectore ambi-

Poſtumæ pœnæ de quibus Theologi propriè diſſerunt. Sed plerunque etiam Externę præeūt.

Siue in ipſis qui peccârūt, ſiue in ſtirpe. Dionyſij mira & verè à Deo punitio.

guam vocem, *Res diuinas multum habere caliginis*. Sed tamen tu Lipſi, tu Cato flectite paullùm huc oculos: vnus adſpectus in gratiam reducet vos cum deo. Cæſarem illum videte, ſuperbum, victorem, opinione ſuâ & aliorum iam deum. in Senatu, & à Senatu interfectũ. nec ſimplici morte, ſed viginti tribus plagis confectum, inſtar feræ in ſanguine ſuo voluntatem. & (quid amplius vultis?) in Pompeij curiâ, ſuperſtante Pompeij ſtatuâ, magnam victimam. Magni manibus parentâtem. Ita Brutus in campis Phillippicis. pro patriâ & cum patriâ moriens, mihi quoque miſerationi eſt. ſed conſolor idem, cùm haud longè videó victores illos exercitus, velut ad eius tumulum, gladiatorio more inter ſe commiſſos: & è ducibus alterum, M. Antonium, terrâ maríque victum, inter tres mulierculas, mulieroſa illâ manu ægrè mortẽ inueniẽtẽ. Vbi tu es Oriẽtis ille paullo antè dominus? laniſta Romanorũ exercituũ? Pópeij & Reip. ſector: En,

Item Iulij Cæſaris.

Item M. Antonii.

in fune cruentis manibus pendes! en, viuus in monimentum tuum repis! en, ne moriens quidem auelleris ab eâ quæ tibi morti! Vide an vanè vocem ſupremam & votum illud efflauerit Brutus iam moriens.

*Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ὃς αἴτιος κακῶν. *Ne huius mali te fallat auctor, Iupiter.

Non enim latuit profectò, non effugit: non item ille alter dux, qui pœnam iuuenilium ſcelerum non obſcurè in ſe luit, & clariùs in omni ſuâ ſtirpe. Sit felix & magnus Cæſar, & verè Auguſtus: ſed filiam tamen Iuliam habeat, ſed neptem. nepotes alios per fraudem, per vim amittat, alios abdicet. & horum tædio, quatriduanâ inediâ mori velit, nec poſſit: denique cum Liuiâ ſuâ viuat, fœdè ductâ, fœdè retentâ: & quum turpi amore ipſe periit,* turpi morte per eam per eat. *In ſumma*, inquit Plinius: *Deus ille, cælúmque neſcio adeptus magis an meritus, hærede hoſtis ſui * filio excedat.* Hæc taliáque cogitanda, Lipſi, cùm querela illa iniquitatis erumpit: & ad

*Ob ſuſpicio nē veneni ab eâ dati.

* Nempe Tiberio.

Concluſio huius loci & querelæ de Malis

duo ſemper vertenda mens, Tarditatem ſupplicij & Varietatē. Non punitur nunc ille? mane. punietur. Non in corpore? ſed fortaſſe in animo. Non viuus? ſed certè mortuus,

Numquam antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

Vigilat enim ſemper diuinus ille oculus: & cùm dormire eum cenſes, conniuet. Tu tantùm æquus in eum ſis: nec iudicem tuum inaniter accuſa, iſpe ab eo iudicandus.

Reſpōſio ad alteram obiectionem de Immeritis. oſtenſum omnes meruiſſe pœnā, quia omnes in culpa. & qui magis aut minus, ægrè imò nullo modo ab homine poſſe diſcerni. Deum ſolū eſſe, qui noxas clare videat. ideoque iuſtiſſimè puniat.

CAPVT XVI.

Secūda calūnia, de immeritis

Sed enim immeriti & innoxij aliquot populi puniūtur. inquis Nam hæc ſecunda tua querela; ſiue calumniam potiùs dicam. Incaute adoleſcens, ſic loqueris? Puniuntur ne immeriti? Vbi ergo gētiū, gentes

tibi repertæ ſine noxâ? Fiducia i-mò temeritas ſit in ſingulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes ſtatuere im-peccãtes? Vaniſſimè. Peccamus e-nim & peccauimus omnes; ſcio na-ti in labe, viuimus in labe, & cæli iã armamentaria, vt cum Satyrico illo iocer, ſine telo ſint, ſi fulmina ſemper miſſa in merentes. Non enim vt piſces in ſalo nati & alii, ſalẽ tamen nõ referũt: ſic cenſendũ homines in hâc mũdi fæce, eſſe ipſos ſine fæce. Atqui ſi omnes in noxâ, vbi populi iſti immeriti? Culpæ enim comes iuſtiſſimè pœna ſẽper eſt. Sed inæ-qualitas, inquies, illa mihi diſplicet: quòd quidã premũtur qui minora peccârũt, florent & regnant qui ma-gna. Nẽpe hoc erat! eripies tu cre-do, trutinam cæleſtis iuſtitiæ manibus, & tuo quodã ſenſu põderibúſque eam librabis. Quò enim aliter ſpectat hæc delictorum parum im-pariúmve eſtimatio, quã ante deum tibi ſumis? Sed duo hîc, Lipſi, cogi-ta. Primùm, æſtimari ab homine

Verè calumnia; quia innoxij aut immeriti nuſquàm.

Nec prętexenda inæqualitas culpæ aut pœnæ.

Cui homines nõ boni iudices.

noxas alienas non poſſe, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem: tu ea legitimè diſcernas; qui nec cernis: Quod enim facilè mihi das, animus eſt qui peccat: per corpus quidem & ſenſuum hæc inſtrumenta, ſed ita vt momentum & pondus omne criminis ſit ab ipſo. Quod adeò verum eſt, vt ſi inuitum aliquem ſtatuis peccaſſe non peccârit. Id autem ſi eſt: quomodo, obſecro, peccatum ipſum peruidebis, qui nec cubile eius aut ſedem? Nam mentem certè adeò alienã videre nõ potes, vt nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua eſt, cenſuram æſtimationémque vindicantis in re nec viſâ plenè nec videndâ, nec notâ nec noſcendâ. Secundò illud cogita, vt maximè ita ſit, nec malum tamen aliquid hîc eſſe. nec iniquũ. Non malum: quia illorum ipſorum bono fit, qui caſtigantur ſtatim vel in minimis noxis. Dilectio illa diuina eſt: & iure ſemper ſuſpecta

Vt qui animũ non vident peccati ſedem.

Nec cauſem itẽ externæ punitionis: quæ ſæpe pro bono.

tarditas, cui grauior Punitio adhæreret. Non item iniquum: quia pœnam, vt dixi, omnes meruimus: nec vnquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ ſuperſint falſâ hac aquâ cladium velut eluendæ. Quamobrem, adoleſcēs, mitte hāc de æſtimatione noxarum intricatiſſimam litem, tu terreſtris pedaneúſque iudex: deo permitte, qui haud paullò æquius de eâ certiúſque è ſuperiore tribunali cognoſcet. Ille eſt ſolus, qui merita poteſt expendere: ille, qui ſine vllo ſimulationum fuco aut ceruſsâ, virtutem vitiúmque videt in vero ſuo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus videt & mentem? qui linguas & fibras? aperta denique & operta? Quíque non facta ſolùm ipſa, ſed cauſſas eorum & progreſſus videt in clarâ luce. Thales olim interrogatus, * ἆ λήθοι θεοὺς ἄνθρωπος ἀδικῶν; ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος, verè reſpondit. At nos contrà hîc in nube. qui non ſolùm occulta ſcelera non videmus, ſub tunicâ (quod

Deo igitur ſoli ſeruāda hæc eſtimatio.

Qui Καρδιογνώστης.

Et quā velū nullum aut ſimulatio externa fallat.

* *An falleret Deos iniuſtè faciēs? ne cogitans quidem.*

aiunt) & ſinu admiſſa, ſed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipſam & vim eius, cernimus, ſed externa quædam veſtigia admiſſæ & iam fugientis. Optimi ſæpe nobis, qui deo peſſimi: & reiecti contrà, qui illi electi. Claude igitur, ſi ſapis, de meritis aut immeritis os & oculos: cauſſæ tam obſcuræ nō benè cognoſcūtur de plano.

Reſponſio ad obiectionem tertiam, de pœnis tranſlatis, exemplis monſtratum id etiam apud homines fieri. Quæ Deo tranſlationis huius cauſſa ſit. & pluſcula alia ſatis curioſæ ſubtilitatis.

CAPVT. XVII.

Tertia calūnia, de Subſtitutis in pœnā. Quod tamen nec apud homines.

AT tertia etiam offuſa à te Iuſtitiæ nebula abſtergenda eſt, de Subſtitutis. Pœnas enim, inquiūt parùm iuſtè Deus transfert, & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem itane hoc nouum aut mirum? Imo miror ego mirari iſtos miria-

nes cùm cottidiè ipſi id faciant in ſuâ terrâ. Dic ſodes, beneficia quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nónne tranſeunt ad nepotes? ſanè tranſeunt. nec aliter in multis aut pœnis, opinor, quæ iiſdem impoſitus ob ſcelus. Ecce in perduellionis aut maieſtatis crimine, manifeſtò alij in culpâ ſunt, alij in pœnâ. idque adeò intendit humana ſæuitia, vt latæ leges ſint, quæ innoxios liberos æternâ egeſtate puniant, *vt mors ſit eis ſolatiũ, & vita ſupplicium.* Maligni veſtri animi: regi alicui aut dynaſtæ licêre id vultis, non vultis deo. Cui tamen, ſi examinas, haud paullò iuſtior ſeueritatis huius cauſſa. Peccauimus enim & rebelles magno huic regi fuimus in vno omnes: & per tot ſtirpium traduces primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & catena quædam hæc criminum coram Deo eſt: nec peccare, exempli cauſſâ, pater meus aut tuus iam cœpit, ſed patrum omnes patres. Quid ergo mirum, ſi punit

nouum aut inſolens. Cottidiè enim pri uilegia aut pœnæ trãſmittuntur.

Quod in pœnis iuſtiſſimè fa citneus. Quia deuinĉti cum parentibus ſumus ad gnatâ culpa.

in poſteris non propriè diuerſa delicta, ſed communione quâdam ſeminis iuncta, nec vnquã intermiſſa? Sed vt omittam hæc ſublimia, & agam tecum magis populari quâdã rationum viâ: hoc ſcito: deum cõiungere, quæ nos per imbecillitatẽ aut imperitiam diſparamus: & familias, oppida, regna, nõ vt varium quiddam intueri aut confuſum, ſed vt corpus naturámque vnam. Scipionum illa aut Cæſarum familia, vnum illi eſt: Romana aut Attica vrbs, ab omni ſuo æuo, vnum: vnũ item Romanum imperium. Iure. vinclum enim quoddam eſt & legum iuríſque ſocietas, quæ magna corpora hæc ligat: efficítque vt etiã inter æuo diſſitos communio quædam ſit præmiorum & pœnarum. Itaque Scipiones olim boni? apud cæleſtem illum iudicem poſteris id quoque proſit: Mali: noceat. Belgæ ante annos aliquot laſciui, auari, impij? nos luamus. quia in externâ omni punitione Deus non præſentia ſolum adſpicit, ſed præterita etiã

Deniq; quia cõiungit & ſub vno aſpectu habet res & crimina quę nos ſeiungimus.

Societates aut corpora Deo vnum.

Tẽpora itẽ diſſita cõiungit.

reſpicit: & duûm horum tẽporum momentis temperat æquabiliter iuſtitiæ ſuæ lancem. Dixit,* externâ punitione. & velim notes. Non enim culpæ ipſæ transferuntur, aut criminum quædam confuſio fit: abeſt: ſed pœnæ dumtaxat ſiue caſtigationes quædam circa nos iſtæ ſunt, non in nobis : & ad corpora aut opes ſpectant propriè, non ad animum hunc internum. Quid autem hîc iniuriæ? Hæredes enim certè commodorum præmiorúmque, ſi qua maioribus debita ſunt, eſſe volumus : cur onera recuſemus & pœnas?

*Que videlicet caſtigatio proui da & inſtar medicinæ eſt. at in pœnis, vt cum vulgo dicam ſpiritalibus, aliud eſt: nec ea perſonã excedũt.

Delicta maiorum immeritus lues Romane.

canit Romanus ille vates. verè, niſi quod addit *Immeritus*. Meritiſſimò enim. quia meruêre maiores. Sed effectum videre poëta potuit, non adſurrexit ad cauſſam. Vt autem in vno eodemque homine, iure in ſenectâ ætate delictum aliquod punimus admiſſum in iuuentâ : ſic Deus in imperiis aut regnis peccata vete-

ra,quia exrerna cõmunionis ratione vnum quiddam Deo ſunt & cõiunctum. Interualla hæc temporum apud illum nos non diuidunt, qui omnem æternitatem clauſam habet in capaci ſuà mente. An vero * Martiales illi lupi olim tot vrbes euerterint, tot ſceptra fregerint impunè? tantum cædium ſanguiniſque hauſerint, ipſi ſemper incruenti? Tum denique fatear vindicem nullum Deum eſſe, * *qui quæ gerimus audit & videt*. Sed non eſt ita pœnas vel in poſteris ſuis pendant aliquando neceſſum eſt, tardas etſi non feras. Nec Temporum ſolùm hæc coniunctio apud Deum eſt. ſed & Partium. Hoc volo dicere ſicut in homine cùm * manus, penis, venter peccauit totum corpus id luit: ſic in communi aliquo cœtu, paucorũ delictũ expetere ſæpe in omnes. preſertim ſi ij qui peccant velut digniora quædam membra ſint, vt reges, principes magiſtratus. Verè Heſiodus & ex ipſo Sapiẽtiæ penetrali:

** Romanos intelleg o.*

** Plauti eſt in Captiuis.*

** Furto libidine, ingluuie*

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
Ὅστις ἀλιτραίνει καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται.
Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων
Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.

Vnius ob crimẽ pœnas Vrbs tota repẽdit
Si quis ſacrilege ſeſe geraſſit aut iniuſte,
Iupiter hinc cælo clades immiſit ab alto
Peſtem ſiue Famem.

Ita claſſis Argiuorum tota periit.
Vnius ob noxã & furias Aiacis Oilei.
ita in Iudæa ſeptuaginta millia hominum peſtis vna iuſtiſſimè abſtulit, ob iniuſtam * libidinẽ regis. Et interdũ cõtrà, vbi omnes peccarũt, Deus vnũ paucóſve ſeligit velut piaculares publicæ noxæ. In quo ſi à *rigido illo paritatis iure paulliſper diſcedit, tamen ex iniquitate ipsâ æquitas noua oritur: & clemẽs quædã iuſtitia in multos eſt, quod ſæuitia videtur in paucos. Nónne etiam pedagogi ferula, è numero laſciuiẽtis gregis, vnum aliquem cædit: imperator è fuſo exercitu, paucos, decumatione caſtigat? ſalubri tamẽ

* *Quâ David populum ambitioſè recenſuit.*

* Rectè Tacitus: *Sunt aliquid ex iniquo omne magnũ exẽplũ quod aduerſus ſingulos vtilitate publicâ rependitur.*

vterque conſilio, quia paucorum ea punitio terret nihilominus & emẽdat omnes. Vidi medicos ſæpe venam in pede aut brachio incidere, cùm totum corpus doleret: quid ſcio an idem hîc fit? Arcana enim hæc arcana, Lipſi: &, ſi ſapimus, propiùs non tangemus ſacrum illum ignem. cuius ſcintillas & ſtricturas quaſdam videre homines fortaſſe poſſumus: non poſſumus ipſum.

Abſtracta cogitatio ab iſtis.

Vt ij qui in Solem acriùs defigunt oculos, eos amittunt: ſic mentis omne lumẽ, qui eam intendũt in hoc lumen. Abſtineamus igitur cenſeo curioſæ & cum periculo quæſtionis! & hoc ſaltem nobis ſtet, æſtimari noxas humanitùs non poſſe, non debere: aliam apud Deum trutinam eſſe, aliud tribunal, & quomodocumque ſe recondita illa iudicia habeant: non culpanda ea nobis, ſed ferenda & verenda. Vnam hanc tibi ſententiam ingero, quâ manum huic rei & ſimul Curionũ omnium ori imponam,

Quæ nec capta nobis, nec capiẽda

Iudicia Dei multa occulta ſunt: nulla iniuſta.

Tranſitus ad Locum vltimum factus qui ab Exemplis. & oſtenſum, vtile interdum eſſe, ſeriæ medicinæ admiſceri quædam iucunda.

CAPVT XVIII.

HÆc ſunt Lipſi, quæ pro diuinâ Iuſtitiâ dicenda cenſui contra hos iniuſtos. quæ non planè ex re meâ eſſe fateor, nec tamē præter illam: quoniam non dubiè æquiùs libentiúſque Clades has feremus, perſuaſi eas non iniquas. Et interuallo hîc aliquo ſermonis, ſubitò iterum erupit Langius, Benè habet, inquiens. reſpiraui. Superauî omnes quæſtionum illos ſcopulos, & plenis iam velis inuehi mihi poſſe videor in portum. Quartũ vltimúmque meum agmen conſpicio: quod producam ſanè libens. Et vt nautę, cùm in tempeſtate Geminos vidēt ſpem magnam & alacritatem concipiunt: ſic ego, cui poſt hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas

Reditio ad ſermonem ipſum de Cõſtantiâ.

Quartũ pro eâ telũ, ferro duplici.

mihi enim priſco ritu eam ita dice-
re: quia biceps,& duo per eam mi-
hi vincenda. Nec grauia hæc mala
eſſe quæ nunc patimur. Nec noua.
Id dum facio,in pauca hæc quæ ſu-
perant, Lipſi,volentem attentúm-
que te mihi da. Numquam magis
Langi,inquam ego. Nam me quo-
que iuuat euaſiſſe illa aſpera: & à
ſeriâ & ſeuerâ illâ medicinâ, auidè
adſpiro ad hanc lenem & popula-
rem. Ita enim futuram eam titulus
mihi indicat. Nec erras, inquit Lan-
gius. Nam vt medici poſtquam, vſ-
ſerunt & ſecuerunt ſatis,non omit-
tunt ſtatim ægrum aut deponunt,
ſed benigna fomenta quædam &
acopa adhibent,doloribus mitigan-
dis:ſic in te ego. quem quoniam
ferro & igne Sapientiæ purgaſſe ſa-
tis videor,lenibus nunc quibuſdam
alloquiis fouebo,& tractabo manu,
quod dicitur, molliore. Deſcen-
dam ex illo philoſophiæ arduo col-
E literis etiā medicina animo. le, & deducam te paulliſper in a-
mœnos Philologiæ tuæ campos.
Idipſum tamē nō recreando magis

tibi, quàm ſanando. Vt Democharem medicum aiunt Conſidiæ cuidam mulieri nobili, quæ omnem aſperiorem medicinā abhorrebat, lac caprarum callidè propinaſſe, ſed quas mero lentiſco paſcebat? ſic ego hiſtorica quædam & oblectantia tibi infundam. ſed occulto quodam Sapiētiæ ſucco tincta. Quid refert quá viâ ſanemus ægrum, dum perſanemus. rum ſed præſertim hiſtoriis.

Non tam grauia eſſe Mala publica, quàm videtur. idque primò, ſed breuiter, Ratione oſtenſum. Circūiecta enim rebus plerúmque vanè timeri, non ipſas.

CAPVT. XIX.

SED ades iam mea Legio. & tu ante omnes cohors prima, quâ pugnamus, Nō eſſe grauia hæc mala. Id duplici telo effectum volumus Rationis & Cōparationis, Rationis: quia illam ſic reſpicis, reuera nec grauia aut magna hæc omnia quæ adſunt quæque imminent, ſed Prima argumēti huius pars, de leuitate cladium Si eas Ratione examinás.

videntur tantùm. Opinio eſt quæ attollit ea & exaggerat,& velut cothurnis quibuſdam auget. Sed deme,ſi ſapis, circumfuſam eam nubem,& vide res in clarâ luce. Paupertatem exempli cauſsâ in his Cladibus publicis times,Exſiliũ, Mortem. Ea igitur ſi rectis firmíſque oculis inſpicis,quantula ſunt? ſi ſuis ponderibus examinas, quàm leuia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? eris igitur pauper. Naturâ nónne talem te dedit, talem rapiet? Quòd ſi triſte & infame nomen tibi diſplicet, commuta, eris expeditus. Subleuauit enim te Fortuna, ſi neſcis,& tutiore iam loco repoſuit. nemo vltrà exhauriet. quod damnum tu putabas, remedium eſt. At exſul etiam ero. Imò, ſi voles, peregrinus. Adfectum tuum ſi mutas, mutas patriam. Sapiens vbicumque eſt peregrinatur: fatuus ſemper exſulat. Sed mors mihi à tyranno imminet. Qua ſi non cottidie à naturâ. Sed infamis illa, quæ per gladium

Paupertas enim nō dura

Non graue exſiliũ.

Non ipſa mors.

aut per laqueum. O ſtulte, non illa aut vlla mors infamis, niſi vita tua ſit. Cita ab orbe condito optimos & illuſtriſſimos quoſque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipſi, rebus omnibus) guſtum enim tantùm tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur: & inſpiciendæ eæ nudæ, ſine Opinionum vllâ veſte aut perſonâ. At nos miſeri ad vana & externa cõuertimur: nec res ipſas timemus, ſed circumpoſita rebus. Noſcogitando ea aggrauamus.

Ecce ſi mare nauiges, & magnum illud fiat: mens tibi abit, & contremiſcis. non aliter quàm ſi naufragiũ feceris, totum illud ebibendum tibi ſit. at ſextarius vnus aut alter ſufficerint. Si terræ motus ſubitò exortus, qui clamor & metus? cenſes totum oppidum, ſi ruat, in te caſurum, aut certè domum. & neſcis quàm ad cerebrum tuum elidendũ ſatis ſit vnus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus iſtis fit: in quibus ſtrepitus præcipuè nos terret & vaniſſima imago rerum. En ſatellitium illud! en gladios! Quid iſti ſatellites

Plura nos huius rei in Thraſea noſtro, ſiue de cōtemptu mortis.

quid gladij? quid facient? Occident. Quid occiſio? ſimplex mors. & ne nomen ipſum te terreat, animæ à corpore abſceſſus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladij, facient idem quod vna febris, quod vnus acinus, quod vnus vermis. Sed enim durius. Imò nō paullò lenius: ſi quidem febris illa quàm præoptas, toto anno hominem ſæpe torqueat: ictu hic & momento trāsfigitur. Benè igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare ſolitus quàm μορμολύκεια ſiue laruas. Quas ſi ſumis, vidéſne quomodo pueri te fugiant? ſed pone eaſdem & verâ facie te oſtende, accedent iterum & amplectentur. Idem in iſtis: quæ ſi detractis perſonis & ſine pompâ videas, timuiſſe te fatearis timorem puerilem. Vt grando tectis magno ſtrepitu illiſa, ipſa tamen diſſilit: ſic iſta in firmum animum ſi accidant, franguntur non frangunt.

Socratis breue, ſalubre dictum.

Ad Comparationem ventum. ſed prius exaggerata Belgarum & huius aui mala eáque opinio communiter refutata: & oſtenſum, ingenium humanum pronum ad augendos ſuos luctus.

CAPVT XX.

NON ex ſpe aut opinione meâ tam ſerius Langij ſermo. Itaque abrumpens, Quò abis? inquam. hócne pollicitus? Mella & mulſa hiſtoriarum exſpectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapientiæ penu. Quid cenſes? cum Thalete aliquo rem tibi eſſe? cum Lipſio eſt: qui homo & inter medios homines, remedia etiã deſiderat paullò magis humana. Langius cleméti voce & vultu, Agnoſco, iure culpas, inquit. Nã dũ purũ illũ Rationis radiũ ſequor, exceſſiſſe Publicâ viâ me video: & furtim relapſum in Sapiẽtiæ callẽ. Sed iam emendo: & gradum figo in limite

Intercisio sermonis, nimis v-beris alioqui & diffuſi.

magis noto. Diſplicet Falerni illius auſteritas: melle tibi tempero exẽplorum. Ad Comparationem ecce venio: & oſtendam clarè nihil graue aut magnum eſſe in his, quæ vndique circumfuſa malis, ſi ea confers cũ antiquis. Maiora enim multis partibus & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidem impatienti geſtu, Hoc ais? inquam.

Cõparatione oſtendi poſſe leuitatem cladiũ.

—*Καὶ τοῦτο προσδοκᾷς πείσειν ἐμέ.

* *& perſuaſurũ mi hoc putas.*

Nunquam Langi, quamdiu caput hoc ſentit. Quod enim retro æuum, ſi rectè examinas, tam calamitoſum fuit quàm hoc noſtrum eſt: aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit.

Ex Ariſtophane eſt.

Tã multa dictu grauia, perpeſſu aſpera,

quàm hodie nos? Bello ecce iactamur, nec externo ſolùm, ſed ciuili: nec hoc, ſed inteſtino. Non enim partes ſolùm inter nos ſunt: ſed partium (ô patria quæ Salus te ſeruet:) nouæ partes. Adde Peſtem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, cædes: & ἐσχάτων ἔσχατον tyrannidem, oppreſſionéſque non corporũ ſo-

Belgarũ fatales miſeriæ

lùm,ſed animorum. Iam in Europâ aliâ quid? aut bellum, aut belli metus vel ſi pax: cùm fœdâ ſeruitute ſub minutis dominis cōiuncta, & non lætior quouis bello. Quocumque oculos mentémque conuertas, ſuſpenſa omnia & ſuſpecta: & vt in domo malè fultâ,ſigna pluria ruinæ. Ad ſummā Langi, vt amnium omnium confluxus in Oceanum: ſic cladium videtur in hoc æuum. Et recenſeo tantùm quæ in manibus iam,& adſunt. quid ea quæ imminent? de quibus verè illud Euripideum canam,

Imò Europe totius quę profecto labaſcit.

* Κακῶν ὁ τάλας πέλαγος εἰσορῶ
Τοσοῦτον, ὥστε μή ποτ' ἐκνεῦσαι πάλιν,

**Pelagus malorum contuor, Tā magnum vt enatare facile non ſit.*

Langius ad me ſeuerè & in modum coërcentis, Iterumne te per querelas iſtas deiicis? inquit. Stare firmum te iam putabam: & cadis, vulnera tua coiiſſe: retractas. Atqui animi quâdam quiete tibi opus eſt,ſi ſaneſces. Infeliciſſimm,ais,hoc æuum. Vetus mihi iſta cantio. ſcio auum tuum idem dixiſſe,ſcio patrem,ſcio poſteros dicturos & nepotes. Infi-

Querelæ mala ſopita cōmouēt Omnisgens de ſuo æuo queſta.

tum hoc à naturâ humano ingenio; ad triſtia acriter flectere oculos, prӕterite quӕ lęta. Vt muſcę & eiuſmodi inſecta lӕuibus politiſque locis nō diu inſidēt, ſcabris adhӕreſcunt: ſic querula iſta mēs meliorē ſortem leuiter trāſuolat, aſperā nō dimittit. Tractat, inſpicit, & ingenioſè plerūque auget. Atque vt amantes in dominâ ſuâ numquam nō inueniunt, cur eximia ea ante omnes: ſic dolentes, in ſuo luctu. Fingimus imò vana, nec prӕſentia ſolùm dolemus ſed futura. Quo tam ſagacis ingenij pretio? Non alio, quàm vt quoſdam exercitus motus procul puluis caſtris interdum exuit: ſic nos deiiciat futuri diſcriminis falſa ſӕpe vmbra.

Quia proni omnes ad dolorem augendum.

Imò & fingendum.

Magis deinde propriè & preſſè id refutatum, ex Comparatione cum veteribus malis. Primò de bellis & de clade mirabili Iudӕorum.

CAPVT XXI.

AT tu, Lipſi, plebeia hӕc mitte: & ad Comparationem meſe-

quere, quàm depoſcis. Per eam tibi claruꝫ, non paria ſolùm in omni genere cladium olim eueniſſe, ſed maiora: & gratandi materiam huic æuo eſſe, quàm querendi. Bello, inquis, iactamur. Quid? ergo bella nulla apud priſcos? Imò nata ea, Lipſi, cũ orbe nato: nec deſitura, niſi cum illo. At non tam grandia formaſſe aut tã grauia, quàm iſta. Adeò contrà eſt, vt ludus hæc omnia ſint & iocus (feriò loquor) ſi conferantur cum priſcis. Non aditũ, non exitũ facilè reperio, ſi ſemel me penetro in profundũ hoc exẽplorũ: ſed tamẽ víſne paullùm peregrinemur per orbis partes? eamus. A Iudæâ ordiamur, id eſt, à regione & gẽte ſacrâ. Omitto quæ in Ægypto paſſi, quæ poſt exceſsũ ab Ægypto: tradita enim hæc & prõpta in diuinis libris: ad extrema venio, & quæ cũ fũnere eorũ cõiũcta. Quæ operæ mihi eſt, vt * exponã velut per indicẽ, ſingillatìm. Paſſi igitur ciuili eternóque bello, nõ potis ſeptẽ annis, iſta:

Ipſa cõparatio cœpta. Et quidem per ſingula genera cladiũ. De bello primùm.

Iudæorum innumeræ cædes.

* *Sũpſi autem ẽt collegi/ è Ioſepho.*

Hieroſolymis primùm interfecti. iuſſu Flori, --- *ſexcenti triginta*,

Cæſareæ ab incolis, odio gentis & *religionis, vno tempore --- *viginti millia.*

* *obſerua etiam tunc ſolâ religionē mutiuno cuiſſe.*

Scythopoli (Cœle Syriæ vrbs eſt) -- --*tresdecim millia.*

Aſcalone in Palæſtinâ, item ab incolis. ----- *duo millia, quingenti.*

Ptolemaïde pariter --- *duo millia.*

Alexandriæ in Ægypto, ſub Tib. Alexandro Præſide --- *quinquaginta millia.*

Damaſci ------- *decem millia.*

Atque hæc velut per ſeditionē aut tumultum geſta: legitimo deinde & aperto à Romanis bello:

Ioppe captâ à Ceſio Floro cæſi --- *octo millia & c c c c.*

In monte quodam Cabulone ---- ------ *duo millia.*

In pugnâ ad Aſcalonē -- *decem millia*

Per inſidias iterum ------ *octo millia.*

Aphacę, cùm capta eſſet: ---- *quindecim millia.*

In monte Garizim cæſi ---- *vndecim millia & d c.*

Iotapæ in quâ ipſe Ioſephus, circiter ---- *triginta millia.*

Ioppe iterum captâ ſumerſi ---- *quattuor millia* cc.

In Tarichæis cæſi---- *ſex millia & D.*

Gamalæ, tam interfecti, quàm ſponte precipitati. ---- *nouem millia.* nec quiſquam homo natus ex eâ vrbe ſaluus, præter duas mulieres, ſorores.

Giſcala deſerta, in fuga trucidati---- *bis mille.* & fœnimarum ac puerorum capti ---- *tria millia.*

Gadarenſium cæſa---- *tresdecim mil.* capti ---- *duo millia & ducenti,* Præter eos qui in flumen deſiliêre infiniti.

In Idumiæ vicis cæſi --- *decem millia.*

Geraſij ---- *mille.*

Machærunte ---- *mille* DCC.

In ſilua Iardes ---- *tria millia.*

In Maſſada caſtello, ſua manu peremptı *nongeniti & LX.*

In Cyrene à Catulo Preſide cæſi---- *tria millia.*

At in ipsâ Hieroſolymorũ vrbe: per omne tẽpus obſidionis mortui

aut cæſi, ---- *decies centena millia*
capti; ---- *nonaginta ſeptem millia*
Summa hæc colligit (præter * innumeros qui omiſſi) *duodecies centena & quadraginta millia*. Quid ais Lipſi? deiicis ad hæc oculos? attolle potiùs: & aude mihi comparare cum vnius gentis clade, aliquot annorum in orbe Chriſtiano bella. At quātula tamē illa hominum terratúmque pars, ſi conferatur cum Europâ?

** Qui fame, exſilio, miſeriis perierunt.*

De Græcorū item Romanorúmque Cladibus ex bello. Magnus interfectorū numerus ab aliquot ducibus: Item vaſtatio noui orbis & miſeriæ captiuitatis.

CAPVT. XXII.

NEc hîc inſiſto: ad Græciam me confero. In quâ digerere ordine omnia bella, ſiue inter ipſos, ſiue cum externis geſta, longū nec cum fructu hoc dico. ita exauſtam & attonſam eam cōtinuo cladium iſto ferro, vt * Plutarchus tradat

Græciæ attritio mira.

** De defectu oraculorum.*

(numquam mihi ſine irâ & admiratione lectum) eam vniuerſam non fuiſſe, ſuo æuo, conficiendis *tribus millibus militum*: quot tamen, inquit, olim bello Perſico, vnũ Megarenſiũ oppidulũ confecerat. Heu, quò cecidiſti flos ille terrarum, ſol & ſalgentium! Vix oppidum hodie alicuius quidem nominis in hac ipsâ attritâ Belgicâ eſt quod numerum eum nõ adæque idonei ad bellum ſexus. Iam Romanos & Italiam perluſtramus? leuârunt me pridem hoc faſce recenſionum Auguſtinus & Oroſius. eos vide, & in iis maria malorum. Vnum bellum Punicũ ſecũdum, in ſolis Italiâ, Hiſpaniâ, Sicilia ſupra *quindecies centenia millia* hominum (quæſiui enim curioſè) non totis annis ſeptemdecim conſumpſit. Bellũ ciuile Cæſaris & Pompeij, ad *millia trecenta*. & largius, Bruti, Caſſij Sex. Põpeij arma. Et quid bella recẽſeo pluriũ auſpicio geſta aut ductu? Vnus ecce C. Cæſar (ô peſtem perniciémque generis humani!) fatetur & quidem glorians,

Etiã Italiæ, & Romani Imperii.

Cædes in gẽtes à Romanis editæ.

Plinio hac tradita, lib. VII.

Apud Plutarchum.

Ad quadringenta vt tradunt Plut. & Appian.

Oppida ab iis multa delata.

* *Vndecies cētena & nōaginta duo millia hominum prælÿs à ſe occiſa.* atque ita, vt non veniat in hanc rationem ſtrages ciuilium bellorum. Pauculis ennis quibus ille Hiſpaniæ aut Galliæ præfuit, in externos editę iſtæ cędes Quo tamen maior etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro Mineruæ inſcripſit *fuſa à ſe, fugata, occiſa. in deditionem accepta, hominum Vicies ſemel centena* LXXXI. II. *millia.* Quibus velut in numerum, ſi vis adde, Q. Fabium, qui *centum decem Gallorum millia*: C. Marium, qui *ducenta Cimbrorum*: poſteriori ęuo Aëtium, qui memorabili Catalaunico prælio *centum ſexaginta duo millia* Hunnorum occîdit. Et ne bellis illis hominum cadauera tātùm fuiſſe cenſeas: fuēre etiam oppidorum. Cato ille Cēſorius* gloriatur plura* oppida ſe in Hiſpaniâ cepiſſe, quàm dies in ea egerit. Sempronius Gracchus, ſi Polybio fides, *trecenta* in eadē deleuit. Nec habet omne ęuum, opinor, quod adſtruat his exemplis præter noſtrum: ſed in orbe

alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vaſtas illas & nouas terras delati, quæ funera, Deus bone, ediderunt! quas ſtrages? Nec de cauſſis aut iure belli diſſero, tantùm de euentis. Cerno ingens illud terrarum ſpatium, quod vidiſſe magnum ſit, non dicam viciſſe, à vicenis triceníſque militibus peruadi: & paſſim inermes illos greges ſterni, vt ſegetem à falce. Vbi tu es inſularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Iucayæ? quæ olim quingentis aut ſexcentis hominum millibus ſuccinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuiſtis in ſemen. Oſtende etiam te paullùm tu peruana, tu Mexicana ora. Heu miram miſerámque faciem? immenſus ille tractus & verè alter Orbis, vaſtus attritúſque * apparet, non aliter quàm ſi cæleſti quodam igne deflagraſſet. Mens & lingua mihi cadit, Lipſi, dum hæc memoro: & video noſtra omnia præ iſtis nõ aliud quàm palearum caſſa eſſe vt Comicus ait, aut gurguliumculos minutos. Nec tamẽ legem illam

Indorũ ſtrages, imò excidium.

* *Certè ſub initia. Nã nunc habitari iterùm ſcio, & meliùs coli.*

mancipiorum adhuc refero: quâ nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos, nobiles, pueros, fœminas, omnes victor abripiebat, quis ſcit an in æternum ſeruitutem? Certè ſeruitutem. cuius veſtigium iure gratulor non fuiſſe, nō eſſe adhuc, in Chriſtiano orbe. Turcæ ſanè vſurpant. nec aliud eſt quod magis inuiſum & terribilem nobis reddat Scythicum illum dominatum.

Peſtis Famiſque priſcæ inſignia maximè exempla. Item Tributorum magnitudo quæ olim & rapinarum.

CAPVT. XXIII.

At tu pergis in querelâ. & Peſtem etiam adtexis Famémque. Tributa & rapinas. Vis igitur ſingula comparemus? ſed breuiter. Dic mihi quot millia Peſtis in totâ Belgicâ abſtulit, his quinque aut ſex annis? Opinor quinquaginta, aut vt largiter, millia centum. At vna

Peſtis, quæ apud veteres.

in Iudæâ peſtis ſub Dauide Rege, *ſeptuaginta millia* abſorpſit, die non toto. Sub Gallo & Voluſiano imperatoribus; * peſtis ab Æthiopiâ exoriens omnes Romanas prouincias peruaſit, & per quindecim cõtinuos annos incredibiliter exhauſit. Nec alia vmquam maior lues mihi lecta, ſpatio temporum, ſiue terrarum. Seuitiâ tamen & impetu inſignior illa, quæ Byzantij finitimíſque locis graſſata, Iuſtiniano Principe. cuius vis tanta, vt in ſingulos dies *quinque millia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timidè hoc dicerem & ambiguus fidei: niſi fidiſſimi huic rei ab illo ipſo æuo * teſtes. Nec minus miranda Africana peſtis quæ euerſâ Carthagine orta, in ſolâ Numidiâ *octingenta hominum millia* deleuit: in maritimâ Africâ, *ducenta*, & apud Vticam *triginta millia* militum, qui ad oræ eius præſidium relicti. Iterúmque in Græciâ, Michaëlis Ducis imperio, tam ſæua: ὥστ ἀδυνατεῖν (Zonaræ verba ſunt) τοὺς ζῶντας ταφῇ παραδιδόναι τοὺς

* *Zonaras Tom.* 2.

* *Procopius lib.* II. *de Bello Perſico. Agathias lib.* V. *Hiſt.*

* *Oroſius lib.* V. c. 8.

*Sub annum à Christo. ∞.ccc. LIX.

Fames quæ apud veteres.

*Zoſimus VII. Annal.

*Procop. de bello Goth. li. II. apud quē plura vide.

Tributorum olim magnitudo

ſιτιαχοίας, *vt viui prorſus pares non eſſet mortuis ſepeliendis*. Denique * Petrarchæ æuo, vt ipſe refert, tam valida in Italiam incubuit, vt ex millenis quibuſque hominibus vix decē ſupereſſēt. Iā de Fame, nihil profectò nos aūt ætas noſtra vidimus, ſi videmus antiqua. Sub Honorio Imperatore * Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ, vt homines hominibus iā imminerēt, & in Circo palàm audita ſit illa vox, PONE PRETIVM HVMANÆ CARNI. In totâ Italiâ vaſtātibus eam Gothis, ſub Iuſtiniano, iterùm tāta, vt in ſolo Piceno *quinquaginta hominum millia* fame interierint: & paſſim in vſum ciborum verſę ſint non carnes ſolùm humanæ, ſed humana excrementa. Duæ mulieres (narrare exhorreſco) ſeptemdecim viros per inſidias noctu interfecerent, & comederant, ipſæ à decimooctauo, qui id agi ſenſerat, cæſæ. Nec refero in Sacrâ vrbe famem, & exempla iam protrita. Quòd ſi de Tributis etiam aliquid dicendum eſt: non nego gra-

uia eſſe quibus premimur, ſed ita ſi ſola & per ſe ea videas, non ſi componas cum priſcis. Plerǫque omnes prouinciæ ſub Romano Imperio, fructum ex * agro paſcuo *Quintam* quotannis perſoluêre, *Decimam* ex agro aruo. Nec defuere Antonius & Cæſar nouem decèmque annorum tributa exigere in vnū annum. Iulio Cæſare interfecto, cùm arma ſumpta pro libertate, ſinguli ciues *Vigeſimamquintam* omnium bonorum depēdere iuſſi: & hoc amplius Senatorij ordinis omnes, in ſingulas ædium ſuarum * tegulas *ſex aſſes.* Quæ immenſa contributio, noſtriſque ſenſibus nec credēda nec redenda. At * Octauianus Cæſar, (credo ratione nominis ſui habitâ) *octauam* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ Triumuiri, quæ alij tyranni patrauerunt: ne noſtros doceam, recitando. Vnum tibi inſtar omnium exactionem rapinarúmque ſit, de Colonis. Quo inuento vt nihil ad vim imperij firmius, ita nihil in ſub-

* *Appianus ſatis clarè innuit li. I.* ἐμφυλ.

* *Deo apertè lib.* XLVI. οἱ δὲ βουλευταὶ τέσσαρας ὀβολοὺς καθ' ἑκάστην κεραμίδα τῶν ἐν τῇ πόλει οἰκιῶν.

* *Deo lib.* I.

In coloniis deducendis acerbitas.

ditos cogitari potuit triſtius. Deducebantur paſſim legiones cohorteſque veteranæ in agros & oppida: miſerique prouinciales momento temporis bonis & fortunis omnibus prouoluebantur. Idque nihil auſi, nihil meriti: ſed procimine omni, opes aut opimi agri. In quo profectò gurges quidã calamitatum omnium apparet. Miſerum eſt nummis ſpoliari: quid etiã agris tectiſque? Graue iſtis pelli: quid totâ patriâ? quid templis ariſque? Diſtrahebantur ecce aliquot millia hominum, liberi à parentibus domini à familiaribus, vxores à viris, & in varias terras, vt cuique fors ſua fuit, ſpargebantur: alij in *ſitientes Afros*, vt Poëta in hac ipsâ re ait, *Pars Scythiam, aut toto diuiſos orbe Britannos.* Solus Octauianus Cæſar in ſolâ Italiâ *duodetrigenta* colonias collocauit. In prouinciis quot libuit Nec alia res magis, vt ego ſcio, exitio fuit Gallis nobis Hiſpaniſque.

Quę crebērrimæ.

Crudelitus & cædium narrationes aliquot miræ, & ſupra omnia ſcelera huius æui.

CAPVT XXIIII.

SEd ſæuitia tamen hodie: inquis & cædes inauditæ. Scio quid innuas, & quod nuperũ factum. Sed tũam fidem, Lipſis tale nihil apud antiquos? O imperitum te, ſi neſcis: malũ, ſi diſſimulas! Exempla enim adeò prompta & multa, vt laboremus in eligendo. Sullæ nomen noſti, illius Felicis? ergo & proſcriptionem eius infamem & immanem, quâ * *millia quattuor & ſeptingentos* ciues abſtulit vni vrbi. Et ne vilia quædam capita aut è plebe cenſeas *centum quadraginta* in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permiſſu eius ſiue iuſſu. vt non immeritò vox illa Q. Catulo expreſſa ſit, *Cum quibus tãdem victuri ſumus, ſi in bello armatos in pace*

Cædes immanes & infámes quæ olim.

* *Valcrius l. 11.*

inermes occidimus? At Sullam eūdem haud multò poſt imitari tres diſcipuli (Triumuiros intellego) pariter proſcripſêre * *trecētos Senatores* ē equites Romanos ſupra *bis mille*. Heu ſcelera, quibus nihil acerbius Sol ille vidit viſurúſque eſt, ab ortu omni ad occaſum! Appianum, ſi voles: lege, & in eo variam fœdámque imaginem latitantium, fugientium, ſiſtentium, extrahenſium, liberorum circà ciulantium, & coniugum: peream ego, niſi humanitatem ipſam periiſſe dices fero & ferino illo æuo. Atque hæc in Senatoribus equitibuſque geſta: id eſt, totidem penè regibus aut dynaſtis: ſed in multitudinem fortaſſe non ſæuitū. Imò vide mihi eun [illegible] Sullam qui * *quattuor legiones contrariæ partis, fidem eius ſecutas, in publicâ Villâ, nequicquam fallacis dextræ miſiricordiam implorantes, obtruncari iuſsit.* Quorùm cùm morientium gemitus Curiam quoque attigiſſet, attonito & conuerſo Senatu: *Hoc agamus*, inquit, *Patres conſcripti. pauculi ſeditioſi iuſſu*

* *Appianus ita numerat.*

**Ita Valerius li. IX. idq; efficeret 24. millia hominū At Seneca tātum de ſeptē millibus, De Irâ.*

meo puniuntur. Nec ſcio quid magis hîc mirer: hominem id facere potuiſſe, an dicere. Et plurá ne poſcis ſæuitiæ exempla? cape. Seruius Galba in Hiſpaniâ trium ciuitatum conuocato populo, quaſi de cõmodis earum acturus, *ſeptem millia*, in quibus flos iuuentutis conſiſtebat, repentè trucidauit. In eâdem regione L. * Lucinius Lucullus conſul, Caucæorum *viginti millia* contra deditionis ſtipulatæ fidem, immiſſis in vrbem millitibus occidit. Octauianus Auguſtus Peruſiâ captâ, **trecentos è dediticijs, electos vtriuſque ordinis, ad aram D. Iulio exſtructam hoſtiarum more mectauit.* * Antonius Caracalla, neſcio ob quos iocos infenſus Alexandrinis, pacis ſpecie in vrbem eam veniens, vniuerſam iuuentutem in campum conuocatem., milite circumdedit, & ſigno dato ad vnum omnes occidit. paríque ſæuitiâ in reliquam multitudinem vſus, frequentiſſimam vrbem prorſus exhauſſit. Mithridates Rex vnâ epiſtolâ *octoginta millia* ciuium Ro-

* *Appianus.*

Puto, Vaccæorum.

* *Suetonij verba.*

* *Xiphilinus & Herodiã*

* *Valer. alique.*

* Seneca II. de Irâ.

manorum negotiandi cauſsâ per Aſiam diſperſa interêmit. Voleſius Meſſala proconſul Aſiæ *trecentos* vnâ die ſecuri percuſſit & inter cadauera reiectis manibus ſuperbè inambulans. quaſi rem magnificam feciſſet, proclamauit, ὢ πρᾶγμα βασιλικόν. Et profanos adhuc loquor impióſque. ſed ecce tibi etiam inter Deo vero deuota nomina. Theodoſium Principem, qui Theſſalonicæ per ſummum ſcelus & fraudem *ſeptem millia* innoxiorum capitum in theatrum quaſi ad ludos conuocatos, immiſſo milite necauit. Quo facto nihil magis impium vetus omnis impietas habet. Ite poſt hæc mei Belgæ, & ſæuitiam ſiue perfidiam Principum accuſare in hoc æuo.

* O rem regiam.

Tyrannis etiam noſtra eleuata, oſtenſa ea à natura ſiue malitia humana eſſe & externas internaſque oppreſsiones fuiſſe olim.

CAPVT XXV.

DENIQVE Tyrannidem etiã hodiè culpas, & oppreſſiones corporum atque animorum. Nec ambitioſè mihi nunc decretũ attollere æuum noſtrum, vel adfligere. cui enim bono? hoc quod ad Comparationem noſtram facit, dicam. Quando mala iſta non? & vbi nõ? Cedò mihi ſæclum aliquod ſine inſigni tyrannide, cedò gentem. Si potes: (ſubibo enim diſcrimen huius aleæ:) ego quoque confitebor miſerrimos nos miſerorum. Quid taces? Verum eſt, vt video, illud diaſyrticum vetus, *Omnes bonos Principes in vno annulo poſſe perſcribi.* Inſitũ nimirum humanis ingeniis Imperio inſolenter vti; nec facilè modum, ſeruare in ea re, quæ ſupra modum. Nos illi ipſi qui de tyrannide querimur, ſemina tyrannidis incluſa in pectore geſtamus, nec volũtas pleríſque ea efferẽdi deeſt, ſed facultas Serpẽs cũ frigore torpet. venenum nihilomin⁹ habet, ſed nõ exerit: ſimile in nobis, quos ſola imbecillitas arcet à nocẽdo & Fortunæ quoddam

Crebræ ſemper tyrannides & oppreſſiones.

Quibus origo à ſuperbiâ & ferociâ humani ingenij.

mo in ipſum. Soluere eum à corpore tyrannus poteſt, non naturam eius diſſoluere: quæ pura, æterna, ignea, ſpernit externum & violentũ omnem tactum: At ſenſum tamen animi nõ licet expromere. Eſto ſed linguæ tuę igitur, fræna ponũtur nõ animo: nec iudiciis, ſed factis. Sed nouum hoc ipſũ & inauditũ. O bone: quàm erras! Quot tibi poſſim dicere qui ſub tyrannis ſenſum ſuorũ pœnas luerunt, propter incautã linguam? Quàm multi ex iiſdem vim adferre iudiciis conati? & iudiciis dico in re pietatis. Perſarum & Orientis Reges adorari, tralaticium fuit, & Alexandrum, eumdem diuinitatis cultum ſibi adſeruiſſe ſcimus, ruſticâ Macedodiâ ſuâ non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Auguſtus, flamines & ſacerdotes in prouinciis, immò in domibus ſingulis habuit, vt Deus. Caligula deorum ſtatuis amputato capite, ſuum imponi iuſſiit ridicula impietate. idem templum ſuo numini, ſacerdotes, & quæſi-

Olim eam etiam fuiſſe.

tiſſimas haſtias inſtituit. Nero Apollo haberi voluit: & illuſtriſſimi ciuium interfecti. hac præſcriptione, * *quod numquam pro cæleſti voce immolaſſent.* Iam Domitianus, *Deus dominúſque noſter*, palam audiebet. Quæ vanitas vel impietas ſi hodie in vllo regum, Lipſi, quid diceres? Nec adnauigo propriùs hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me vlli ambitionum venti.

** Idque inter alios Thraſea obiectum.*

* *Ἀκίνδυνον γὰρ ἐστι τὸ σιγῆς γέρας.*

** Periculo vacat ſilentii præmiū.*

Vnum tantùm in totam hanc rem preſſæ ſeruitutis teſtimonium adferam, & quidem è familiari tuo ſcriptore: quod velim attēdas. Tacitus de Domitiani æuo: *Legimus, cùm Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecion priſcus Heluidius laudati eſſent, capitale fuiſſe. nec in ipſos modo auctores, ſed in libros quoque eorum ſæuitum, delegato Triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus & conſcientiam gene-*

*ris humani aboleri arbitrabantur: * expulſis inſuper Sapientiæ profeſſoribus, & omni bona arte in exſilium acta, nequid vſquam honeſtum occurreret. Dedimus profectò grande patientæ documentum & ſicut vetus ætas vidit quid vltimũ in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute: adempto per inquiſitiones etiam loquendi audiendique cõmercio. Memoriam quoq; ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in poteſtate noſtra eſſet obliuiſci, quàm tacere.*

** Velim notes vera tyrannidis mores.*

Poſtremò doctum non mira aut noua eſſe hæc Mala hominibus gentibúſque omnibus ſemper communia & ſolatium in ea re quæſitum.

CAPVT XXVI.

NEc adtexo plura de Comparatione. ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Nouitatem, ſed breuiter & cõtẽptim. Spolia enim potiùs leget ex deuicto iam hoſte, quàm vt cõſertâ manu acriter cũ eo pugnet. Reuera autem quid hîc homini nouum eſ-

Contra eos qui nouas aut eximias putant has clades.

poteſt:age,fiat paulliſper cogitatione.Siſto te in alto illo,ſi vis, Olympo.deſpice mihi omnes vrbes,prouincias, regna:& cenſe totidē conſepta te videre cladium humanarū. Amphitheatra hæc quædam ſunt& velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longè oculos mitte.Italiam vides?nondum triginta anni ſunt,cùm à ſæuis aſperiſque ab vtroque latere bellis conquieuit. Latam illam Germaniam? validè in eà ſcintillæ nuper diſcidij ciuilis: quæ iterùm exardeſcunt, & niſi fallor in exitiâlem magis flammam. Britanniam? perpetua in eâ bella cedéſque. & quod nunc paulliſper in pace eſt,imperio debet pacati ſexus.Galliam?vide,&miſerere.etiam nunc per omnes eius articulos gangræna ſerpit ſanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe.Quæ cogita,Lipſi,& communione hac miſeriarum, tuas leua. Atque vt triumphantibus à tergo deſtitui ſeruus ſolet, qui in medio triumphi gaudio idemtidem interclamaret, Ho-

Clades in omni orbe.

aliquãdo in te ardeat, nec verbis aut ſpecie, ſed re & factis, ſupplex queſo venerórque æternum & diuinũ illum ignem.

Cùm dixiſſet, ſurrexit properè, & Eo Lipſi, inquit. Sol hîc meridies prandij mihi index. tu ſequere, Ego alacer ac libens, inquam: quódque in myſteriis ſolet: iure nunc acclamen.

------*ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον,

* *Effugi malum, repperi bonum.*

AD DEVM

Pro Conſtantiâ

PRECES

Puſæ in graui & diuturno meo morbo, anno ∞. IↃ.LXXXIX. Ætatis meæ XXXII.

CVI mare, cui tellus famulatur, & ignea cæli
Sidera: quem metuunt mortalia ſæcla animātū;
Alme Deus, ſine quo dias in luminis oras
Nil venit, & ſine quo nil exit luminis oras:
Adſpice me quem languor habet, quem tabida vexat
Febris, & exiguam ſuadet ſperare ſalutem.
Annue ne pariter cum corpore mens bruteſcat,
Neu time facta meum fugiat CONSTANTIA *pectus*
Certa etenim vitæ finis mortalibus inſtat,
Et cuncti properamus eundem tangere portum:
Non curſus tamen omnibus vnus: ô ille beatus
Qui vitæ infames ſcopulos, & naufraga ſaxa
Feſtinâ potuit præteruexiſſe carinâ:
Quando voles mea Parca, ſequar. non hic terrenis
Impedior curis: nec me fucata veneno
Vellera, nec rutilo ſplendor perſtrinxit ab auro.
Sola mihi docta arriſit pellacia Muſa.
Hanc quoque ſperno libens. tu tantum die deorum
Mundi mens æterna & inenarrabile numen,
Suſcipe me, & lætum meliori in ſede repone.

INDEX CAPITVM, quem ſubiecimus vt Lector in vno adſpectu habeat filum totius operis & contextum.

LIBRI PRIMI.

CAPVT I. Præfatio & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

CAP. II. Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam eſſe non medicinam, niſi ſi fortè in leui quodam & primo adfectum motu.

CAP. III. At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudeſcere. Animum eſſe qui in nobis ægrotet: eíque remedium à Sapientiâ & Conſtantiâ petendum.

CAP. IIII. Definitiones Conſtantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, Opinionis. Item Peruicacia quid à

Cõſtãtiâ differat & abeat: & à Patientiâ, Abiectio.

CAP. V. Ratio & opinio vnde originem habeant. vtriúſque vires & effectus. Alteram ad Conſtantiam ducere, alteram ad Leuitatem.

CAP. VI. Conſtantiæ laus, & ſeria ad eam adhortatio.

CAP. VII. Quid ſit & quotuplex quod Conſtantiam turbet. Bona & Mala externa eſſe. Mala autem duplicia, Publica & Priuata ex iis grauia & periculoſa maximè videri Publica.

CAP. VIII. Mala publica oppugnata. ſed ante omnia tres adfectus coërceti. éxque iis hoc Capite ambitioſa quædam Simulatio. quâ homines Mala propria, vt publica luget.

CAP. IX. Simulatio ea clariùs retecta, & ab exemplis. obiter de verâ patriâ dictũ. item malitiâ hominum gaudẽtium malis alienis, cùm ipſi extra ea.

CAP. X. Querela mea de increpatione Langij tam liberâ. ſed additũ. Philoſophi id munus eſſe. Conatus

item refutandi ſuperiora:& obligatio amórque,qui in patriam.

CAP. XI. Refutatus ſecundus Adfectus nimij amoris in patriã quem Pietatem falsò vacant.ídque oſtenſum. Item vnde origo illi Adfectui.& quid Patria propriè ac verè.

CAP. XII. Tertius Adfectus temperatus,qui Miſeratio. eam in vitio eſſe diſcriminata,lucis cauſsâ,à Miſericordiâ. quomodo, & quatenus eâ vtendum.

CAP. XIII. Romotis obſtaculis, ventum ſeriò ad eleuenda aut tollẽda ipſa Publica mala. quattuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda Ac primò hîc de Prouidentiâ dictũ.eáque probata ineſſe & præeſſe rebus humanis.

CA. XIIII. Nihil hîc geri,niſi prouidentiæ eius nutu. ab eâ clades in populos aut vrbes immitti.ideò parùm piè ſuper iis queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendũ Deo. cum quo temerè & fruſtrâ pugnatur.

CAP. XV. Ad ſecundum pro

Conſtantiâ argumētum tranſitum, quod à Neceſſitate. Vis eius & impetus. Dupliciter ea Neceſſitas cōſiderata: & primò in Rebus ipſis.

CAP. XVI. Exempla neceſſariæ mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum & elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in oppidis ſpectari, in prouinciis, & regnis. Denique gyrare hîc omnia, nec quidquam ſtabile aut firmum.

CAP. XVII. Ventum ad Neceſſitatem quæ è Fato. Fatum ipſum primo adſertum. Vulgi in eo & ſapientum vniuerſum quendam conſenſum fuiſſe, ſed in partibus diſſenſum. Quotuplex priſcis Fatum.

CAP. XVIII. Tria prima genera Fati explicata breuiter. omnium definitio ſiue deſcriptio. Stoici leuiter & breuiter excuſati.

CAP. XIX. Quartum ſiue verum Fatum explicatum. De nomine ipſo dictum breuiter. Id definitum tenuiore filo: & oſtenſum à Prouidentiâ differre.

CAP. XX. Diſtinctū & diuulſum

id à Stoico fato quattuor terminis. Oſtenſum accuratiùs, quo modo vim non inferat voluntati. itémque deum nec συνεργὸν mali, nec auctorem eſſe.

CAP. XXI. Concluſio tractationis de Fato. monitum periculi plenam & ancipitem eam eſſe.non curioſè indagandam.denique adhortatio ſeria vt vires animo imprimantur à Neceſſitate.

CAP. XXII. Ignauiæ latibulum aliquod quæri ſolere in Fato. ſed id detectum.Fatum agere per cauſſas medias eóque illas adhibédas.Quatenus auxiliari patriæ,quatenus non oporteat,Finis impoſitus primo libro & ſermoni.

LIBRI SECVNDI.

CAP. I.Occaſio repetiti ſermonis.itio ad Langi amœnem hortum, eiúſque laudatio.

CAP. II. Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum eſſe,& à naturâ.Reges & viros ma-

gnos vſurpaſſe. Denique delectatio eorum ob oculos poſita, & non improbum meum votum.

CAP. III. Contra curioſos quoſdam diſſertum, qui hortis ad vanitatem & ignauiam abutuntur. Quis verus eorum vſus. Sapientibus & doctis idoneos eſſe. & Sapientiam ipſam altam in iis & educatam.

CAP. IIII. Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Conſtantiam veniri. & ſeriò monita iuuentus vt ſerias Philoſophiæ litteras, cum amœnioribus illis & liberalibus coniungat.

CAP. V. Sapientiam non vouendo, ſed conando acquiri. Reditum in ſermonem de Conſtantiâ. Cupidinem diſcendi, bonũ eſſe in adoleſcentiâ ſignum.

CAP. VI. Pro Conſtantiâ tertium argumentum ab Vtili. Clades Bonas eſſe, Originem intueare ſiue Finem. Originem enim à deo ſumere qui æternum & immutabiliter bonus, ideóque cauſſa nullus mali.

CAP. VII. Finem item cladium

ſemper dirigi in bonum & ſi perſæpe eæ per noxios homines,& noxæ cauſsâ adminiſtratæ. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia noſtrum vſum , obitérque dictum cur Malorum operâ in iis deus vtatur.

Cap. VIII. Magis diſtinctè & de finibus ipſis. eos triplices eſſe:& qui quibus conueniant. Mox . paullò fuſiùs de Exercitio , quod bonis nõ vno modo prodeſt,firmando, probando,præeundo.

Cap. IX. De caſtigatione,qui ſecũdus finis. eam quoque oſtenſum ex vſu noſtro eſſe, dupliciter.

Cap. X. Denique Punitionem ipſam bonam & ſalubrẽ eſſe. dei reſpectu,hominũ,& eius qui punitur.

Cap. XI. De Fine quarto,qui homini ambiguus eſt . eum pertinere vel ad Conſeruationem tutelamque Vniuerſi,vel ad Cultum. Singula vberiùs explicata.

Cap. XII. Contra iuſtitiam diuinã vetus. & vulgata obiectio cur impares pœnæ. ea inquiſitio ab homine

remota,& oſtenſa impia.

CAP. XIII. Tamen vt curioſis ſatis-fiat, ſeparatim ad tres veteres obiectiones reſponſum. & primò ad eam de Malis non punitis. quos differri docemus,nõ dimitti. idque vel hominum ipſorum cauſsâ: vel naturâ quâdam dei. quæ ad ſupplicium lenta.

CAP. XIIII. Denique oſtenſum plures eſſe Pœnas & quaſdam occultas internáſque, quæ ſcelus ipsũ comitentur, & quas improbi effugiunt numquam. quæ grauiores quàm vllæ externæ.

CAP. XV. Pœnas etiam Poſtumas manere improbos & plerumque imò ipſas Externas: quæ exemplis aliquot illuſtribus adfirmatæ.

CAP. XVI. Reſponſio ad alteram obiectionem de Immeritis. oſtenſum omnes meruiſſe pœnam, quia omnes in culpâ: & qui magis aut minus, ægrè imò nullo modo ab homine poſſe diſcerni. Deum ſolum eſſe, qui noxas clare videat, ideóque iuſtiſſimè puniat.

CAP.XVII. Reſponſio ad obiectionem tertiam, de pœnis tranſlatis. exemplis monſtratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo tranſlationis huius cauſſa ſit. & pluſcula alia ſatis curioſæ ſubtilitatis.

CAP.XVIII. Trāſitus ad Locum vltimum factus, qui ab exemplis. & oſtenſum vtile interdum eſſe, ſeriæ medicinæ admiſceri quædam iucunda.

CAP.XIX. Non tam grauia eſſe Mala publica, quàm videtur. idque primò, ſed breuiter, Ratione oſtenſum. Circumiecta enim rebus plerumque vanè timeri, non ipſas.

CAP. XX. Ad Comparationem ventum. ſed prius exaggerata Belgarum & huius æui mala. eáque opinio communiter refutata, & oſtenſum ingenium humanum pronum ad augendos ſuos luctus.

CAP.XXI. Magis deinde propriè & preſsè id refutatum ex Comparatione cum veteribus malis. Primò de bellis. & de clade mirabili Iudæorum.

CAP. XXII. De Græcorum itẽ Romanorúmque cladibus ex bello, Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vaſtatio noui orbis. & miſeriæ captiuitatis.

CAP. XXIII. Peſtis Famíſque priſcæ inſignia maximè exempla. item Tributorum magnitudo quæ olim & Rapinarum.

CAP. XXIIII. Crudelitatis & cædiũ narrationes aliquot miræ, & ſupra omnia ſcelera huius æui.

CAP. XXV. Tyrannis etiam noſtra eleuata. oſtenſa eâ à naturâ ſiue malitiâ humanâ eſſe. & externas internáſque oppreſſiones fuiſſe olim.

CAP. XXVI. Poſtremò doctum non mira aut noua eſſe hæc Mala. hominibus gentibúſque omnibus ſemper communia. & ſolatium in eâ re quæſitum.

CAP. XXVII. Sermonis totius concluſio. & ad repetendum eum ruminandumque breuis admonitio.

IN CONSTANTIAM V. C. IVSTI LIPSI.

DVm patriã exercet pl⁹ quã ciuilib⁹ armis
Triſte inter reges diſsidium & populos
(Ah quantum lis illa dedit quantũq; latura eſt
Sanguinis! at vos ô DI meliora date.)
Non iiſdem caſtris, auibus non militat iiſdem
Belgica, & heu ciues perditum it ipſa ſuos.
Tantorúmque diu ſperata fine laborum
Decipimur. mendax ſpes ea abît miſeris.
An mirum aduerſa rerum ſuccumbere mole;
Déque gradu tantùm non animũ excidere?
Ceu nauem inuitus Rector pugnãtibus Auſtris
Deſerit, & pelago ludibrium ire ſinit.
Id verò prohibet IVSTVS *(nihil addimus vltrà)*
Per quem degeneri non licet eſſe animo.
Ille ipſi bellum Dux non inglorius infert
Fortunæ, en viſo vt tota ſtupet titulo.
Ille addit vires animoſo: turpè labentem
Suſtinet, & mente ſtare facit ſolida,
Omnes impauidum contra caſuſq; minaſque,
Ceu contra fluctus ſtare ſolent ſcopuli.
Vt iam, Socraticos quamuis ſcrutere magiſtros
Quantum vſquam eſt, melius nil alibi inuenias.

F. Duicius. I.C.

DOM. BAVDII AD EVNDEM TETRASTICHON.

Κλῄζειν τε λόγοις ἀρετὴν, ἔργοις τε διώκειν
Τοῦ μὲν ἠυφυὲς, τοῦ δ' ἐστὶ πολυμαθές.
Λίψιος ἀμφοτέρων μόνος ἔλλαχε· μάρτυρές
εἰσιν
Ἠυφυὴς τε βίος, πολυμαθεῖς τε βίβλοι

EPIGRAMMA IN CONSTANTIAM I. LIPSI.

PRodit iam in dîas CONSTANTIA *luminis oras,*
Et nota hæc LIPSI *munere fit* BATAVIS,
Narrentis nobis, quantũ PRVDENTIA, *quãtũ*
Poſsit in humanis pectoribus RATIO.
Cedite ROMANI SAPIENTES, *cedite* GRAII.
Anne aliquid maius SOL *videt hoc Opere?*

Ianus Douza Filius.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN I. LIPSII V. C. LIBROS DE CONSTANTIA CARmen.

NIl mirũ ſubitò mortales rebus in arctis
Abiicere audaces ex animis animos.
Ipſa ignota diu latuit CONSTANTIA, *noſtris*
Robora quæ ſolita eſt indere pectoribus.
At nunc fortunæ ludibria ludicra, & eius
Vires atque vices diſcite ferre homines.
Scit vocis doctor non vanus LIPSIVS, *ille*
Flos populi, atque oculus Pieridũ & Charitũ.
Ipſa à quo didicit CONSTANTIA *ſtare, libriſque*
Illius erectum tollere in aſtra caput.
Libris, quos LIPSI *ſi doctum nomen abeſſet,*
Æthereos dicam compoſuiſſe Deos.
Nec minùs ad poſito titulo: nã LIPSIVS *idem*
Ingenium æthereis maius habet Geniis.

Franciſcus Raphelengius Filius.

PARISIIS,

Excudebat ARNOLDVS COTINET Typographus, die 1. Febr.

1601.

Digitized by Google

Digitized by Google